

1. a 2. světová válka » moderní války » kontroverze » politické a vojenské osobnosti » bitvy » loďstvo » letectvo » pozemní vojska » speciální jednotky » taktika » vojenská technika

Vychází jako Speciál časopisu **HISTORIE**
Cena 3990 Kč, na Slovensku 2,49 € (75 Sk)

Extra
0.7
PROSTŘEDÍ

9 17718031332100

Válka

REVUE 7-8/
2009

Populárně-naučný magazín zaměřený na dějiny vojenství

**POZOR!
NOVÝ
ČASOPIS**

Největší porážka Wehrmachtu

1944

Proč Němci ztratili při ústupu z Běloruska a Ukrajiny statisíce mužů?

1916

Krvavá bitva na Sommě

1943

Smrt japonského admirála Jamamota

SERIÁL

Češi a Slováci v boji

Neúspěšná okupace

1979–89 Afghánistánu

1945: Obléhání Dunkerque čs. obrněnou brigádou

Falklandy: britská protiofenzíva

Tiger: nejlepší německý tank

Zlomový den bitvy o Británii

1982

1943

1940

Vážení čtenáři,

úspěch magazínů s tématem historie ukazuje, že **chcete poznávat historická fakta**, často v naprosto nových souvislostech. Proto jsme pro vás (vedle našeho již dobře známého měsíčníku Živá historie, který se populárně zabývá obecnými dějinami již od počátků civilizace a který je originálním „historickým magazínem s dárkem“, když každé jeho číslo doprovází hmotný dárek připomínající historicky cenný artefakt), připravili **zbrusu nový časopis Válka REVUE**. Je poněkud více zaměřen na mužskou část populace, když si z tématu dějin vybírá pouze **dějiny válek a vojenství**. Vážíme si toho, že žijeme v pravděpodobně nejdelším období bez celosvětového konfliktu. Ale to, jak náš dnešní svět vypadá, je z velké části určeno válkami a bitvami dávné i nedávné historie – pojďme je tedy spolu poznat lépe.

BITVY, VÁLKY, VOJENSKÉ OSOBNOSTI, HRDINOVÉ I TECHNIKA, V MODERNÍ HISTORII LIDSTVA

Ve Válka REVUE se zaměřujeme zejména na dobu zhruba od poloviny 19. století do roku 1945. To ale neznamená, že budeme psát pouze o **první a druhé světové válce** – ty jsou jen jedním z hlavních témat nového časopisu. Už z obsahu prvního vydání je patrné, že nám nejsou cizí ani ryze **moderní válečné dějiny** – na dalších stránkách se dočtete například o invazi Sovětů do Afghánistánu na konci osmdesátých let minulého století nebo o střetu Britů a Argentinců ve válce o jihoatlantické ostrovy Falklandy. V dalších číslech nenecháme bez povšimnutí ani takové operace, jako byla Pouštní bouře v Iráku nebo balkánské války v devadesátých letech minulého století.

V magazínu Válka REVUE si ale nevšímáme jen válečných konfliktů v jejich ryzí podobě. V hledáčku našeho zaměřovače jsou také **význačné osobnosti** politické a vojenské. Kdo významným způsobem ovlivnil nejen jednotlivé bitvy, ale také celé válečné operace, a kdo „tahal za nitky“ na pozadí? V tomto čísle se seznámíte s japonským admirálem Jamamotem, který je „duchovním otcem“ útoku na americký přístav Pearl Harbor, a řeckým politikem Venizelosem, jenž se výrazně postavil za řecké územní zájmy ve válce s Turky.

Těšit se můžete také na zajímavé rubriky o **vojenských uniformách a vojenské technice**, od lodí a ponorek, přes letadla a vrtulníky, až po palné zbraně. V tomto vydání najdete například přehled bojové techniky, kte-

rou použili Britové a Argentinci ve válce o Falklandy, nebo nejobávanější německý tank druhé světové války Tiger. A nezapomeňme: speciální důraz budeme klást na to, abychom představovali **československé jednotky** zapojené do celosvětových konfliktů ...

Věřím, že náš nový časopis budete číst s takovým zaujetím, s jakým jsme ho my připravovali, a že se nad jeho stránkami budeme setkávat pravidelně.

Petr Broža

produktový ředitel Extra Publishing

Svět

Příroda

Živá historie

Nejlepší PC rady a návody

Extra PC

Magazín **Válka REVUE** pochází z českého vydavatelství **Extra Publishing**, které vydává již řadu dalších úspěšných časopisů, jež vzdělávají, radí a popularizují: Měsíčník **Svět**, který je pilířem naší čtenářské nabídky, přibližuje atraktivním způsobem svět vědy, techniky a poznání všem zájemcům. **Živá historie** se věnuje dějinám lidstva od prvních vyspělých kultur

Extra
Publishing

až po současnost. Poutavý magazín s jasným názvem **Příroda** ukazuje exotickou, ale i domácí faunu a flóru ve velkém formátu, se skvělými fotografiemi a nově s přírodopisným DVD! V oblasti počítačů přinášíme již tradičně měsíčník **Extra PC** s podtitulem „Moderní technologie pro lidi“, který patří mezi samotnou špičku v ČR.

4 Admirál Jamamoto

Největší osobnost japonského válečného loďstva za 2. světové války zemřel díky rychlé a přesné akci amerického letectva

10 Námořní a letecké boje o Falklandy

V roce 1982 proběhla v jižním Atlantiku mezi Velkou Británií a Argentinou bitva o Falklandské ostrovy, která rozhodla odvěký spor mezi oběma zeměmi

16 Nejkrvavější bitva 1. světové války

1. červenec 1916 je ve vVelké Británii znám jako den ofenzivy na Sommě. Z hlediska ztrát šlo o nejstrašnější den britské armády

21 Bitva o Británii

Bitva o Anglii trvala přibližně 4 měsíce, po 15. září 1940 se však Hitler rozhodl, že invazi na ostrovy odloží. Britové totiž nápor vydrželi

4

» Američany nejvíce nenáviděným Japoncem za 2. světové války byl admirál Jamamoto

22 Největší porážka Wehrmachtu

V létě roku 1944 proběhla na východní frontě nejúspěšnější ofenzíva Rudé armády, která stála Wehrmacht život statisíců vojáků

28 Čechoslováci u Dunkerque

Obléhání francouzského přístavu se v posledních měsících války úspěšně zúčastnila čs. obrněná brigáda

32 Sovětská invaze do Afghánistánu 1979

Celé jedno desetiletí se Sověti neúspěšně snažili porazit mudžáhidy v afghánských horách. Nakonec se museli stáhnout

28

37 Tank Tiger

Tiger byl nejobávanějším německým těžkým tankem 2. světové války. Do provozu byl uveden v roce 1943

38 Válka v Anatólii

Řecko se po první světové válce pokusilo rozšířit své území na úkor Turecka. Po prvních úspěších o své územní zisky zase přišlo

42 Udržet velikost impéria...

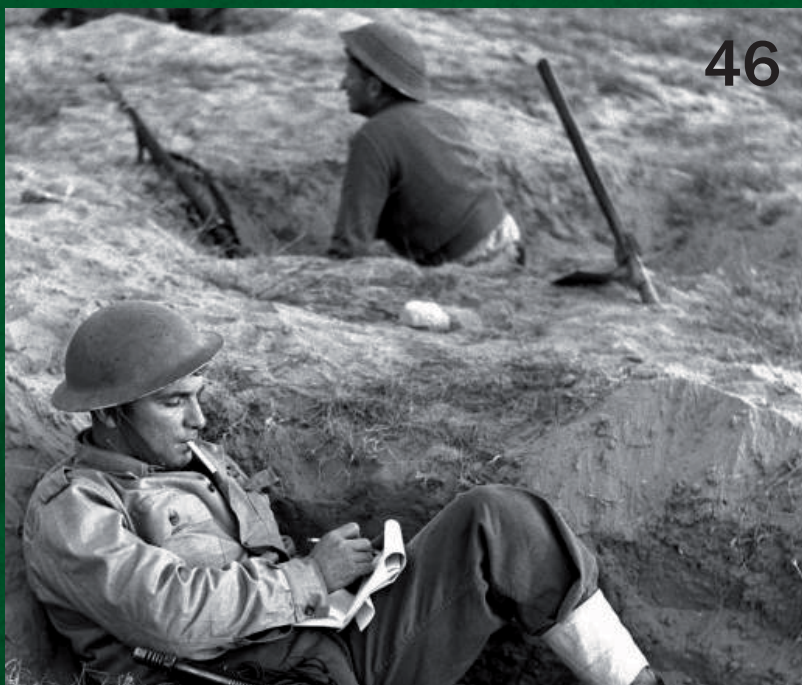
Portugalsko se snažilo udržet své kolonie i za cenu nákladných a krvavých válek. Nebylo to nic platné

46 Operace Mušketýr

V roce 1956 zaútočila Británie a Francie na Egypt kvůli znárodnění Suezského průplavu. Důležitou roli hrál Izrael, který získal celý Sinaj

» Českoslovenští tankisté drželi v šachu tisíce Němců ve francouzském přístavu

» Ve válce roku 1956 dobyli Izraelci celý Sinajský poloostrov

46

Jmenoval se „Šestapadesát upatí hory“

Japonské válečné námořnictvo bylo hlavní bojovou silou ostrovního císařství, které se počátkem 40. let 20. století snažilo rozšířit sféru vlivu do celého Tichomoří. Velitelem tohoto moderního a perfektně připraveného loďstva byl Isoroku Jamamoto, muž, který díky svým schopnostem dokázal vážně ohrozit pozici USA v Tichém oceánu

PhDr. Ivan Brož

» Isoroku Jamamoto (1884-1943)

Perryho, velitele americké flotily v Tichomoří, jenž si v letech 1853 až 1854 vynutil otevření až dosud světu uzavřených japonských přístavů a podpis obchodní smlouvy s USA.

Zdá se, že takovéto hodnocení mladého Jamamota postrádá hodnověrnost, protože naopak díky přítomnosti amerického misio-

Zní to jistě divně, tak trochu jako jméno nějakého hrdiny z dobrodružné knihy o Indiánech, ale faktem zůstává, že v překladu do češtiny by jméno slavného japonského námořního velitele, tedy admirála Jamamota, takto vskutku mohlo vypadat. Když se totiž narodil – a to bylo 4. dubna 1884 v malé japonské vesničce Kušigun Sonšomura – jeho otec Sadakiči Takano,

nechal změnit na Jamamoto, což znamená ono zmíněné Úpatí hory. Jamamotův otec si však po čase nejmladšího syna natolik oblíbil, že to byl vlastně jeho mazlíček. Nikterak to ovšem neznamenal, že by ho rozmazloval. Naopak, Isoroku musel v krutých mrazech i v parném létě hodně pracovat, nosit a štípat dřevo, přinášet zboží z vedlejší vesnice, lovit ryby v ledové řece Šinano.

Útok na Pearl Harbor naplánoval sám Jamamoto velmi precizně a s důrazem na utajení

ředitel místní školy, po několik týdnů nejevil zájem ani o jméno nejmladšího. Když na něho manželka naléhala, tak prý jen zabručel: „Když se narodil, tak mně bylo šestapadesát. Ať se tedy jmenuje Šestapadesát!“

Spartánská výchova

A jelikož se japonsky toto číslo řekne Isoroku, tak se chlapci v jeho okolí a později admirálové ve světě už jinak neřekli. Po otci měl sice příjmení Takano, ale ve třiceti letech si je při tradiční ceremonii v buddhistickém chrámu

Otec byl až fanaticky protiamericky orientován a v tomto duchu vychovával i chlapce. Američané byli podle otce „barbaři, kteří připluli v černých lodích, rozlomili dveře do Japonska, ohrozili samého Syna nebes, podupali starověké zvyky a svými dlouhými nosy frkali do ubrousků, které pak strkali do kapes, namísto toho, aby je zahodili.“ Někteří životopisci uvádějí, že právě z tohoto období si Jamamoto odnesl tak hlubokou nenávist k Americe, že jeho jediným přáním bylo „oplatit návštěvu komodora Perryho“. Tím měl nepochybně narážet na Matthewa

náře Newalla, jenž učil na tamní střední škole a kterého směl Isoroku navštěvovat v jeho bytě, si budoucí admirál Ameriku velice oblíbil, pilně se učil anglicky a se zájmem studoval i anglicky tištěnou bibli a vůbec křesťanskou věrouku.

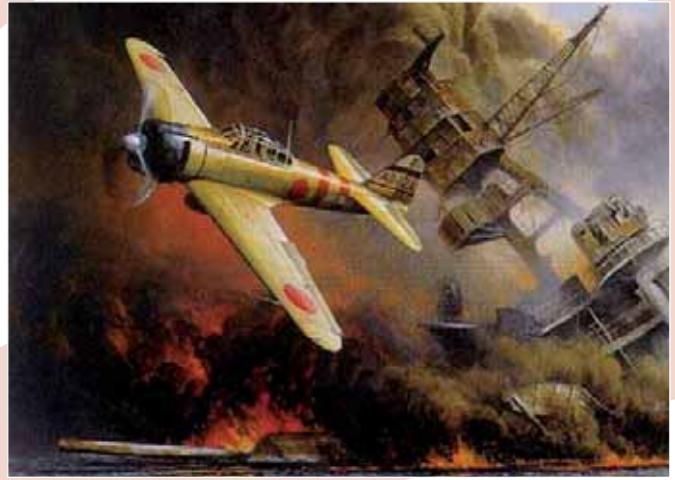
Jako čtrnáctiletý podléhal Isoroku běžnému úkazu v japonském středním školství, a sice tvrdé tělesné výchově. Bez ohledu na počasí musel s ostatními studenty pochodovat desítky kilometrů, plavat ve studeném moři a ovládat všechny základní chvaty japonské sebeobrany. Jednou ho jako mladého školáka přepadla na moři bouře, prudký vítr mu převrátil člun a zahnal ho na jakýsi opuštěný ostrůvek, kde musel dva dny a dvě noci přečkat bez jídla a pití, až se bouře uklidní. Pak musel vyčerpán opět sám přeplovat několik set metrů zpět na břeh. V létě vrcholila tato polovojenská příprava velkými manévry. Na deset tisíc chlapců ze všech škol západní provincie se rozdělilo do dvou proti sobě stojících armád a pod velením skutečných důstojníků od pravidelných jednotek spolu vedlo „válku“.

» Musaši, největší bitevní loď své doby a vlajková loď admirála Jamamota

» Boční salva z japonské bitevní lodě

» Útok japonského námořního letectva na americkou základnu Pearl Harbor 7. 12. 1941

Výstavba námořnictva

Nic z toho Isoroku nezapomněl, vše se mu hodilo, když jako šestnáctiletý vstupoval do námořní akademie na ostrově Etajima poblíž Hirošimy. Tehdy se psal rok 1900 a velení japonského námořnictva už více než tři roky objednávalo po celém světě výstavbu nových bojových plavidel takovou rychlostí, že se mu v tom kromě britského žádné jiné loďstvo na světě nevyrovnalo. Studium na Etajimě bylo čtyřleté a ten, kdo jím prošel, o sobě mohl říci, že je vskutku tvrdý a disciplinovaný námořník. Kadeti nesměli pít, kouřit, jíst sladkosti a chodit s děvčaty. Tresty neexistovaly, a to z jednoduchého důvodu: prostě neexistovala ani nekázeň.

Za rusko-japonské války (1905) sloužil jednadvacetiletý absolvent námořní akademie na křižníku Nisšin, který kryl vlajkovou loď Mikasu s proslulým admirálem Tógem.

Japonci tehdy zvítězili na celé čáře. Avšak večer 27. května 1905 dostala Nisšin zásah. Exploze srazila i Jamamota. Když se probral z bezvědomí, zjistil, že je poraněn. V této své první válečné akci přišel o dva prsty, ale zároveň získal nesmírně povzbuzující pocit. Byla to hrdost, že se mohl zúčastnit prvního vítězství japonského loďstva nad mimoasijskými námořními silami.

Mimořádný význam pro jeho kariéru představovaly dva pobyty ve Spojených státech. Poprvé byl vyslán jako posluchač postgraduálního kurzu na Harvardovu univerzitu v Bostonu, což se týkalo období let 1920 až 1922. Jamamoto dostal od štábu japonského námořnictva úkol studovat v USA aktuální ekonomické problémy, zejména klíčové aspekty použití ropy v průmyslu a vůbec vše, co se týkalo americké ropné produkce. A právě tehdy, když se loučil s Harvardem, začal snít o svém plánu – o velkých plavidlech, ze kterých nebudou střílet děla, ale budou startovat letadla. Celý svůj další život byl

námořník Jamamoto přímo posedlý letcem Jamamotem.

Rychlá kariéra

Podruhé se objevil ve Washingtonu v roce 1925 v roli námořního atašé. Když se pak roku 1929 vrátil do Japonska, jeho kariéra měla rychlý vzestup. Stal se například nejmladším velitelem letadlové lodi (Akagi), byl povýšen na kontraadmirála a mohl se aktivně podílet na výstavbě válečného loďstva. Díky své vynalézavosti a houževnatosti se lvím podílem zasloužil o prosazení značných finančních prostředků od vlády k tomu, aby mohla být japonská flotila přebudována podle jeho představ v jedno z nejsilnějších loďstev na světě.

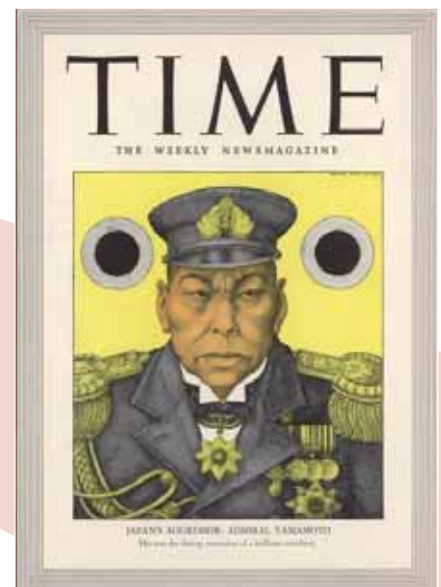
Jamamoto nejen tvrdě vyžadoval výcvikovou přípravu japonských pilotů, a to bez ohledu na ztrátu lidských životů (zejména při nácviu přistávání na letadlových lodích), ale promýšlel řadu technických novinek, které pak s maximální energií houževnatě prosazoval. Řeč je o vzdušných torpédách, dálkových bombardérech a hbitých stíhačkách, které budou s to rychle a spolehlivě používat paluby letadlových lodí. Jamamoto se již těšil v Japonsku takové prestiži a důvěře, že mohl sám dávat přímé pokyny i takovému výrobnímu kolosu, jaký již tehdy představovala firma Micubiši. A právě na půdě leteckého závodu této společnosti se podařilo za účinného Jamamotova zprostředkování realizovat projekt britského konstruktéra Smithe, kterým se stala jedna ze světově nejznámějších stíhaček – Zero. Ale současně byl Jamamoto kritizován konzervativními námořními činiteli, že pry zanedbává bojová plavidla.

„Jak jinak chcete likvidovat bojové plavidlo než za pomoci jiného bojového plavidla?“ Tak a podobně zněly otázky, které na něho padaly ze všech stran a na něž trpělivě odpovídal: „Letouny s torpédy to dokáží. I toho nejhroznějšího hada zdolá proud mravenců.“

O Jamamotových kvalitách vynikajícího organizátora jistě nejlépe svědčí vývoj v přípravě pilotů u námořního letectva. V lednu 1940 mělo Japonsko 3 500 námořních pilotů, ale již po dvaceti měsících, tedy v srpnu 1941, mohl vyslovit požadavek na zvýšení tohoto počtu na 15 000. V roce 1939 se japonské politické špičky rozhodly využít právě Jamamotovu námořní flotilu ke zničení amerického loďstva v Pacifiku, které bylo v Tokiu považováno zcela logicky za jedinou velkou překážku k naplnění jeho ambiciózních imperiálních plánů.

Den X

Je paradoxem, že zrovna Jamamoto, nyní již neuznávanější japonský námořník, se k takovému útoku a vůbec k válce proti USA stavěl odmítavě. Vedl ho k tomu nesporně vývoj sil

» Pro Američany byl Jamamoto nepřítelem číslo jedna

» Jamamoto byl proti válce s USA, obával se jejich obrovského průmyslového potenciálu

amerického potenciálu, který mohl poznat během svých pobytů v USA. Na poradách s nejvyššími činiteli dával stále najevo své obavy, že i přes krátkodobý úspěch Japonců se musí vítězství nakonec zcela objektivně přiklonit na americkou stranu.

Ale Jamamoto byl disciplinovaný námořník. Uposlechl pokyny shora a navzdory svým námítkám vypracoval plán překvapivého útoku na americkou námořní základnu Pearl Harbor na Havaji. K Jamamotovým úspěchům je nutné přičíst i rychlost a důraz, s jakými dokázal připravit flotilu i letectvo k útoku na základnu na Havajských ostrovech. Když na počátku listopadu 1941 rozhodl, že den X bude 7. prosince 1941, a když současně formálně jmenoval viceadmirála Čuijči Naguma velitelem skupiny určené k provedení vlastního úderu, měl již k dispozici šest letadlových lodí s 423 letouny, z toho 100 letounů typu Kate se šestnáctipalcovými pumami pro hloubkové bombardování, 40 letounů téhož typu pro bombardování torpédy, 131 bom-

bardérů typu Val a 79 stíhacích strojů typu Zero. Z celkového počtu šedesáti plavidel bylo v prvním sledu 17 bojových plavidel, která bezprostředně chránila sestavu letadlových lodí, a dále ještě 27 velkých ponorek, které de facto neprodyšně obklíčily celý vodní prostor kolem havajského ostrova Oahu se základnou Pearl Harbor.

Za velký admirálův úspěch je nutné pokládat utajení celé akce, a to jak v její přípravné fázi, tak i při vlastním provedení útoku. I když se americkému plukovníkovi Williamu Friedmanovi podařilo v srpnu 1940 po osmiměsíční práci rozbit japonský diplomatický kód, Američané se až do poslední chvíle domnívali, že Nagumova úderná skupina je stále někde v blízkosti japonských přístavů a že dojde-li k válce, pak Jamamotovo loďstvo vyrazí směrem k Filipínám, na Malajsko či Borneo.

A tak se Jamamoto ujal velení japonské úderné flotily, která 26. listopadu 1941 vyrazila směrem k Havajským ostrovům. A byl to opět on, kdo 7. prosince 1941 vydal rozkaz, na jehož základě byla na ostrově zničena většina amerických leteckých sil, čtyři bitevní lodě potopena další čtyři těžce poškozeny. Stačily dvě hodiny a americké válečné loďstvo utrpělo největší porážku v celé své historii.

První porážka

Po svém vítězství se Jamamoto – označovaný v USA za nejvíce nenáviděného Japonce – vrhá do dalších námořních operací. V období ledna až března 1942 dosahuje úspěchů v nizozemské Východní Indii a v dubnu i v Indickém oceánu. V červnu organizuje klamný úder proti aljašským Aleutským ostrovům, zatímco pod jeho osobním velením probíhá hlavní útok proti Midwayským ostrovům.

Pak ovšem nastalo to, co Jamamoto předvídal. Začala se projevovat větší síla americké ekonomiky, která se samozřejmě promítala i do větší americké vojenské síly. V těžké námořní bitvě, která probíhala od 3. do 7. června 1942 u břehů korálových ostrovů Sand a Eastern (Midway), přistihly americké letouny japonská letadla na palubách letadlových

» Napadení Pearl Harboru bylo pro USA šokem a pohromou, na niž reagovaly okamžitým vyhlášením války Japonku

lodí při přezbrojování a doplňování pohonných hmot. Výsledek bitvy byl pro Japonce katastrofální. Přišli o 4 letadlové lodě a 363 letounů, zatímco americké ztráty činily 1 letadlovou loď a 150 letadel. Není třeba dvakrát zdůrazňovat, že od této chvíle přešla strategická iniciativa v bojích o Pacifik do rukou Američanů. Kdosi z historiků spočítal, že japonské loďstvo u Midway utrpělo vůbec první porážku po 350 letech.

Jamamoto se však nehodlal vzdát. Bylo mu sice jisté, že získat zpět původní převahu, kterou mu poskytl překvapivý útok na Pearl Harbor, již nepůjde, ale také rozhodně nechtěl, aby bylo Japonsko pokořeno nějakým zvlášť ponižujícím způsobem. Proto pokračoval v aktivním řízení dalších akcí. Odletěl na tichomořské základny na Šalamounových ostrovech, což bylo hodně riskantní vzhledem k blízkosti australských břehů i silící přítomnosti amerických vojenských plavidel a letadel. Ale právě proto chtěl admirál ukázat svým námořníkům a letcům, že s ním, s hrdinou a velkým velitelem, mohou počítat a že pod jeho velením v této válce ještě dosáhnou čestných výsledků.

Japonské císařské námořnictvo

V meziválečném období soupeřily v japonském námořnictvu dvě koncepce. Na jedné straně stáli zastánci tradičních silných svazů bitevních lodí, na druhé pak příznivci progresivního námořního letectva (jako například i Jamamoto). Výsledkem byl kompromis, kdy se ani jedna koncepce neprosadila jako hlavní a obě se vyvíjely paralelně. V první části 2. světové války zůstávaly japonské bitevní lodě spíše v pozadí a hlavní část bojů spočívala na lodích letadlových. Postupně se však bitevní lodě také zúčastnily několika námořních bitev, v nichž většinou podlehly americkým lodím.

Síla letadlových lodí se prokázala hned 7. prosince 1941, kdy palubní letouny šesti letadlových lodí provedly úspěšný útok na americkou základnu Pearl Harbor na Havaji. Japonsko v té době disponovalo flotilou deseti letadlových lodí, největší a nejmodernější na světě (USA měly 7 letadlových lodí a Velká Británie v oblasti 2 lodě). Po krátkém období převahy však došlo ke zlomu v červnu 1942 v bitvě u Midway, kdy Japonci ztratili 4 letadlové lodě. Od té doby trpěli jejich citelným nedostatkem a řešení hledali v přestavbě jiných válečných i civilních lodí na letadlové.

Jamamoto rovněž velmi nutně potřeboval hovořit s generálem Hijakutakim, velitelem japonské 17. armády, která sváděla bitvu o Guadalcanal. Setkání bylo naplánováno na 18. duben 1943 na ostrově Rabaul. V podstatě šlo o cestu trvající pouze 48 hodin. Noc ze 17. na 18. dubna chtěl admirál strávit na Rabaulu a pak hodlal odletět na svou hlavní základnu na ostrově Truk na Karolinách, kde kotvila jeho nová vlajková loď, tehdy vůbec nejmodernější japonská bitevní loď Musaši.

Zachycená informace

Admirálův odlet z Rabaulu byl naplánován na 6 hodin ráno v bombardéru typu Micubiši

Lightning přepadl Jamamotův bombardér v okamžiku, až se po letu z ostrova Rabaulu bude připravovat k přistání na základně Kahili na ostrově Bougainville. Podle dešifrované zprávy to mělo být v 9.35 hodin ráno 18. dubna 1943.

Jelikož vzdálenost letu z Guadalcanalu na místo akce představovala asi 800 kilometrů, bylo nutné přidat Lightningům odhazovací přídavné nádrže. Tyto nádrže však na Guadalcanalu nebyly k dispozici. A z Washingtonu putoval ještě jeden rozkaz, a sice až na velitelství amerických leteckých sil v jihozápadním Tichomoří v Austrálii a odtud na americkou základnu Milne Bay na Nové Guineji. Ještě

Jamamoto. Jeho přilet, ostatně jako vždy, byl časově naprosto přesný. Jeho Micubiši Betty a ostatní doprovodné letouny se ovšem přibližovaly velmi rychle, takže Američané museli nyní bleskově reagovat. Japonci je zatím ještě nespazřili. Čtyři z americké útočné skupiny – předem vybraní poručíci Thomas Lanphier, Rex Barber, Besby Holmes a Raymond Hine – se okamžitě zbavili dálkových přídavných nádrží a namířili své „dvoutrupáky“ za oběma japonskými bombardéry, zatímco ostatní neutralizovali doprovodné japonské stíhačky. V okamžiku, kdy je Japonci zahlédli, byli vzdáleni od Jamamotova letadla asi půl-druhého kilometru.

Jamamoto nejen tvrdě vyžadoval výcvikovou přípravu pilotů, ale promýšlel řadu technických novinek, jako byla vzdušná torpéda a dálkové bombardéry

Betty. Doprovázel ho ještě jeden letoun stejného typu, na jehož palubě byl náčelník jeho štábu admirál Matomi Ugaki a několik dalších vysokých japonských důstojníků. Ochrana této expedice byla zajištěna eskortou šesti stíhaček typu Zeke.

Pak nastala pro Jamamota osudná událost. Kódovanou informaci o jeho cestě s přesnými časovými údaji programu, vyslanou 17. dubna v 6.36 hodin z admirálovy vlajkové lodi u ostrova Turk, totiž zachytili Američané na základně Dutch Harbor na Aleutech. Odpovědně téhož dne ji měl ve Washingtonu na stole ministr námořnictva Frank Knox. Okamžitě se spojil s náčelníkem štábu letectva USA generálem Henrym Arnoldem a v časovém úseku, který se dal měřit pouze na hodiny, spolu připravili vskutku bleskovou, ale zároveň velmi náročnou akci. Oba muži pochopili, že je to jedinečná a neopakovatelná šance, jak „ulovit“ nejvíce nenáviděného Japonce. Jelikož se nejbližší letecká základna nacházela na Guadalcanalu, dostal tamní velitel 339. letky major John Mitchell rozkaz, aby se svými bitevními dvoutrupovými letouny typu P-38

večer téhož dne odtamtud přepravily čtyři velké Liberatory šestatřicet přídavných nádrží na Guadalcanal, kde je technici okamžitě připojili k osmnácti Lightningům, které major Mitchell vybral k útoku.

Sundejte Jamamota!

Pod osobním velením tohoto důstojníka pak američtí letci 18. dubna 1943 přesně v 7.20 hodin vystartovali. Aby dosáhli momentu překvapení, museli kvůli nepřátelským radarům letět asi šest set kilometrů pouhých deset nebo patnáct metrů nad mořskými vlnami. Byl to sice náročný let, ale pilotům se podařilo dodržet časový plán. Nad jihozápadním pobřežím ostrova Bougainville byli se svými Lightningy přesně v 9.35 hodin, jak to stanovil letový program. Právě se chystali vystoupat do plánované výšky šesti kilometrů, když jeden z pilotů přerušil zákaz radioprovozu naléhavým výkřikem: „Jedenáct hodin!“

Mitchell s piloty z ostatních letounů rychle pohlédli určeným směrem a spatřili letadla, která se blížila ve velmi těsně semknutém tvaru písmene V. Nebylo pochyb. Byl to

Piloti obou japonských bombardérů se přirozeně snažili uniknout ze smrtelného nebezpečí a své stroje rychle tlačili do husté džungle, kde hledali svoji spásu. Doprovodné japonské stíhačky odvážně vyrazily směrem k Lightningům. V této chvíli si nikdo na palubě japonských bombardérů kvůli velkému překvapení nemohl pořádně uvědomit, co všechno se stalo a může ještě přihodit. Avšak Jamamoto a jeho důstojníci si zřejmě záhy uvědomili velké nebezpečí, stejně jako jejich pilot, jenž se usilovně snažil uniknout riskantním letem v těsné výšce pouhých několika desítek metrů nad vrcholky stromů, zatímco palubní střelci natáčeli své kanóny proti americkým stíhačkám.

Smrt v džungli

Podle dochovaných zázpisů mělo být 9.33 hodin, když se všechny čtyři Lightningy jako dravci vrhly na kořist, kterou představovaly dva maskovacími barvami kamuflované bombardéry s emblémy vycházejícího slunce na křídlech a bocích trupu. Poručík Lanphier usoudil, že by Jamamoto mohl být v druhém

Palubní letouny

Japonské velení kladlo velmi vysoké nároky na piloty, především pak piloty námořního letectva. Výhodou tohoto přístupu byla vysoká kvalita pilotů, nevýhodou však byl jejich malý počet. Japonsko tak vytvořilo elitu, která měla být jen těžko porazitelná, mohla být ale jen těžko nahrazena. Jejich výhodou v počátečních konfliktech s USA byly také bojové zkušenosti, které piloti získali během válečného tažení v Číně. Úspěchy, kterých dosahovali zkušení piloti na vynikajících stíhačkách Micubiši A6M zvaných Zero či Zeke, ukolébaly vrchní velení a v pozdějších fázích války byly stroje již

poněkud zastaralé, navíc v rukou nezkušených nováčků. Taktika, s níž uspěli Japonci v Číně, se nemohla osvědčit proti silnému letectvu USA, které používalo taktiku „udeř a uteč“, zatímco Japonci sebevědomě útočili v jakékoliv situaci, ať výhodné či nevýhodné. V posledních měsících války, kdy se již Američané blížili k japonským ostrovům, používali Japonci proti jejich lodím sebevražedné piloty, kteří své letouny napěchované výbušninami naváděli na americká plavidla. Tato taktika sice přinesla částečný úspěch, ale byla příliš draze vykoupena obrovskými ztrátami pilotů i letadel.

Válka v Tichomoří
v datech7. 12. 1941
útok na Pearl Harbor24. 12. 1941
obsazen Hongkong15. 2. 1942
kapituloval Singapur3.–7. 6. 1942
bitva u Midway6. 6. 1942
Japonci obsadili aleutské
atoly Attu a Kiska7. 8. 1942
začala bitva
o Guadalcanal2.–4. 3. 1943
bitva v Bismarckově
moři, japonská porážka19.–21. 6. 1944
bitva ve Filipínském moři1. 4. 1945
Američané se vylodili na
Okinawě6. 8. 1945
svržena atomová bomba
na Hirošimu2. 9. 1945
kapitulace Japonska

bombardéru s olivově zelenými pruhy. A tak se za ním pustil. Ale ve stejném okamžiku musel sám čelit velkému nebezpečí, protože tři z japonských doprovodných stíhaček právě odhodily přídatné nádrže a chystaly se na něho zaútočit. Lanphier byl tedy nucen se bránit. Jistě se trápil pocitem, že přišel o šanci sestřelit letoun, kvůli kterému celá skupina podnikla tuto vysoce riskantní výpravu. Automaticky stiskl spoušť kulometu a žlutozelená Zeke se rázem proměnila v hořící pochodeň. Ale vzápětí jen s největším vypětím se mu podařilo provést úhybný manévř, aby se nesrazil s rotujícími troskami sestřeleného letounu. A pak se snad stal zázrak. V oblouku, který byl nucen těsně nad špičkami stromů udělat, náhle spatřil bombardér se zelenými pruhy. K čemu vlastně došlo?

Když se těsně nad vrcholky stromů pilot Jamamotova bombardéru snažil setřást nepřijemného pronásledovatele, nastal kritický okamžik, v němž se při pokusu o náhlý obrat naplno – tedy svým bokem – nechtěně vystavil Lanphierovým zaměřovačům. Poručík nezaváhal ani sekundu. Ihned stiskl tlačítka jak palubního kanonu, tak i kulometu. Tenký kouř z pravého motoru, od něhož pak začalo hořet celé křídlo, naznačoval, že zasáhl. Na kouřící letadlo, které začalo mizet mezi vrcholky stromů, vyslal Lanphier ještě jednu dávku. Bombardér zachytil zdravým křídlem o strom a začal se lámat. Nakonec se bezmocně zřítil na zem a ihned explodoval.

„Na několik minut jsem Jamamotův letoun ztratil z dohledu, ale nakonec jsem jej zahlédl v dálce po pravé straně,“ vzpomíná admirál Ugaki, jenž letěl v druhém bombardéru. „Byl jsem zděšen z toho, jak pomalu letěl nad džunglí s jasně oranžovými plameny, které se rychle šířily podél křídel a trupu. Byl od nás vzdálen asi šest nebo sedm kilometrů, když stále více a více klesal se závojem černého kouře. Když zmizel úplně, snažili jsme se alespoň si zapamatovat místo, kde jsme jej naposledy viděli. Ale marně. Z džungle se jen šířil hustý černý kouř.“

Admirál Ugaki tedy přežil, i když poručík Rex Barber těžce poškodil jeho letoun. Ugaki a další důstojníci

» Bombardér Micubiši G4M, v němž byl zabit admirál Jamamoto

byli po pádu do moře sice těžce zraněni, ale nakonec je zachránily japonské hlídkové čluny.

Posmrtné pocty

Zpráva o Jamamotově smrti byla dlouho zdržována. Objevily se spekulace, že byl zraněn v boji a později tomuto zranění podlehl. Jiná verze říkala, že spáchal harakiri. Ve skutečnosti ohořelou admirálovu mrtvolu našla v džungli na ostrově Bougainville u trosk letounu japonská hlídka pod velením poručíka Hamasuna. Po následném ohledání japonským vojenským lékařem vyšlo najevo, že admirál musel být mrtev ještě před dopadem na zem, protože měl střelné rány v hlavě a rameni. Japonští vojáci tehdy za vojenských poct tělesné ostatky velkého admirála spálili na zvlášť připravené hranici a kapitán Jasuji Watanabe odvezl popel do Tokia. Tento operační důstojník admirálova štábu, jenž býval vždy s Jamamotem, dostal tentokrát od svého šéfa pokyn, aby zůstal na ostrově Truk, projednal tam ještě nějaké záležitosti, které admirál předtím nestačil probrat s důstojníky této základny, a pak se k němu při návratu připojil. V Japonsku byla zpráva o Jamamotově konci zveřejněna až 21. května 1943.

O admirálově nesmírné popularitě jistě nejlépe svědčí fakt, že mu byly v červnu 1943 vypraveny dva pohřby. Prvního se v Tokiu zúčastnili snad všichni obyvatelé. Na druhý, který se konal v jeho rodném městě Niigata, přišlo na 650 000 lidí z celého okolí. Složitější to však bylo s uveřejněním této informace ve Spojených státech, alespoň pokud šlo o jmenování úspěšných letců, jak se to vždy běžně dělávalo. Poručík John Lanphier byl sice povýšen na kapitána, vyznamenán Křížem amerického námořnictva a poctěn osobním blahopřáním od prezidenta Roosevelta, ale vše se odehrávalo bez jakékoliv publicity. Bratr poručíka Lanphiera Charles, také vojenský pilot, byl totiž předtím sestřelen nad základnou Kahili a vzat do zajetí. Americké velení se obávalo, že po zveřejnění Lanphierova jména by se mohli Japonci mstít na zajatém bratrovi. Téměř symbolicky příznačný byl i konec Jamamotových zamilovaných plavidel. Vlajková loď Musaši byla o půl roku později potopena v bitvě u Okinawy a slavná Nagato, ze které admirál řídil útok na Pearl Harbor, se v červenci 1946 stala terčem při zkoušce s americkou jadernou bombou na ostrově Bikini. ■

» Kapitán Isoroku Jamamoto s ministrem námořnictva Curtisem D. Wilburem, Washington, 1927

Historický magazín s dárkem

živá

HISTORIE

LIVING HISTORY

+ dárek

Velká antická mapa světa podle představ Ptolemaia ze 2. století našeho letopočtu

Vyzkoušejte nový časopis!
Od vydavatele magazínů

Dobývání zamrzlého pekla

Příběh ze zlého snu. Tak by se dala charakterizovat válka o Falklandy, kterou v roce 1982 svedla Británie s Argentinou. V divokých vodách jižního Atlantiku a nehostinném podnebí ostrovů s ledovci a bez jediného stromu či keře zakusili vojáci obou stran nepředstavitelná muka. Přesto z pohledu válečného umění šlo o učebnicovou ukázkou mistrovství i mnoha fatálních chyb, jimiž „zapomenutý“ střet dodnes fascinuje

Vratislav Vyhlička

Když 2. dubna 1982 obsadila argentinská vojska bez větších problémů britské Falklandy, jen málokdo věřil, že by se Londýn pustil do otevřené války kvůli souostroví, které většina Britů nedokázala ani najít na mapě, navíc ještě ležícímu na opačné polokouli a postrádajícímu jakékoli významnější nerosty. Opak byl však pravdou. Ještě nedávno světová mocnost číslo 1, nyní po rozpadu impéria a ztrátě svojí dřívější technologické, politické a ekonomické převahy ve prospěch USA a SSSR, považovala ztrátu dalšího kousku území za políček, jenž není možné jen tak přehlédnout. Musel začít boj.

byla otázka Malvín, jak je nazývají španělsky mluvící místní, věci prvořadého významu a o jejich „oprávněné příslušnosti“ k Argentině se učily i děti ve škole.

Protože argentinská generalita věděla, že na Falklandách je pouze pár desítek bojeschopných mužů, a byla přesvědčena, že Británie nemá dostatek vůle a logistického zázemí pro odvetu více než 13 tisíc kilometrů od svých hlavních základů v Evropě, byla invaze naplánována ledabyle. Většinu okupačních sil měli tvořit narychlo posbíraní branci, kteří převálcují britské námořní pěšáky a domobranu ve stylu sovětského „hurá stylu“ prostou početní převahou. A ač Argentina byla zřejmě

Namísto příprav na obranu se Argentina zabývala malichernostmi typu zavedení španělštiny jako oficiálního jazyka a nového dopravního značení, aby donutila místní jezdit vpravo

„Hurá styl“ proti jaderné mocnosti

Válka, o jejíž vypuknutí ve skutečnosti nikdo ze zúčastněných nestál, se rozhořela zejména z politických důvodů. Ani jedna strana nebyla na konflikt dobře připravena, ovšem v Argentině vládnoucí vojenská junta generála Leopolda Galtieriho musela nějakým způsobem odvést pozornost populace od ekonomické krize a zamezit vzrůstající nespokojenosti s vládou. Galtieri a jeho klika se tedy rozhodli zahrát na „vlasteneckou strunu“ a dobýt území, o které se s Velkou Británií přely již celé generace Argentinců. Zatímco v Británii totiž o Falklandách věděl něco jen málokdo, v Argentině

jedinou zemí, disponující elitními jednotkami vybavenými a vycvičenými pro boj v podmínkách Antarktidy, na Falklandy se tyto síly ve větším počtu nedostaly. S nějakým opevňováním ostrovů proti možnému britskému protiúderu si už v Argentině nikdo hlavu nelámá.

VULCAN

Britské strategické bombardéry Vulcan provedly po odstartování z ostrova Ascension a opakovaném tankování za letu první nálet na leteckou základnu v Port Stanley na obsazených Falklandách.

Typ strategický bombardér (Británie) ■ **Posádka** 5 ■ **Manévrový boj** 1/10 bodů ■ **Max. rychlost** 1 040 km/h ■ **Operační rádius** 4 171 km ■ **Nosnost** 9 500 kg konvenčních bomb nebo jedna jaderná hlavičce

CABO SAN ANTONIO

Vzácný snímek argentinské transportní lodi Cabo San Antonio s „otevřací příďí“, která v noci na 2. dubna 1982 přivezla k pobřeží Falkland obvožitelné obrněné transportéry.

Typ transportní loď ■ **Výtlak** 3 828 tun (prázdná), 7 804 tun (plně naložená) ■ **Délka** 442 m ■ **Max. rychlost** 19,9 uzlu

Taktický cíl: kamenný domek

Předehrou invaze na hlavní Falklandské ostrovy bylo „zabrání“ Jižní Georgie 19. března 1982, ostrova nějakých 1 800 kilometrů na jihovýchod od hlavního města Falkland Port Stanley, když na něm přistáli „argentinstí obchodníci s odpadem“ a vztyčili vlajku jihoamerické země. Tři dny před invazí na Falklandy byl o možnosti otevřené agrese informován britský guvernér ostrovů Rex Hunt. Přestože měl k dispozici jen 68 námořních pěšáků a 11 námořníků, rozhodl se nasadit tyto síly na klíčová místa obrany, aby kryly pravděpodobně vylodovací pláže a důležité body infrastruktury. Ve chvíli samotné invaze byly však jeho síly omezeny na pouhých 57 mužů, když 22 vojáků poslal na lodi Endurance prozkoumat činnost Argentinců na Jižní Georgii. Pár britských profesionálů, kteří mu zbyli, mimo jiné krylo cíle „taktického významu“, jako byla telefonní ústředna, elektrárna a radiová stanice – což v podmínkách Falkland často znamenalo kamenné domky ztracené mezi nepříteli honosnými domy místních.

Operace Rosario (Růženec) začala v noci z 1. na 2. dubna 1982, když argentinský torpédoborec Santísima Trinidad zakotvil půl kilometru od Mullet Creek vzdáleného pět kilometrů jižně od Port Stanley a vylodil 92 příslušníků elitních obojživelných jednotek. Jen o necelých 20 minut později tyto speciální síly napadly kasárna královské námořní pěchoty poblíž hlavního města s cílem vyhnat spící britské mariňáky slzným plynem a zajmout je. Invazní síly totiž dostaly rozkaz nezpůsobit žádné britské ztráty bez ohledu na ztráty vlastní. Vzhledem k tomu, že skrovné síly obránců byly již rozmístěny v poli, nebyl v kasárnách žádný námořní pěšák přítomen. Akce byla fiaskem.

Britská kapitulace

Stejně „aprilové“ dopadl i útok týmu kapitána Pedra Giacchina, jenž měl za úkol obsadit vládní budovu. Rozděлил svých 16 mužů do dvou skupin, kdy jedna vpadla do komplexu ze zadu vchodem pro služebnictvo a druhá šla

Falklandská válka v datech

19. března

Na Jižní Georgii přistávají „argentinstí obchodníci se železným šrotem“, naráží jen na britské vědce a vztyčují argentinskou vlajku, čímž vyvolávají diplomatický incident.

Konec března

Britská námořní pěchota z ledoborce HMS Endurance dostává za úkol „obnovit pořádek“ na Jižní Georgii. V té době je na Falklandách 60 vojáků (dvojnásobný počet obvyklého stavu vzhledem k tomu, že právě probíhá střídání sil).

2. dubna

Argentinský Operační svazový štáb, ze Středomoří vyplouvají první válečné lodě Royal Navy.

3. dubna

Výsadkáři SAS na ostrově Ascension, nejbližší britská posádka, mají plnou pohotovost, Argentinci obsazují zbytek Falkland.

25. dubna

Začátek skutečných bojových operací britským vyloděním na Jižní Georgii.

Na druhou stranu byla vlastní invaze pro britské ministerstvo zahraničí velkým překvapením. Konzervativní vláda považovala nikdy nekončící „falklandské tahanice“ s Argentinou za určitý druh diplomatického folklóru a přehlédla vystupňování rétoriky ze strany silně militantní bohaté jihoamerické země, s níž se v regionu vojensky nemohla měřit. První reakce ozbrojených sil skutečně odrážela argentinské předpoklady, když

Po celodenních bojích zachránila třicítka harrierů operační svaz a sestřelila při tom 19 nepřátelských strojů

vláda obdržela vyhodnocení neschopnosti zasáhnout na „odvrácené straně světa“ z důvodu nedostatku prostředků a logistické náročnosti akce. Tehdy se však do věci vložil veterán-admirál Henry Leach, který v souladu s tradiční sebedůvěrou členů královského námořnictva prohlásil operaci za proveditelnou. A to byla dostatečná voda na mlýn britské ministerské předsedkyně, sverázná „železná lady“ Margaret Thatcherové, jejíž vláda se v té době také potýkala s poklesem popularity. I ona se proto rozhodla vybojovat vítěznou válku a prostřednictvím médií pro ni nadchla obyvatele ostrovního království. Nebylo cesty zpět.

GENERAL BELGRANO

Potápějící se argentinský křižník General Belgrano. V popředí záchranné čluny, argentinské a chilské lodě zachránily z vln 770 trosečnicků.

Spuštěn na vodu 1938 (USA) ■ Typ křižník ■ Výtlačk zhruba 11 000 tun ■ Délka 185,4 m ■ Rychlost 32,5 uzlu (60 km/h) ■ Výzbroj patnáct 152mm děl, osm 127mm děl, 40mm a 20mm protiletadlové kanony, dva odpalovače protiletadlových střel Sea Cat ■ Letadla na palubě dva vrtulníky

Historie sporů o Falklandy

Osídlení Falklandských ostrovů začala v roce 1763 Francie, když založila kolonii Port Louis. Hned nato, v roce 1765, založili na jiné části ostrovů svou osadu Britové. V roce 1767 byli Francouzi vytačeni Španěly, ti ale museli v roce 1774 předat své území britskému impériu. Protože Londýn další kolonizaci ostrovů nepodporoval, byly v roce 1820 zabrány Argentinci. Kvůli sporům s USA ohledně rybolovu v místních vodách, při nichž byly zajaty americké rybářské lodě, byl do oblasti vyslán USS Lexington, který argentinskou kolonii zničil coby „pirátskou základnu“. Roku 1833 Britové již trvale Falklandy osídlili a roku 1843 začali budovat hlavní město Port Stanley. Od té doby se Británie a Argentina přou o nároky na toto území.

argentinská přesila komplex útokem. Teprve v 13:25 hodin však Hunt kapituloval. Několik námořních pěšáků operovalo mimo hlavní město, ovšem strach o životy civilistů při pokračování bojů je donutil vzdát se.

Impérium vrací úder

Zatímco „občany nově milovaný“ prezident Galtieri oznámil při pompézním projevu k tisícům shromážděných Argentinců slavné znovuzískání Malvin, odlétal guvernér Hunt a zajatí mariňáci do uruguayského Montevidea. Okupační armáda nadále posilovala svou přítomnost zejména branci až na nějakých 15 tisíc mužů, ale neprováděly se žádné zvláštní opevňovací práce. Namísto příprav na obranu se Argentina zabývala malichernostmi typu zavedení španělštiny jako oficiálního jazyka a zavedení nového dopravního značení, aby donutila místní řídit vpravo. Anglicky mluvící

kompromisní řešení mezinárodního společenství. Svět se tak rozdělil na dva tábory: všechny země Latinské Ameriky (vyjma Chile) a sovětský blok podporovaly Argentinu, většina západního světa se postavila za Británii. Po neúspěchu tzv. kyvadlové diplomacie podpořily Londýn i Spojené státy americké, které poskytly zpravodajské informace, přístup k satelitům a otevřely své zásoby paliva a válečného materiálu v oblasti.

SAS přistává na ledovci

Otevřené boje za znovudobytí Falkland začaly 25. dubna 1982. Flotila se sice nacházela ještě ve vzdálenosti 13 tisíc kilometrů od válečné zóny, kterou Londýn vytyčil v okruhu 200 mil (320 km) kolem zabraných ostrovů, ovšem na Jižní Georgii již přistáli britští commandos. Specialisté na nekonvenční způsob boje zde zajali diesellovou ponorku Santa Fé i celou

Britští commandos zajali na Jižní Georgii argentinskou diesellovou ponorku Santa Fé i s celou posádkou

zepředu hlavním vchodem. Uvnitř ale narazili na dobře rozestavené tři námořní pěšáky, kteří útok odrazili. Sám Giachino byl zasažen, když vyrazil dveře, čtyři jeho spolubojovníci byli zahnáni do pokojů uklízeček. Ačkoli se britští mariňáci pokoušeli přesvědčit Giachina, aby odhodil odjíštěný granát a mohl být ošetřen, ten odmítl a po pozdější britské kapitulaci zemřel v nemocnici na ztrátu krve.

Dlouhodobě se však Britové nemohli udržet, protože argentinské lodě začaly vykládat početné posily a těžkou techniku. Když na východním okraji Port Stanley spatřili 12 obojživelných obrněných transportérů, vystříleli na ně Britové své rakety a mnoho kulometné munice. Nakonec se ale museli stáhnout. Ráno 2. dubna 1982 byla přece jen většina z 50 disponibilních britských mariňáků a 20 místních dobrovolníků obklíčena v sídle guvernéra. V 10:15 hodin vzala

usedlíci, hlavně potomci skotských přistěhovalců, ale na odpor proti okupaci pokračovali v „anglické“ jízdě vlevo.

Naopak Británie reagovala pružně. Už ráno 2. dubna 1982, když se argentinský Operační svaz 40 shromáždil v okolí Falkland pro vyložení hlavních sil, vydala Margaret Thatcherová rozkaz k přípravě protipatření pro případ invaze na ostrovy s asi 1 800 obyvateli. Od prvních výstřelů uplynou jen čtyři hodiny, když je svolána mimořádná schůze bezpečnostního kabinetu. Už ve 22 hodin jsou ve Středomoří plně připraveny lodě královského námořnictva k zásahu na jižní polokouli, elitní výsadkářské pluky obávané SAS a námořní pěchota v Anglii mají pohotovost. Během pár hodin se devět plavidel vydává na třítydenní cestu k Falklandům. Během plavby byly do oblasti přesměrovány další lodě a Londýn odmítal všechna

vojenskou posádku. První výsadek SAS na Jižní Georgii se ve skutečnosti udál již 21. dubna, kdy se za pomoci vrtulníků měli na ledovci Fortuna usadit průzkumníci, aby zhodnotili terén pro svých asi 300 kolegů z SAS a SBS (člunové úderné síly) hlavní útočné vlny.

Argentinci věřili, že povrch pokrytý ledovci, jen pár hodin trvající den a dobře kryté přístupové pláže Brity odradí. Boje při argentinském vojenském obsazení ostrova 3. dubna je nijak nepoučily o britské houževnatosti, ačkoli mariňáci při nich sestřelili jeden ze dvou transportních vrtulníků a poškodili jeden pozorovací. Poté, co sem museli Argentinci přisunout fregatu, svedli s ní pěšáci souboj a protipančérovou střelou dokonce z pevniny vyřadili její věž s 66mm kanónem. Plavidlo ostřelovali z kulometů do doby, než konečně uznali, že víc už udělat nemohou, a teprve následně se okupačním silám vzdali.

SANTISIMA TRINIDAD

Argentinský torpédoborec Santísima Trinidad při plavbě Atlantikem. Jemu podobné, ve své době moderní argentinské lodě by při střetnutí s britskou flotilou mohly napáchat invazním silám nepředstavitelné škody. Zejména za předpokladu, že by došlo k dobrému nasazení vzdušných sil jihoamerické země, které byly schopny snadno vybojovat vzdušnou převahu. Naštěstí pro Brity se po potopení křižníku General Belgrano držela argentinská hladinová plavidla mimo válečnou zónu a argentinské letectvo bylo nasazováno po částech, což umožnilo nepočtým palubním Sea Harrierům britský operační svaz uchránit nejhoršího.

Spuštěn na vodu 1974 ■ Třída torpédoborec ■ Výtlak 4 100 tun ■ Délka 125 m ■ Max. rychlost 28 uzlů ■ Výzbroj 4palcový kanon, dva odpalovače střel Sea Dart, čtyři odpalovače střel Exocet, dva 20mm protiletadlové kanony, 3 odpalovače torpéd ■ Letouny na palubě jeden vrtulník

CONQUEROR

Ponorka HMS Conqueror na vzácné dobové fotografii. Její torpéda potopila argentinský křižník General Belgrano i s 323 muži posádky.

Spuštěna na vodu 1969 ■ Typ jaderná útočná ponorka ■ Výtlak 4 900 tun (ponořená) ■ Délka 86,9 m ■ Max rychlost 28 uzlů při ponoření ■ Výzbroj šest odpalovačů 533mm torpéd

Těžce dobyté vítězství

Odborníci SAS na horskou válku tak v poledne 21. dubna 1982 přistáli na ledovci Fortuna. Kvůli silné vánici musel pilot vrtulníku let z lodi Endurance provádět natrikrát. Ve chvíli, kdy cestující vyložil, však vichřice opět zesílila a muže na ledovci odřízla. Po pětihodinovém pochodu v bouři, kdy každý výsadkář nesl 35kg zátěž a společně vlekli ještě čtyři 90kg sáňe, ušli jen zhruba kilometr. Když se rozhodli postavit stany, vítr jeden odnesl a druhému zlámal tyče, takže specialisté museli strávit mrazivou noc v nouzových stanech, nebo dokonce ve spacích pytlich na zemi. Ráno sice požádali o evakuaci, ovšem dvojice vrtulníků naváděná třetím strojem se speciálním radarem neměla štěstí. První transportní vrtulník, jenž evakoval část 16členného komanda, havaroval kvůli špatné viditelnosti, druhý narazil do hřebenu a rovněž se rozbil. Až jako zázrak vypadá, že nikdo nebyl zraněn. Poslední stroj se tak musel vrátit s dekami a zdravotnickým materiálem, ovšem vánice ho nakonec zahnal na palubu lodi k dotankování. Pilot musel zpátky ještě dvakrát, než zachránil všechny trosečníky.

Přes neúspěch na Fortuně se Britové rozhodli zaútočit z moře. Ačkoli byly motory pěti nafukovacích člunů zahřívány dlouho před akcí, tři nenaskočily a musely být taženy na laně. Vítr, který se zvedl, dva čluny obsazené každý třemi vojáky odtrhl z lan. Jedna posádka byla zachráněna vrtulníkem, druhá musela doplatit na pevninu a zakopat se, aby neohrozila akci. Zbylým člunům se ale podařilo splnit úkol a dopluly k ostrůvku, z něž bylo možné skrytě pozorovat dění v osadách na Jižní Georgii. Finální útok nakonec pro-

vedli výsadkáři z vrtulníků Wessex. Když se 70 členů SAS přiblížilo za dělostřelecké podpory lodí HMS Plymouth a HMS Antrim, vyvěsilo 156 argentinských obránců, kteří trpěli v nedostatečné výstroji, rychle bílá prostěradla. Vítězství na Jižní Georgii podpořilo morálku britských vojáků.

Požár na moři i ve vzduchu

Ačkoli Argentina disponovala silným hladinovým loďstvem, žádné z plavidel si po 2. květnu netroufalo do blízkosti válečné zóny a povětšinou se držely v domácích vodách. Toho dne byl totiž britskou jadernou ponorkou Conqueror potopen křižník General Belgrano, přičemž zahynulo 323 členů posádky. Invazní síly na cestě z Británie tak obtěžovaly už jen argentinské ponorky. Brzy se však rozhořely letecké boje, protože jihoamerická země disponovala početným, v té době moderním letectvem, zatímco britský operační svaz krylo z palub dvou letadlových lodí jen pár desítek strojů Sea Harrier. Tyto stroje schopné zastavit ve vzduchu jako helikoptéra a vertikálního startu i přistání představovaly sice výborné bitevníky pro podporu pozemních vojsk, ovšem parametry rozhodující pro vzdušný boj zaostávaly za francouzskými Mirage III, které do Argentiny dodal Izrael. Z pevniny mohli navíc Argentinci do bojů s flotilou nasadit hbité americké A-4 Skyhawk, vrtulové stroje pro blízkou vzdušnou podporu Pucara a pestrou směsí zejména francouzských proudových bitevníků. Velké zásoby bomb, raket vzduch-vzduch a zejména francouzských protiletadlových střel Exocet sečteno a podtrženo měly teoreticky znamenat zničení invazní flotily dříve, než vyloží síly, případně pár dnů poté.

SEA HARRIER

Námořní Sea Harrier s kompletně vysunutým podvozkem při „stání ve vzduchu“. Tyto letouny představují vynikající bitevníky a o jejich kvalitách svědčí, že jde zřejmě o jediný zahraniční letoun, který mají ve výzbroji ozbrojené síly USA (námořní pěchota – USMC). Jako stroj pro vybojování vzdušné převahy je však naprosto nevhodný a v početní nevýhodě zhruba 6:1 měl „papírově“ podlehnout argentinským stíhačům vyzbrojeným i výbornými stroji Mirage III. Lepší výcvik Britů, americké střely vzduch-vzduch AIM-9 a špatné nasazení argentinských vzdušných sil ovšem umožnily pilotům harrierů obstat se ctí, byť naprostou vzdušnou nadvládou nad plouvoucím operačním svazem nikdy nevybojovali.

Typ palubní stíhací bombardér (Británie) ■ **Posádka** 1
 ■ **Max. rychlost** 1 182 km/h ■ **Manévrový boj** 7/10 bodů
 ■ **Operační rádius** 1 000 km ■ **Výzbroj** dva 30mm kanony Aden (100 ran na hlaveň), čtyři závěsníky pod křídly

MIRAGE III

Francouzské stíhačky Mirage III s technologií „del-takřídla“ jsou i pro laika nezaměnitelné. Stroje, které pomohly Izraeli vybojovat vítězství v tzv. šestidenní válce v roce 1967, kdy na hlavu porážely Migy-21, musely být ale prodány do Argentiny poté, co Paříž kvůli dobrým vztahům s arabskými státy ukončila dodávky náhradních dílů a výzbroje. Ve válce o Falklandy mirage již svůj boj prohrály, byť stíhacími parametry předčily britské harriery.

Do výsledku letecké války totiž zasáhlo několik chybných rozhodnutí argentinské generality a větší dolet amerických střel vzduch-vzduch používaných Brity.

Typ záhytný/frontový stíhač (Francie) ■ **Posádka** 1
 ■ **Max. rychlost** 2 350 km/h ■ **Manévrový boj** 10/10 bodů
 ■ **Operační rádius** 2 400 km ■ **Výzbroj** dva 30mm kanony DEFA (125 ran na hlaveň), čtyři závěsníky pod křídly

1. května

Začíná letecká válka, když britské harriery a vulcany útočí na leteckou základnu v Port Stanley.

2. května

Potopení křižníku General Belgrano britskou jadernou ponorkou HMS Conqueror mimo válečnou zónu vzbudilo kritiku, ovšem donutilo argentinská hladinová plavidla se stáhnout.

4. května

Protiletadlové střely Exocet odpálené stroji Super Etendard potápějí torpédoborec HMS Sheffield.

9. května

Britské harriery potápějí rybářskou loď Narwal.

11. května

HMS Alacritý potápí argentinskou zásobovací loď Isla de los Estados.

14. května

Sestřeleny tři harriery, Margaret Thatcherová oznámila, že mírové řešení je zřejmě nemožné. Výsadek na Pebble Island.

18. května

Británie odmítá další návrh mírového řešení.

21. května

Vyloďení u Port San Carlos na východním falklandském ostrově, potopení HMS Ardent, těžké poškození HMS Argonaut a HMS Brilliant, Argentina ztrácí 19 letounů.

23. května

Potopena HMS Antelope, sestřeleno 10 argentinských letadel.

24. května

Zasažena HMS Coventry a transportní loď Atlantic Conveyor (potápí se po třech dnech).

Válka ve vzduchu začala 1. května, kdy si palubní harriery a bombardéry Vulcan z ostrova Ascension u afrického pobřeží v jižním Atlantiku (které musely za letu několikrát tankovat) vzaly na mušku letiště v Port Stanley a sestřelily při tom tři stroje. Naopak 4. května stroje Super Etendard potopily britský torpédoborec HMS Sheffield a sestřelily jeden harrier. Ze vzduchu bylo potopeno několik britských lodí, nakonec se ale projevil větší dostřel amerických střel AIM-9 Sidewinder, které ve vzdušných bojích používali Britové, ve srovnání s francouzskými raketami vzduch-vzduch. Část argentinských bomb, které zasáhly lodě, nevybuchla. Mnoho pozorovatelů to přičítá i týmům SAS, které operovaly také na argentinské pevnině. Britům ve finále pomohlo přežít špatné nasazování letectva ze strany Argentiny, která použila síly postupně namísto jednoho zdrcujícího úderu, proti němuž by početně slabší harriery neměly šanci obstát.

Pilot nemohl najít spoušť

Na tom, že Britové dokázali proti argentinskému letectvu obstát, mělo veliký podíl štěstí, lepší výcvik a kvalitní jednotky pro nekonvenční způsob vedení války. Členové SAS, pozorující letiště na Falklandách i na argentinské pevnině, nahradili absenci moderních radarů na plavidlech. Přestože jihoameričtí letci krátce po startu sestoupili na úroveň hladiny moře a zmizeli tak z obrazovky britským radarovým operátorům, SAS vypočítávala jejich dráhy a předávala informace o počtu a přibližném času příletu nad operační svaz. Harriery tak mohly vždy shromáždit všechny síly v pravý čas na správném místě.

A-4 SKYHAWK

Americký bitevník A-4 Skyhawk, který se s dobrými výsledky účastnil ještě závěru války ve Vietnamu, byl v argentinských barvách rovněž poražen britskými harriery, jejichž piloti byli podstatně zkušenější. O tom, jak by měl teoreticky dopadnout střet těžkého a pomalého Sea Harrieru s A-4, svědčí fakt, že skyhawky při manévrech „Red Flag“ v USA hrávaly po mnoho let úlohu migů, které v obratnosti vždy předčily většinu amerických strojů, a sloužily i jako simulátory migů školitelům elitní námořní školy leteckých souborů Top Gun na základně Miramar.

Typ stíhací bombardér (USA) ■ **Posádka** ■ **Max. rychlost** 1 077 km/h ■ **Manévrový boj** 9/10 bodů ■ **Operační rádius** 3 220 km ■ **Výzbroj** dva 20mm kanony Colt MK12 (100 ran na hlavě), čtyři závěsníky pod křídly

O intenzitě vzdušných bojů svědčí 21. květen, kdy argentinský velitel letectva konečně vrhnul proti Britům jádro svých 175 letadel. Moře bylo plné lodí a pro útočníky nebylo otázkou, kde cíle nalézt, ale který si vybrat. Po celodenních bojích zachránila třicítka harrierů operační svaz a sestřelila při tom 19 nepřátel. Pestrá směsice britských letců, tvořená nejen námořními piloty, ale i na lodě přidělenými členy RAF, se kromě přesily a nepříznivého počasí musela potýkat i s technikou. Například pilot RAF John Leeming při stíhání argentinského A-4 nemohl najít spoušť pro odpálení sidewinderu, protože námořní Sea Harriery měly jinak rozložené ovládání než harriery Royal Air Force a on s tímto typem letěl podruhé v životě. Nakonec ho musel dorazit kanonem Aden, jehož spoušť „byla na místě“.

Osvobození Port Stanley

Přestože Britové kromě jiného ovládli Jižní Georgii a zničili letiště na Pebble Islandu, rozhodného vítězství ve válce mohli dosáhnout

jen dobytím obou hlavních Falklandských ostrovů a hlavního města Port Stanley. To již měly argentinské síly podlomenu morálku, právě kvůli přeapadení Peeble Islandu, jehož letiště mělo sloužit jako základna bitevních strojů Pucara k útokům proti vyloďovacím plážím. Ostrov severně od Západních Falkland se nejdříve stal cílem commandos na kanoích, které poté podpořily i vrtulníkové výsadky SAS a palubní děla HMS Glamorgan. V boji 50 commandos proti mnohonásobné přesile bylo zničeno 11 strojů Pucara, pak se jednotka jen se dvěma zraněnými stáhla. Po této události se Argentinci nikde necítili bezpečně.

Vyloďení u malvínského Port San Carlos na severozápadním břehu východního ostrova začalo 21. května. Britské síly měly díky stále připlouvajícím lodím s posilami v této době řádově kolem 10 tisíc mužů, Argentina disponovala zhruba stejným množstvím. Proti špatně vystrojeným jihoamerickým brancům s nízkou morálkou však stáli profesionálové, proto se Britům s pomocí námořního dělostřelectva dařilo rozšiřovat předmostí. Po šesti dnech od

PUCARA

Dvojmotorové argentinské letouny Pucara mohly být nebezpečným protivníkem britských sil při vyloďení na Falklandech. Jejich stav byl ale zredukován několika nájezdy záškodníků z SAS, přičemž při přeapadení Pebble Islandu výsadkáři zničili 11 těchto strojů a dělostřelba z britských lodí dokonala dílo zkázy na vybavení základny.

Typ bitevní letoun (Argentina) ■ **Posádka** 2 ■ **Max. rychlost** 500 km/hod ■ **Operační rádius** 3 710 km ■ **Manévrový boj** 3/10 bodů ■ **Výzbroj** dva 20mm kanony Hispano-Suiza HS.804, čtyři 7,62mm kulomety FM M2-20, 3 závěsníky

Skrutá válka SAS

Protože Británie neměla v regionu žádnou blízkou leteckou základnu, musela se při průzkumu spolehnout na výsadkáře SAS. Jejich hlavním úkolem bylo zjistit postavení mobilních odpalovacích ramp protiletadlových střel Exocet a hlásit starty a kurzy argentinských bojových letadel. Síly SAS používaly k výsádkám vrtulníky, nafukovací čluny, nebo byly vysazovány technikou otevření padáku nízko nad zemí z transportních strojů Hercules z výšky 7 400 m.

Byli vybaveni zcela novými brýlemi pro noční vidění, pozorovali nepřítel a brali i vzorky půdy z invazních pláží. Operovali hlavně v noci, přes den byli skryti. V těžkém terénu si vykopali „liščí nory“ ve skalách, protože v oblasti nerostou stromy ani keře. Informace posílali systémem „praskajícího rádia“, které dokázalo zprávu zakóduvat do krátkého šumu trvajících nejvyšší vteřinu. Tyto transmise nedokázali Argentinci ani zaměřit, natož dekodovat.

Po začátku letecké války výsadkáři naváděli harriery s velkou přesností na cíle. V těžkých podmínkách museli žít i několik desítek dnů, než byly hlídky vystřídány. Skrýše mezi vyvelinami neustále obcházely nepřátelské hlídky, commandos mohli používat variče jen za úsvitu, močili do láhví a velkou potřebu prováděli do igelitových pytlů. Ty museli po soumraku zakopat poté, co při výbuchu bioplynu ze špatně zavázaného pytle kvůli výboji z vysílačky přišel při výcviku v Anglii o život jeden výsadkář.

Během necelých osmi týdnů byla odhalena jen jedna hlídka, jejíž velitel – kapitán John Hamilton – padl, když kulometem kryl ústup zbytku jednotky. Do příjezdu hlavních vyloďovacích (konvenčních) sil museli commandos provádět všechny vojenské operace proti početnějším nepříteli sami.

HMS PLYMOUTH

Fregata HMS Plymouth jako by už vizáží říkala: „Británie vládne vlnám.“

Přestože po 2. světové válce sláva britského loďstva upadala, užitečnost jeho hladinových plavidel se ukázala ve falklandské válce. Plymouth sem dorazil jako jedno z prvních plavidel a jeho děla pomohla SAS obsadit Jižní Georgii, jejíž argentinská okupační posádka se okamžitě vzdala.

Spuštěn na vodu 1959 ■ **Typ** fregata ■ **Výtlak** 2 150 tun ■ **Délka** 370 m
 ■ **Max. rychlost** 30 uzlů (56 km/hod) ■ **Operační rádius** 9 600 km při 12 uzlech (22 km/hod) ■ **Výzbroj** dvojhlaňový 4,5palcový kanón, jeden odpalovač protiletadlových střel Sea Cat, dva 20mm kanony Oerlikon ■ **Letouny na palubě** jeden vrtulník Westland Wasp

vyloďení se vydali ve dvou proudech na východ a severovýchod.

Celodenní bitva 28. května po vysazení parašutistického pluku u osady Darwin, která představovala nejtvrďší boje války, byla po porážce 1 500 branců 600 výsadkáři poslední kapkou. Obsazení Darwinu, Goose Green, Douglasu a strategicky významného Teal Inlet a Mt. Kent dostalo Port Stanley do obklíčení. Když se 12. června rozjel generální útok s cílem dobýt důležité výšiny nad městem, stál před Brity nejen těžký terén. K získání Mount Longdon, kde

se konečně Argentinci rozhodli opevnit, vyrazili na bodáky. S podporou lodních děl byly získány i vrcholy Two Sisters a Mount Harriet. Skotské posily od jihu obsadily Mount Tumbledown. V této bezvýhodné situaci podepsal argentinský velitel ostrovů Mario Menendez 14. června bezpodmínečnou kapitulaci s podmínkou, že slovo „bezpodmínečná“ nebude v textu uvedeno. Nato 9 800 zbylých Argentinců složilo zbraně. Říká se, že kvůli problémům se zásobováním a intenzitě posledních bojů měli tou dobou výsadkáři jen asi šest nábojů na pušku. ■

Faktory ovlivňující válku

- Ložiska ropy – Británie podle některých analytiků reagovala na obsazení Falkland rychle a tvrdě, protože už na začátku 80. let předpokládala objevení značného množství nerostů (zejména ropy) v oblasti Falklandského šelfu. Podle odhadů by zde mohlo být tolik ropy, co obsahuje polovina polí v Saúdské Arábii.
- Ztráta impéria – Ačkoli si Londýn prostřednictvím Britského společenství národů (Commonwealth) zachoval alespoň „ekonomickou kontrolu“ a „diplomatickou výhodu“ ve vztahu k většině bývalých kolonií, hrdí obyvatelé ostrovního království se těžko smířují s koncem svého impéria po 2. světové válce. Jakýkoli kousek země pod britskou vlajkou má tedy pro ně „patriotickou hodnotu“. Premiérka Margaret Thatcherová se po agresii vyjádřila ve smyslu, že Falklandy jsou částí Velké Británie stejně jako Londýn.
- „Oboustranné“ USA – Washington byl přímým spojencem Británie i Argentiny (respektive všech jihoamerických vlád, které potíraly komunisty). Cílem USA bylo přimět strany k mírovým rozhovorům. Po neúspěšné snaze řešit konflikt diplomatickou cestou se přiklonily na stranu Británie, ovšem zároveň tvrdě požadovaly, aby Londýn nezasáhl ve větším měřítku vojensky přímo na argentinské půdě a konflikt nestupňoval.
- Mocenské cíle SSSR – Východní blok podporoval Argentinu, ačkoli její vláda tvrdě potírala levicovou opozici. Sověti předávali vojenské juntě zpravodajské informace o britských silách (včetně družicových snímků). Boje jim umožňovaly vyzkoušet americkou, britskou, francouzskou a izraelskou vojenskou techniku v akci. Počítali i s tím, že nevyhnutelná porážka Argentiny přivodí občanské nepokoje a pád vlády (skutečně se stalo), doufali v to, že se připraví půda pro socialistickou revoluci (k ní nedošlo), a svou podporou jihoamerické země chtěli způsobit oslabení sil NATO.

- Francie a střely Exocet – Vztahy mezi Británií a Francií nebyly nikdy růžové. Zejména na začátku 80. let, kdy v Londýně vládla silně pravicová konzervativní vláda a v Paříži levicový kabinet (včetně komunistů) a socialistický prezident Mitterand. Jako „dobrý spojenec“ předali Francouzi Britům návrh, jak rušit navádění střel Exocet, ovšem naopak zatajili, že mají své odborníky na integraci raket přímo v Argentině. Ve chvíli, kdy začala Argentině docházet malá zásoba Exocetů a chtěla nakoupit další od Francie, měly speciální síly SAS připraven plán, podle něhož by vyhodily do vzduchu továrnu společnosti Aérospatiale (výrobce střel). Jak by reagovala Paříž na zničení klíčového závodu přímo na svém území, je otázkou. Francie od prodeje nakonec upustila. Do bohaté Argentiny se rozhodlo prodat své exocety Peru, ovšem SAS zničila zásilku ještě na jejím území. Lybie se na žádost arabských zemí, které měly dobré vztahy s Londýnem, také nakonec rozhodla exocety neprodát.
- Argentina a jaderné zbraně – Invaze na Falklandy otevřela diskuzi, zda Argentina, která se pustila do křížku s atomovou mocností, nedisponuje sama jadernými zbraněmi. Britské letadlové lodi Invincible a Hermes tak měly na palubách „pro všechny případy“ taktické jaderné pumy. Ve vodách poblíž Argentiny rovněž operovala britská jaderná ponorka se střelami Polaris. Spekulace o argentinském jádru se nakonec ukázaly jako liché.
- Čeho se bálo Chile? – Vztahy Chile a Británie byly na začátku 80. let vřelé. Po obsazení Falkland si Chile uvědomilo, že pokud bude Británie poražena, bude příští argentinská expanze vést na jeho území vzhledem ke sporům o hranice. Chile proto mobilizovalo a elitní argentinské jednotky se rozmístily u hranic pro případ, že by se Chile do války aktivně zapojilo. Nemohly proto být nasazeny na Falklandách proti Britům.

27. května

Zahájen britský postup z předmostí do „vnitrozemí“ Falkland.

28. května

Výsadek SAS u Darwinu, nejtvrďší boje války

6. června

Vyloďení čerstvých britských posil

12. června

Hlavní útok na Port Stanley

14. června

Kapitulace argentinských sil, konec 72denní války, která si vyžádala životy 236 Britů a 655 Argentinců. Zajatí okupanti jsou posléze vydáni domů.

20. června

Británie obsazuje Jižní Sandwichovy ostrovy a prohlašuje nepřátelství za ukončené.

Po válce

Londýn ruší dvouseťmílovou válečnou zónu, zachovává však ochrannou zónu 150 mil kolem ostrovů. Jsou zakázány přímé civilní lety z Argentiny. Pád vlády vojenské junty v Argentině, ve svobodných volbách v roce 1983 vítězí Radikální strana uskutečňující mnohé reformy. V Británii drtivě vítězí strana Margaret Thatcherové.

Do zákopů nepřítele vstoupíte bez odporu...

Počátkem roku 1916 se spojenci Dohody rozhodli prolomit začarovaný kruh zákopové války a naplánovali ofenzivu proti německé armádě v místě, kde se stýkala linie britské a francouzské armády, tedy v povodí řeky Sommy. Tato bitva nepřinesla prakticky žádný okamžitý úspěch a stála statisíce životů na obou stranách

Mgr. Jan Čurda

Bitva v datech

Prosinec 1915

Spojenci se na konferenci v Chantilly dohodli na ofenzivě v následujícím roce

14. února 1916

přiját definitivní plán ofenzivy na Sommě, stanoveno datum útoku

21. února

začíná německá ofenziva u Verdunu

4. června

na východní frontě začala Brusilovova ofenziva proti rakousko-uherské armádě

24. června

začala dělostřelecká příprava na úseku, na kterém měl proběhnout útok

1. července

začíná britsko-francouzská ofenziva na Sommě

14. července

noční útok Britů, zpočátku nadějný, se změnil v opotřebovávající bitvu

15. září

zahájen další britský útok, poprvé nasazeny tanky

25. září

Britové společně s Francouzi donutili Němce k vyklizení Combles

13. listopadu

Britové zahájili další, poslední, opět bezvýsledný útok

» Britští pěšáci s kulometem Vickers-MG během bitvy na Sommě. Místo ocelových helem mají plynové masky, které pokrývají celou hlavu

Problém byl v tom, že britští velitelé se nedokázali shodnout na cílech operace. Haig prosazoval široký průlom, kdy pěchota prorazí německou obranu a jízda pak může využít otevřeného prostoru k postupu daleko za německé pozice. Spoléhal se při tom jak na paniku mezi Němci, tak rychlost postupu a na krátkou dělostřeleckou přípravu. Oproti tomu velitel 4. armády Rowlinson přišel s taktikou, která se dá stručně vyjádřit slovy: „zakousnout a držet“. Rowlinson si představoval, že po velmi dlouhé a intenzivní dělostřelecké přípravě, která zničí a doslova do země zabuší přední německé linie, nastoupí pěchota a takřka bez odporu obsadí přední německá postavení. Pak se pěchota zkonsoliduje a odrazí očekávané německé protiútoky. Tento postup by se pak opakoval, a tak by trojí linie německé obrany mohla být dobyta přibližně během čtrnácti dní. Oba velitelé se nedokázali shodnout, který plán má větší naději na úspěch, a tak nakonec zvolili nejhorší možné řešení – kompromis. Rowlinsonovi byla povolena delší dělostřelecká příprava, na jižním úseku byly cíle ofenzivy jen omezené, ve středu a na severu však ležely cíle útoku pěchoty mnohem hlouběji a jezdeckvo mělo být připraveno k nasazení do průlomu.

1. den: 20 000 padlých

Ať už byl lepší plán Haigův či Rowlinsonův, oba generálové se hluboce zmyšlili v očekávání účinků dělostřelecké přípravy. Pro 1 000 polních děl, 180 těžkých děl a 245 těžkých houfnic měli britští dělostřelci připraveno asi tři miliony strel. Plán stanovil, že polní děla se soustředí na rozstřílení nepřátelských ostnatých drátů před zákopy, zatímco těžká děla měla zaútočit na nepřátelské dělostřelectvo a zničit zákopy a opěrné body. V okamžiku útoku, když by britská pěchota vyrazila ze zákopů, mělo dělostřelectvo zahájit „pohyblivou palebnou přehradu“ před čelní vlnou. Po takto důkladném bombardování měly být německé zákopy, až Britové dorazí, prázdné.

Nic z toho se však neuskutečnilo. Fronta se v této oblasti nepohnula od podzimu 1914 a Němci měli dost času vybudovat si důkladné podzemní opevnění, kryté až deset metrů pod zemí, v nichž se ukrývaly německé jednotky frontové linie, byly téměř neproniknutelné jakýmkoliv projektilem. Záměr přerhat dráty dělostřelectvem byl pak zcela scestný. Střelba zaměřená na drátěné zátarasy je jenom rozházela a vytvořila překážku ještě hustší, než jakou měl nepřítel původně. Víra v mistrovství dělostřelců, kteří měli

Bitvy na Sommě a u Verdunu

tování, že v nepřátelských zákopech po týdenním bombardování nezůstala živá duše, a tak si mnozí vykračovali jako na výtlet.

Výkop fotbalového míče

Velitel jedné rot, kapitán W. Nevill, který byl krátce předtím v Londýně na dovolené, koupil každé ze svých čet fotbalový míč a slíbil zvláštní cenu té, která ho po nástupu do útoku nejdřív dopraví do německé linie. Později jeden z očitých svědků napsal: „Když děla zmlkla, přes předprseň vylezl do země nikoho jakýsi pěšák s fotbalovým míčem. Pobídl ostatní, aby ho následovali, a pak ho vykopl k německým liniím. Byla to dobrá rána. Míč se vznese do vzduchu a odletěl dost daleko. Vypadalo to, jako kdybychom útok zahajovali výkopem.“

...po dlouhé a intenzivní dělostřelecké přípravě, která zničí a do země zabuší přední německé linie, nastoupí pěchota a takřka bez odporu obsadí přední německá postavení

přenášet palbu těsně před linií postupující pěchoty, byla zcela neoprávněná. Těsně před linií znamenalo asi 45 metrů i méně, ovšem v praxi dělostřelci udržovali odstupy vybuchujících granátů mnohem větší, neboť se obávali, že zasáhnou vlastní pěšáky. Pochoď hustých řad britských pěšáků proti téměř neporušeným drátěným zátarasům a proti zákopům, plným Němců bojujících o život, skončil neskutečným masakrem. První den ofenzívy na Sommě, 1. července 1916, činily ztráty útočících Britů 60 000 mužů. Z nich plných 20 000 bylo zabito.

Rameno na rameni pomalým krokem

V 7:30 hodin ráno se na zapísknutí důstojnických píšťalek zvedla první vlna 13 britských divizí a vystoupila po žebříkách a výpadových stupních. Míneři ještě před tím odpálili nálože, které měly zničit betonové bunkry Němců, ale tento v podstatě neúspěšný pokus pouze upozornil nepřítele, že útok začíná. Dlouhé řady mužů obtížených třicetkilovou výstrojí, považovanou za nezbytnou k přežití dlouhého zápolení v německých zákopech, se plahočily téměř rameno na rameni vstříc německým zákopům. Neběželi, měli rozkaz postupovat pomalu, nerozptylovat se, nezaletávat. Na holých pláních byli zcela nekryti před kulometnou palbou nepřítele, který se ihned po ukončení dělostřelecké palby, jež jej měla zdecimovat, vynořil z krytů a kosil pomalu postupující Brity už v jejich liniích. Další tisíce mužů padly v zemi nikoho nebo byly zmasakrovány před drátěnými zátarasy.

Z 100 000 mužů, kteří vstoupili do země nikoho, se jich 20 000 nevrátilo. Dalších 40 000, kteří byli dopraveni zpátky, bylo zraněno. Některé prapory, jako například 1. newfoundlandského pluku, přestaly zcela

existovat. Tento den se stal nejhorší krvavou lázní, jakou kdy nějaká armáda za první světové války utrpěla. Byl to také nejkrvavější den v dějinách britské armády. Je až udivující, s jakou bezstarostností nastupovali vojáci cestu vstříc smrti. Byli svými důstojníky ujiš-

Vzápětí kapitán Nevill padl. Dva z míčů, které tehdy koupil, jsou dnes v muzeu.

Důstojník 180. pěšího württemberského pluku tento okamžik popsal slovy: „Viděl jsem široké rojnice pěchoty, jak postupují vpřed z britských zákopů. Objevila se prv-

Nejdůležitější zbraň

V první světové válce způsobila nejvíce ztrát děla a minomety, nikoli kulomet. U britských vojáků vzniklo 58,5 % zranění následkem dělostřelecké a minometné palby, 39 % střelbou z ručních zbraní a kulometů, 2,2 % výbuchy ručních granátů. Účinnost nepřátelské dělostřelecké palby vyvolala v britské armádě těžký otřes a přinutila ji hledat nové způsoby použití vlastních děl. V britské armádě tvořili „polní dělostřelectvo“ příslušníci Královského polního dělostřelectva a Královského jízdního dělostřelectva, jejichž baterie byly vyzbrojeny 13–60 liberními děly. Královské pevnostní dělostřelectvo obsluhovalo všechna těžší děla od houfnic ráže 158 mm po železniční kanony ráže 457 mm.

Polní dělostřelci prodělali výcvik pouze v přímé palbě a jejich střelivo bylo účinné proti jednotkám v otevřeném terénu. Nepřímou palbu pomocí výpočtů (na cíle, které ze své pozice nevidí) ovládali pouze příslušníci pevnostních dělostřeleckých jednotek. K 1. červenci 1916 čítalo dělostřelectvo samotné 4. britské armády 1 493 hlavních, zatímco o dva roky dříve měl celý Britský expediční sbor jen něco přes 400 děl.

Neméně důležité bylo nasazení správného druhu střeliva. Šrapnelový náboj byl naplněn množstvím kuliček a explodoval ve vzduchu těsně nad cílem. Tyto náboje byly původně považovány za nejlepší prostředek k ničení

drátěných zátaras. Tříštivě-trhavé náboje totiž explodovaly až po svém zarytí do země, takže jejich výbuch byl směřován vzhůru a drátěné překážky ničil jen málo.

Právě na základě zkušeností získaných během bitvy na Sommě byly tyto náboje vybaveny novou roznětkou, díky níž explodovaly ihned při nárazu na zem. Výbuch pak účinně ničil drátěné zátarasy a ohrožoval vojáky v polních krytech, což šrapnely nedokázaly. Další výhodou nových granátů bylo, že nevytvářely velké krátery, které zhoršovaly průchod terénem. V průběhu bitvy na Sommě se stále více využívala umlčovací palba, která nutila obránce zůstat v krytech až do chvíle, kdy těsně k jejich pozicím dorazili útočníci, na úkor původního rozestavení dělostřelecké přípravy, snažící se o zničení nepřátelských pozic. Používání rychlé umlčovací palby, za níž ihned postupovala pěchota, šetřilo střelivo, ponechalo terén relativně průchodný a varovalo nepřítele jen krátce před útokem.

» Němečtí pěšáci po úspěšném honu na krysy v zákopech. Krysy vzbuzovaly hrůzu, ujíždaly vojákům z přídelů. Některé byly velké jako kočka

ní linie roztažená na obě strany. Za ní pak rychle následovala druhá, třetí a čtvrtá. Stále postupovali lehkým krokem, jako by očekávali, že v našich zákopech nenajdou ani živáčka... když se britské rojnice přiblížily na sto metrů, rozpoutala se palba z kulometů a pušek... hned nato zasvířela vzduchem masa granátů vypálených německými bateriemi a začala vybuchovat podél postupujících rojnic. Smetlo

lépe než Britové, protože zajali 3 000 Němců a ukořistili 80 děl.

Černí Zuávové útočí

Po deseti dnech bojů byli Němci zatlačeni o pouhé dva kilometry, více se dařilo jen francouzským jednotkám na jižním úseku fronty. Černí Zuávové, kteří přežili Verdun, vyrazili do boje s takovým zápalem, že sami Fran-

Dosažené úspěchy naplňovaly francouzské vojáky sebevědomím a během několika dnů se jim podařilo proniknout na linii dlouhé 16 kilometrů místy až na 10 kilometrů do německých postavení. Němci se snažili za každou cenu ucpat malý britský a velký francouzský průlom. Generál Falkenhayn potřeboval posily pro Verdun a teď mu začali zatápět ještě Britové s Francouzi na Sommě. Ze 13 divízi, připravených pro Verdun, vrhl hned po prvních dnech bojů na Sommu celkem 11 divízi. Ale Verdunu se vzdát nechtěl, bylo to jeho dítě, jeho výmysl. Jen s největším vypětím všech sil vytvářel německý generální štáb na Sommě určitou rovnováhu, která byla od počátku ofenzivy tak vážně narušena. Přestože scénář bitvy na Sommě předpokládal mohutný a razantní útok, ve skutečnosti se ofenziva změnila v dlouhou opotřebovací bitvu.

Ústup zakázán

V průběhu července se urputně bojovalo o každý metr. Britové a Francouzi se stále nechtěli vzdát cílů ofenzivy a Němci museli podle rozkazu velitele Falkenhayna bránit veškeré území. Každý důstojník, který vydá povolení k ústupu, musí být postaven před vojenský soud. Ústup byl zakázán, a pokud se přece Spojencům podařilo část území

„Když děla zmlkla, přes předprseň vylezl do země nikoho jakýsi pěšák s fotbalovým míčem. Pobídl ostatní, aby ho následovali, a pak ho vykopl k německým liniím.“

to celá družstva a ta, která je těsně následovala, byla rychle rozprášena. V krupobití granátů a kulek se postup rychle rozdrobil. Podél celé linie bylo vidět muže, jak prudce zvedají ruce vzhůru a kácejí se... Znovu a znovu se široké rojnice britské pěchoty tříštily o německou obranu.“

Krvavá míle

Na konci dne drželi Britové 4,8 km široký a 1,5 kilometru hluboký úsek německých postavení. Z 13 vesnic, jež měli podle plánu dobýt, obsadili pouze tři. Nikde se jim nepodařilo dosáhnout druhého pásma německé obrany. Průlom, o němž uvažoval Haig, nepřipadal v úvahu – jezdeckta nebylo zapotřebí. Rawlinson měl k radosti větší důvod než Haig. Jeho vojáci alespoň „drželi“ malý úsek, ovšem těchto zisků bylo dosaženo za cenu osminásobně vyšších britských ztrát. Britští stratégové se obrnili proti zprávám o údělých ztrátách vlastních jednotek a vůbec si nepřipustili, že jejich taktika byla špatná. Zcela vážně diskutovali o pokračování ofenzivy a Haig byl přesvědčen, že nepřítel „byl nepochybně vážně otřesen a má po ruce jen velmi málo záloh“.

couzi litovali Němce, kteří se jim dostanou do rukou. A Němci z nich měli nepřítelnu hrůzu. Hned týž den večer dobyli francouzští barevní vojáci tři vesnice a téměř celé první německé postavení ve svém úseku. 3. července dobyli Francouzi vesnici Flaucourt, která už byla součástí třetího německého postavení. Francouzské letouny se spouštěly nad vesnické domky a shazovaly pumy. Zuávové vytáhli ze zasypaných sklepů 130 pološilených Němců.

obsadit, byli vytlačeni zuřivými německými protiútoky. Britové se však poučili a například 14. července použil generál Rawlinson účinnější taktiku. Nočním útokem předcházeli krátký pětiminutový dělostřelecký přepad, který měl mnohem větší účinek, než jakákoliv předchozí dělostřelecká příprava. Britové sice prolomili frontu, ale bohužel nemohli nasadit jezdeckta a útok se zadrhl. Zmocnili se druhého německého postavení a pronikli ke třetímu jen v délce pěti kilometrů. Dobyli

Douglas Haig (1861–1928)

Po vypuknutí války velel 1. sboru, poté 1. armádě a od konce roku 1915 byl velitelem britských expedičních sil ve Francii. Je považován za jednoho z nejneshopnějších velitelů v historii. Při ofenzivě na Sommě, kterou naplánoval, zahynulo jen první den 20 000 britských vojáků a 40 000 bylo zraněno. Haig se však nevzdal a další čtyři měsíce vysílal proti německým zákopům

vlnu mužů za vlnou, až zde ztratil celkem 420 000 mužů a pronikl do nepřátelských pozic do hloubky dvanácti kilometrů. Ani po tomto fiasku nebyl odvolán, naopak byl povýšen na polního maršála. Podobnou taktiku použil o rok později ve Flandrech, kde za cenu půl milionu padlých a raněných získal šest kilometrů území.

Tanky na scéně

Již v prosinci 1913 navrhoval major Swinton konstrukci terénního vozidla, pancéřovaného proti kulkám, jež by dokázalo dopravit palebnou sílu na čelo útoku. Zpočátku nebyl jeho návrh přijat s velkým pochopením, konzervativní pracovníci ministerstva války navrhovanému stroji nedůvěřovali, ale přesto byl během roku 1915 postaven prototyp. V lednu 1916 byl pak sestrojen větší a kanony vyzbrojený typ zvaný „Matka“ a v září 1916 bylo ve Francii připraveno 49 podobných tanků. (Pojmenování tank vzniklo z důvodu utajení, přepravované stroje byly označovány jako tanky na vodu.)

Během přesunu do útočných pozic se jich několik porouchalo, a tak vstříc německým zákopům vyrazilo nakonec pouze dvaatřicet strojů. V samotném boji si devět tanků vedlo podle očekávání, devět bylo příliš pomalých na

to, aby stačily pěchotě, devět muselo zastavit kvůli poruše a pět tanků uvázlo v bahně. I to bylo obrovským úspěchem a celkový efekt na nepřitele byl velmi dramatický. Kdyby měli Britové tanků více, mohl se jim snad dlouho očekávaný průlom podařit. Ačkoliv pěchota těžila ze zisků, kterých tanky dosáhly, Němci tvrději drželi krátery po granátech a záložní linie blokovala možný směr postupu. Útoky s podporou tanků pokračovaly i nadále, ale očekávaný zlom jejich nasazení nepřineslo.

čtyři vesnice ležící v troskách a tři lesíky rozštípané na třísky.

25. července dobyli Australané městečko Pozières, o dva dny později padl Longuéval. Pak se ofenziva najednou zastavila. Německý tisk už oslavoval konec britsko-francouzské ofenzivy: „Po 21 dnech prudkých bojů získali Spojenci necelých 50 km² území, obsazeného německou armádou. Při početní a materiálové převaze, kterou mají, je to úspěch téměř zanedbatelný.“

Ofenziva však ještě zdaleka nekončila a koncem července byly útoky obnoveny. Teď byly promyšlenější, ale také krvavější. Britové už bojovali bok po boku s Francouzi a společně se snažili několikrát dobýt městečko Guillemont, což jim mělo otevřít cestu do strategicky důležitého Baupauimu, ale bez úspěchu. Francouzským jednotkám připravilo krvavou lázeň dobývání městečka Maurepas. Po celodenních bojích se zmocnili poloviny vesnice, ale za cenu ztráty téměř celého praporu v boji nenahraditelných Zuávů.

Další rozhodující útok byl naplánován na 15. září. Do začátku zimy zbývalo ještě dost času a spojenecké velení mělo tentokrát ještě větší

důvod k optimistickému očekávání výsledku útoku, pro něž měli tentokrát připravenou zcela novou tajnou zbraň – tank. Použití tanků sice asi nemohlo způsobit průlom fronty, ale rozhodně mohly být tyto pancéřové stroje využity lépe, než když byly rozděleny do malých skupinek po dvou či třech (viz box).

Generál Rawlinson si koncem srpna zapsal do deníku: „Kolem 15. září chce šéf zorganizovat hazardní pokus prolomit německou obranu a dostat se k Bapaume, s použitím všech dostupných sil.“ A poněkud nelogicky dodal: „Nebudeme mít v pohotovosti žádné zálohy kromě unavených jednotek, ale úspěch v této chvíli... by mohl Bože přivést k rozumu.“ Výsledkem ofenzivy bylo získání vrcholu horského hřebenu s dominantním pozorovacím bodem, jehož předtím využívali Němci.

Sneste všechno, neochabujte!

Síla bojovníků na Sommě byla vyčerpána. Špínu měly hluboko zadřenou do kůže, vlhko a zima pronikaly uniformy i těla. Svět se pro ně zúžil do dvou stěn bahnitých zákopů. Ve srovnání s Francouzi a Němci si Britové stále ještě udržovali relativně dobrou bojo-

Bitva u Verdunu

Mezi 21. únorem a 18. prosincem se na západní frontě odehrála jedna z nejkrvavějších bitev 1. světové války. Když neuspěla strategie bleskové války a armády uvízly v zákopech, přišel náčelník německého generálního štábu Erich von Falkenhayn s plánem dobýt francouzský pevnostní systém u města Verdun. Předpokládal, že v tomto místě, odkud Francouzi stáhli část jednotek a pevnosti byly částečně zbaveny děl, jeho divize prolomí frontu. Francouzům se však podařilo nápor zastavit a díky velení Phillipa Pétaína udrželi frontu až do konce roku 1916, kdy Němci po strašných ztrátách ofenzivu zastavili. V bitvě padlo asi 163 000 Francouzů a 143 000 Němců, statisíce byly zraněny.

vou morálku, i když jejich ztráty byly strašné. Chystali se zaútočit, než nastanou mrazy, což jim počátkem listopadu zlepšení počasí umožnilo. Na celé britské frontě začala 9. listopadu mohutná dělostřelecká příprava, děla ničila první a druhé německé postavení. Po čtyřech dnech, když palba na povel umlkla, vyrazila k útoku neopotřebovaná kanadská divize, složená z mladých odvážných mužů, kterým se podařilo dobýt německé zákopy.

Haig byl odhodlán se konečně v Londýně pochlubit nějakým výrazným úspěchem a usmyslel si, že tentokrát už se průlom musí podařit. Byly nasazeny čtyři britské divize, ty, které zahajovaly 1. července ofenzivu a nyní byly doplněny čerstvými posilami. Útoky však byly nesmírně ztíženy bahnem, do něhož zapadaly děla, vozidla i lidé. Většina z nich byla předem odsouzena k nezdaru, a byl-li přece jen dobyt nepřátelský zákop, obtíže spojené s jeho zpevněním tento zisk zcela převýšily. 19. listopadu 1916 dosáhly britské jednotky nejzazšího bodu postupu, poté už ofenziva nepokračovala. Pošetilost poslední fáze ofenzivy od 25. září spočívala v tom, že poté, co byl konečně dobyt vrchol horského hřebene i s jeho dominantní pozorovatelnou, byla tato výhoda zmarována přenesením bojů níže do údolí za tmto hřebenem. Vznikla tak situace, v níž byli vojáci odsouzeni strávit zimu ve vodou zaplavených zákopech. „Sommské bahno“ se brzy stalo pojmem.

Zocelení ohněm

V britské národní paměti je bitva na Sommě zredukována na její první den (1. července 1916) a na čistě britskou záležitost. Ve skutečnosti bitva trvala čtyři a půl měsíce a významnou roli v ní hráli francouzští vojáci. Útok z 1. července vrátil Spojencům strategickou iniciativu,

Erich von Falkenhayn (1861–1922)

Generál a náčelník generálního štábu naplánoval na začátek roku 1916 bitvu u Verdunu s cílem zničit francouzskou armádu v obrovské materiální bitvě. Francouzi však nápor vydrželi a naopak se jim spolu s Brity povedlo uskutečnit odlehčovací ofenzivu na Sommě. Po

neúspěchu byl Falkenhayn na pozici náčelníka generálního štábu nahrazen generálem Hindenburgem. Poté velel německé 9. armádě v Rumunsku a podařilo se mu dobýt Bukurešť, méně úspěšný byl v Palestině, kde nedokázal zabránit britskému generálovi Allenbymu v dobytí Jeruzaléma.

o kterou přišli při německé ofenzivě u Verdunu. Pro Dohodu tak bitva na Sommě sice nebyla vítězstvím, ale byla strategickým úspěchem.

Během února a března 1917 se Němci stáhli na předem připravená a mimořádně odolná obranná postavení takzvané Siegfriedovy (Hindenburgovy) linie. Tím se jim sice zkrátila délka fronty, zároveň však přiznali, že už nejsou schopni dlouhodobě odolávat útokům v oblasti Somma-Ancre, kde utrpěli takové ztráty. Fakt, že Velká Británie je významným soupeřem už

také na souši a nejen na moři, byla pro Němce nepříjemným překvapením. Rozhodli se proto zlomit sílu Británie neomezenou ponorkovou válkou, což bezprostředně vedlo ke vstupu USA do války na straně Dohody a v důsledku k porážce Německa v celé válce.

Během bojů na Sommě všichni britští vyšší velitelé – Haig, Rawlinson, Gough – udělali několik chyb a potřebovali určitý čas, aby se z nich poučili. Jak ale bitva pokračovala, britské jednotky získávaly mnoho taktických zkušenos-

tí, které zvýšily jejich bojeschopnost. Zmizela původní lineární taktika a pěchota nyní útočila v malých skupinách, které byly schopny na bojišti měnit směr, provádět obchvaty a obcházet kapsy německého odporu. Profesionalizace všech součástí vojska pokračovala i po bitvě na Sommě. Z malého Britského expedičního sboru se vyvinula během dvou let obrovská síla. Díky bitvě na Sommě v roce 1916 získala Velká Británie tu největší a nejlépe vedenou armádu, jakou kdy ve svých dějinách měla. ■

» Britové se snaží sestřelit kulometem Lewis nepřátelský letoun

» Zasažené německé dělo

Balóny odolnější než letadla

Čím více stoupalo množství a hustota dělostřeleckých baterií, tím naléhavěji potřebovaly bojující armády dokonalejší informace o pohybu a postavení nepřítele jak pro vlastní dělostřelectvo, tak pro štáby jednotlivých armád a divízi. Na Sommě rovina kolem řeky umožnila pozemním pozorovatelům přehlédnout poměrně úzký terén jen po obzor. Co se dělo za vršky kolem řeky, mohl zjistit pouze letecký průzkum. Lehké letouny byly často v mlze, dešti nebo silném větru vystaveny značnému riziku a letecké snímky, které piloti přinášeli, zachycovaly mnohdy nejasný a rozmazaný terén. Jakmile začalo docházet k leteckým soubojům, končily zpravidla tragicky.

Proto začaly obě bojující strany používat k pozorování upoutané balóny, méně zranitelné než letouny. Plnily se levným vodíkem a byly silným lanem upoutány k pojízdnému navijáku, který obsluhovalo 50 až 60 mužů. Balóny se vypouštěly do výšky asi 1 000 metrů a muži v koších měli telefonické spojení s dělostřeleckými bateriemi, štáby divízi nebo celého armádního sboru. Fotografie z balónů byly ostré a navíc za jasných dnů mohl pozorovatel hlásit všechno, co se děje v týlu nepřítele.

V listopadu 1915 přeletěl náhodou jeden francouzský balón německou linii. Němci ho okamžitě stáhli na zem, přesně okopírovali a použili na Sommě. Ještě před začátkem ofenzivy v červnu 1916 dostával generál Falkenhayn hlášení, že na obou březích Sommy dochází k mohutnému soustředění britských a francouzských vojsk. Kdyby měl generál větší důvěru k těmto zbráním a nebyl tak zahleděný do své ofenzivy u Verdunu, byl by Sommě pravděpodobně věnoval více pozornosti.

Den bitvy o Británii

15. září 1940 vešlo do dějin jako Den bitvy o Británii. Ačkoliv toto střetnutí mezi německým a britským letectvem probíhalo přibližně čtyři měsíce, shodují se historici v tom, že zlomovým dnem bitvy, která zásadně ovlivnila další průběh 2. světové války, bylo právě 15. září 1940

Mgr. Jan Čurda

» Německý střední bombardér Heinkel He 111 mohl nést až 2 500 kg bomb

Linii pobřeží přeletěli v 11:36 hodin u Folkestonu. Při leteckém boji hrála velkou úlohu výhoda výšky letu a tu měli na své straně Britové číhající ve výšce asi 7 600 metrů. Německé Bf 109 byly 900 metrů pod nimi, bombardéry ještě o další dva kilometry níže. Při prvním průletu zasáhly

spitfiry čtyři nebo pět Bf 109 a pak pokračovaly v klesání k bombardérům. Na pomoc jim přišla ještě 603. perut.

Pět minut po dvanácté přišla řada na bombardéry. 253. a 501. perut' zaútočily čelně, ale tentokrát byly odraženy messerschmitty, které udržely formaci a dál doprovázely bombardéry. Postupně však přilétaly další a další perute a Němci, kteří si mysleli, že nepřítel nemá už víc než padesát spitfirů, s úžasem sledovali, že britských pilotů je tolik, že bombardovací dornieri musí čekat ve frontě na útok. Britské stíhačky se navzájem pletly do cesty a celá jednotka se musela odpoutat, aby zabránila srážkám. Útočný svaz ztratil šest bombardérů a dvanáct Bf 109, což představovalo 12,5 % jeho síly. Britové přišli o třináct stíhaček.

Hlavní útok odražen

Účelem poledního náletu bylo pouze oslabit obránce, hlavní nápor měl teprve přijít. 114 bombardérů He 111 a Do 17 bylo pouze návnadou, hlavní sílu tvořilo 340 Bf 109 a 20 Bf 110. **Svaz byl zachycen ve 13:45 hodin** a Park s premiérem sledovali, jak se na stole množí značky. Na scéně se objevilo tzv. Velké křídlo tvořené pěti perutěmi včetně 310. československé stíhací perutě.

Bylo 14:35. V Uxbridgi Churchill sledoval světelné panely, pod čísly všech perutí svítily červené nápisy „v boji“. „Kde jsou rezervy?“ zeptal se. Park se k němu otočil: „Žádné nejsou.“ V té chvíli se 19 čerstvých perutí, 185 stíhaček, řítilo

ve třech velkých proudech k východním předměstím Londýna. Park chtěl rozbít německé formace dřív, než shodí bomby. KG2 se blížila k řece, ale celou cílovou oblast zakrývaly mraky, proto se obrátila zpět. Obránci viděli, že Němci se vracejí, aniž shodili bomby, a začal se jich zmocňovat triumfální pocit. Po obrátce vysypali svůj náklad na Bexley, Dartford a Crayford v Kentu. Další formace bombardovaly dobře viditelný West Ham. Ústupový doprovod stíhaček Bf 109 se setkal s bombardéry nad Kentem, ale britští stíhači nedali německým letadlům pokoj po celou cestu.

Churchill opustil Uxbridge ve chvíli, kdy nájezdníci přistávali na svých letištích. Celkový součet ztrát vyzníval v poměru 2:1 pro britské stíhače. Ztratili 28 strojů, Němci 56. Obě strany už v minulosti utrpěly i větší ztráty. Luftwaffe například 15 srpna přišla o 75 strojů. 15. září se stalo dnem, kdy si mnozí důležití lidé uvědomili, že Británie je schopná udržet si nad svým územím leteckou převahu.

17. září odešlo z Hitlerova hlavního stanu na vrchní velení armády, námořnictva a letec-

Ten den začal pro leteckého vicemarála Keitha Parka smolně. Zaspal. U snídani mu manželka připomněla, že má narozeniny. Zapomněl. Když se mu podařilo upokojit manželku smířlivými slovy, vydal se v zamyšlení na velitelství 11. stíhací skupiny do velitelského bunkru v Uxbridgi. Zde se zpočátku nezdálo, že by měl nešťastně započatý den pokračovat nějak výrazně jinak, než předchozí desítky dnů, kdy nad Británií zuřila dosud největší letecká bitva.

Dřevěné značky na mapách

O půl jedenácté mu byl ohlášen premiér Winston Churchill. **Kolem 11 hodiny se Churchill díval**, jak waafka (příslušnice ženského pomocného sboru) přesunuje po mapě malou dřevěnou kostku značící nepřátelský nálet. Park se rozhodl poslat do vzduchu dvě perute z letiště Biggin Hill. Po první značce brzy následovaly další. Park usoudil, že nálet je vážný.

Bylo 11:15 hodin, když vydal rozkazy dalším perutím. Jako figurky na šachovnici přesunoval své piloty v hurricanech a spitfirech vstříc nepřátelským svazům. Víc prozatím udělat nemohl, proto si dal krátkou přestávku. Otázkou zůstávalo, zda bombardovací svazy mají stíhací doprovod, v tom případě by britští (a také další spojenečtí) piloti museli vynaložit velké úsilí, aby odtrhli doprovodné messerschmitty od bombardérů. S trochou štěstí mohly letět bombardéry bez ochrany a město by bylo možno bránit. Němci však letěli komplet v sevěné formaci, bombardéry o něco níže.

» Německý stíhač Messerschmitt Bf 109 E

tva pět kopií stručného rozkazu. Stálo v něm, že rozkaz „Nr. 33 255/40 g. Kdos Chefs.“ ze 3. září, stanovující Den-L, začátek operace Lvoun, na 21. září, byl až na další odložen. Znamenalo to, že Hitler se vzdal plánu na invazi do Anglie v roce 1940. Hodlal nejprve v příštím roce zničit Rusko, aby Angličané přišli o poslední naději, a přitom neustále vyvíjet tlak na odříznutou Británii. Ve skutečnosti ale odložením invaze poskytl Britům čas, aby se vzpamatovali z utržených ran a připravili se na protiofenzivu. ■

Největší porážka Wehrmachtu

V létě roku 1944 se na východní frontě očekávala sovětská ofenziva, která měla navázat na vylodění Spojenců v Normandii. Přes německé očekávání nezaútočila Rudá armáda na Ukrajině, ale v bažinatém Bělorusku. Armáda Střed nedokázala zabránit ruskému náporu a během pár týdnů byla zatlačena až k Varšavě

Mgr. Jan Čurda

» Operaci Bagration zahájily akce partyzánů v německém týlu

Koncem června 1944 byla pozornost německé armády i západních Spojenců soustředěna na Normandii, kde Spojenci po vylodění upevňovali a rozšiřovali své předmostí. Na východní frontě se Rudá armáda zatím chystala zahájit operaci „Bagration“, ofenzivu, proti níž byl útok Montgomeryho 21. skupiny armád ve Francii nepatrný.

Čtyři sovětské fronty (skupiny armád) s celkovým počtem 1,2 milionu mužů, rozdělených do 166 divízi s 5 200 tanky a samohybnými děly a 6 000 letadly, měly zaútočit na frontě dlouhé 700 kilometrů. Sovětské armády se probily německou skupinou armád Střed, které velel polní maršál Ernst von Busch, a téměř ji zničily. Byla to největší blesková operace v dějinách.

Slabé německé linie

Tato letní ofenziva byla naplánována za situace, kdy se německým vojskům podařilo stabilizovat frontu a vést úspěšnou obranu. Sovětské velení čekalo už jen na to, že Spojenci otevřou západní frontu, jak bylo dohodnuto na konferenci v Teheránu už v listopadu 1943.

Maršál Žukov vypracoval plán útoku na Bělorusko, kde jej Němci nejméně čekali. Bažinatý terén byl totiž naprosto nevhodný pro operace tankových vojsk a navíc Hitler očekával, že Sověti zaútočí nejspíše na slabé Rumunsko, které se stávalo stále vlažnějším spojencem Němců a kde se nacházela ropná pole životně důležitá pro německé hospodářství. Hitler proto přesunul do Rumunska velkou část svých záloh, mezi nimi i 18. tankovou divízi a divízi pancéřových granátníků. V předvečer sovětské ofenzivy tak mohla skupina armád Střed postavit do pole proti Rudé armádě pouze 32 pěších a dvě tankové divize – asi 700 000 mužů.

Většina sovětských velitelů centra německého odporu jednoduše objela, izolovala a pokračovala ve svém postupu do týlu

Walter Model (1891–1945)

Německý polní maršál, který svoji kariéru začal za první světové války a v meziválečném období postupoval až do hodnosti generálmajora. V roce 1940 velel tankové divízi a v následujícím roce se zúčastnil tažení do SSSR v rámci tankového sboru generála Guderiana. Bojů o Moskvu na podzim 1941 se zúčastnil již jako generál tankových jednotek a bylo mu svěřeno velení nad tankovým sborem. Během sovětských ofenzív 1942 a 1943 se ukázala jeho velká schopnost organizovat obranné boje. Do-

kázal maximálně využít omezené prostředky ke stabilizaci hroučící se fronty, čímž získal velké renomé u vrchního velení i Hitlera. V roce 1944 si vysloužil přezdívku Hitlerův hasič, když byl poslán do krizových úseků fronty, aby zabránil nejhoršímu. Od června do srpna 1944 zachraňoval zbytky Skupiny armád Střed, poté působil jako velitel Skupiny armád B na západní frontě až do dubna 1944. 21. dubna 1945 spáchal sebevraždu, když se zbytky Skupiny armád B ocitly v Porúří v obklíčení Američanů.

Sověti navíc mohli počítat s podporou asi 150 000 partyzánů operujících na území Běloruska a Litvy. Na typickou německou pěší divizi tvořenou šesti prapory připadala obrana 32 km dlouhého sektoru. Široké mezery mezi prapory v první linii byly kryty pouze odposlouchávacími stanovišti a pravidelnými hlídkami. Přední linie byla tvořena sítí překážek, zákopů a bunkerů. Nepříliš důkladné druhé obranné pásmo vytvořily divize 4 až 6 kilometrů za frontou. Dále v týlu nebyla připravena žádná obrana a zálohy byly naprosto nedostatečné pro úkol, který před nimi stál. Navíc zůstával značný počet jednotek upoután v týlu, kde prováděly operace proti partyzánům. Ti také zahájili ofenzivu koordinovanými operacemi 20. června 1944. Byly vyhazovány mosty, ničeny koleje, předpádány německé kolony.

Maskirovka

Zatímco spěšně pokračovaly přípravy na hlavní ofenzivu, Rusové provedli úder proti Finsku. Od konce roku 1941 zůstávala fronta kolem Leningradu v klidu, přesto zde podezřivý Stalin udržoval početné jednotky pro případ, že by se Finové pokusili něco začít. Nyní se rozhodl konflikt s Finskem ukončit a uvolnit cenná vojska pro použití v jiných oblastech. Karelská operace, první fáze letního tažení, měla podle plánu vyřadit Finsko z války, odvrátit pozornost od sovětských ofenzivních příprav dále na jih a připravit Němce o cenného spojence.

Ofenziva zahájena 10. června se odvíjela přesně podle plánu, a zatímco Finové intenzivně vyjednávali s Němci kvůli možnému vyslání německých posil, obsadili Rusové Vyborg. Když pak zahájili útoky proti střední Karélii a poblíž Ladožského jezera, byli Finové přinuceni požádat o mír, ačkoliv nakonec přece jen dorazila symbolická německá pomoc. Německá pozornost tak zůstala zaměřena mimo skupinu armád Střed. Kromě toho 3. pobaltský front na severu a 2. a 3. front na ukrajinské hranici předstíraly soustředění imaginárních jednotek a mátlly německou zpravodajskou službu tak úspěšně, že Němci byli až do samého zahájení operace Bagration přesvědčeni, že čtyři sovětské armády (2. tanková armáda, 5. gar-

dová tanková armáda, 5. gardová armáda a 8. gardová armáda), tajně zatím soustředěné v Bělorusku, stojí proti jejich skupině armád Jižní Ukrajina.

Němečtí zpravodajští důstojníci měli sice přesnou představu o rozmístění sovětské pěchoty a dělostřelctva v prvních liniích, ale jen málo informací týkajících se operačních a strategických vojsk umístěných v týlu.

Tankový útok přes bažiny

Původní plán počítal se zahájením hlavní ofenzivy 19. července, ale z logistických důvodů nebylo možné dodržet tento termín, a tak připadlo datum zahájení na třetí výročí německé invaze, tedy 22. června. Přesto se sovětská a německá líčení liší v určení skutečného data zahájení operace Bagration, zčásti kvůli stupňovitému charakteru sovětského útoku. Nejprve zahájili útoky proti mostům, železničním nádražím a dalším klíčovému bodům partyzáni. Podařilo se jim vyřadit z provozu více než tisíc dopravních uzlů, což znesnadňovalo ústup, zásobování i boční přesuny německých jednotek. V noci z 21. na 22. června začaly německé týlové oblasti ohrožovat masivní bombardovací útoky a současně se sověti začali přesouvat do řídky obsazených německých předsunutých pozic. Hlavní útoky byly definitivně zahájeny 23. června, v čele celé ofenzivy postupovaly ženijní tanky s připojenými pluky, které čistily trasy v minových polích.

» Mapa zobrazující postup sovětských armád při operaci Bagration

Jakmile čelní pěchotní jednotky překonaly německou obranu, vypustil maršál Rokossovskij na nepřítel své tankové formace, které vyrazily po stezkách vybudovaných v bažinách přes německou obranu přímo do nepřátelského týlového prostoru. Protitankové kanóny ráže 57 mm, kterými byla vybavena většina protitankových rot německých pluků, byly proti čelnímu pancíři tanků T-34 většinou neúčinné. Namísto nich museli němečtí pěšáci používat protitankové miny, trhavé nálož,

Katuše

Vedle tanku T-34 nasadila sovětská armáda ještě jednu zbraň, která se stala doslova legendou. Byl to raketomet Katuša. Podle požadavku velitelství dělostřelctva byl konstruován vícehlavňový odpalovač pro letecké rakety RS-132. V roce 1940 byla konstrukce vylepšena a nová zbraň dostala jméno BM-13-16 (bojevaža mašina, pro rakety M13 se šestnácti odpalovacími kolejnicemi). Nakonec dostaly tyto mobilní raketometry označení „gardový raketomet“, známější jsou však pod předzdvívkou „Katuša“. Toto jméno dali zbrani vojáci

podle odvozeniny dívčího jména a také podle slavné písně. Němci pro ně měli mnohem méně poetické označení – Stalinovy varhany, jednak kvůli určité tvarové podobě s hudebním nástrojem a hlavně pro charakteristický kvilivý zvuk, který vydávaly rakety při letu. Katuše sice nebyly moc přesné, o to lépe však sloužily k plošným útokům. Byly využívány k boji proti nepřátelské pěchotě, tankům i opevněním. Do konce války bylo vyrobeno 10 000 těchto strojů a jejich výroba pokračovala i po válce.

Georgij Konstantinovič Žukov (1896 – 1974)

V roce 1915 byl povolán do carské armády, po VŘSR sloužil v Rudé armádě. V roce 1923 velel pluku a od roku 1930 brigádě. V letech 1938–39 bojoval proti japonské armádě na mongolské hranici, kde šarvátky přerostly ve válku. V bitvě u Chalchyn Golu Japonce drtivě porazil, za což získal titul Hrdina SSSR, v roce 1940 byl jmenován armádním generálem a velitelem moskevského vojenského okruhu. V zimě 1941 odrazil Němce od Moskvy a v roce 1942 byl pověřen velením u Stalingradu. Velel sovětské ofenzivě v létě 1944 a závěrečnému útoku na Německo včetně dobytí Berlína. V květnu 1945 přijal německou kapitulaci a stal se velitelem sovětské okupační zóny v Německu. Stalin se obával jeho popularity a sesadil jej na funkci velitele Oděského vojenského okruhu. Po Stalinově smrti se stal náměstkem ministra obrany a v roce 1955 ministrem obrany. Nakrátko se stal členem ÚV KSSS, ale zanedlouho byl Chruščovem vyloučen a jeho vystupování na veřejnosti bylo omezeno. Zemřel v roce 1974 v Moskvě.

pancéřové pěsti a podobné zbraně na krátkou vzdálenost, pokud chtěli útočící jednotky nějak oslabit. Většina sovětských velitelů centra německého odporu jednoduše objela, izolovala a pokračovala ve svém postupu do týlu.

Kromě početní a materiální převahy měli na své straně rudoarmějci ještě jednu výhodu: překvapení. Německé formace se však záhy vzpamatovaly a zoufale se bránily. Bitva o první obrannou pozici se místy změnila v boj muže proti muži. Naprostá početní převaha sovětských jednotek nakonec zlomila odpor 3. tankové armády během čtyřiceti osmi hodin od zahájení ofenzivy.

Katastrofa

Vrchní velitel skupiny armád Střed Ernst Busch sdílel Hitlerovu strategii pozici obrany a odmítal takticky ustoupit kdekoli, i když to znamenalo zbytečně obětovat desetitisíce mužů. Tak padl

27. června Vitebsk a s ním 30 000 mužů. Zprávy o osvobození města měly ohlas v celém světě, Stalinovi gratuloval i prezident Roosevelt.

2. a 3. běloruský front postupovaly proti 4. německé armádě se základnou kolem Orši a Mogileva, lépe se vedlo 9. německé armádě bránící Bobrujsk, ta zpomalila postup 1. běloruského frontu, ale jen do doby, než Rokossovskij nasadil do boje 9. tankový sbor.

V prostoru Bobrujska se v obklíčení ocitlo 6 divízi a v Mogilevě byly zničeny dva německé sbory. Týden po zahájení operace Bagration byly zničeny čtyři klíčové bašty německé obrany a sovětské armády se hnaly 150 kilometrů do týlu skupiny armád Střed. Do konce června padlo přes 130 000 Němců a dalších 66 000 Rusové zajali.

Pokaždé, když došlo k obklíčení, Hitler tvrdohlavě označoval města za pevnosti, které je třeba bránit do posledního muže. V mnoha

případech byla tato města tvořena dřevěnými budovami bez sklepů, což znemožňovalo jakoukoliv obranu. Zkušení důstojníci se proto vyhýbali všem městům, která by mohla být za pevnost případně prohlášena. Pokud přece jen uvízli na nějakém neubránitelném místě, využili všech možností, aby si prorazili cestu pryč. Taková situace nastala v Mogilevě, kde se 12. pěší divize s tisíci příslušníků podpůrných jednotek a stovkami raněných vojáků ocitla v obklíčení. Dvě bojové jednotky o velikosti praporu se probily na vlastní pěst a podařilo se jim téměř zázračný únik přes řeku Berezinu.

Hasič Model

Busch tuto porážku neustál a byl Hitlerem už 28. června odvolán a nahrazen polním maršálem Walterem Modelem. Model, Hitlerův osvědčený „hasič“, měl kritickou situaci zachránit, ale ani jeho schopnosti nestačily na zdušení požáru, jenž stravoval jeho skupinu armád.

Hitler jej totiž pověřil pokračováním v nereálné statické obraně, což nahrávalo plánu Stavky k masivnímu obklíčení nepřítele v prostoru hlavního běloruského města Minsku. Město padlo 3. července a celá 4. německá armáda byla polapena v prostoru na východ od města. Obklíčené svazky se marně snažily probít z obklíčení a během týdne činily německé ztráty v tomto kotli 70 000 padlých a 35 000 zajatých vojáků. Po posledním pokusu o letecký shoz zásob dne 5. července se přeživší vojáci začali vzdávat. 11. července veškerý odpor v kapse skončil. Obklíčení čtvrté armády s veškerou účinností završilo bitvu o Bělorusko.

Vítězství bylo formálně oslavováno 17. července v Moskvě, kde ulicemi kráčelo více než 57 000 německých zajatců. Šlo o část vojáků, kteří padli do zajetí v průběhu ofenzivy v Bělorusku. V čele průvodu vedli Rusové 19 německých generálů, kteří ještě měli na hrudi Železné kříže, a úplně první šel velitel jednoho armádního sboru, generál Friedrich

» 17. července 1944 nechal Stalin pochodovat 57 000 německých zajatců ulicemi Moskvy

» Německý protiletadlový kanon ráže 88 mm se osvědčil jako nesmírně účinná zbraň proti tankům

» Sovětský bombardér Petljakov Pe-2

Gollwitzer, jehož zajali u Vitebska a který byl předtím vyznamenán dokonce Rytířským křížem.

Německá obrana se hroutila pod sovětským náporem jako domeček z karet. Podle očekávání Němci přesunuli zálohy z Ukrajiny do Běloruska, aby pomohly zadržet nápor Rudé armády na skupinu armád Střed.

da – 1. srpna po ruce na východním břehu Visly – nepřišla vlastencům na pomoc. Dne 29. července vysílalo Rádio Kosciuszko, vedené v Sovětském svazu polskými komunisty pod sovětským dohledem, výzvu k povstání a slibovalo, že ruská pomoc je na dosah ruky. Proč však pomoc nepřišla, zůstává dodnes otázkou a názory historiků na tuto otázku se liší. Podle jednoho názoru nechal Stalin zastavit útok a povstání nekomunistického odboje utopit v krvi. Podle druhé verze se sovětská a polská vojska skutečně pokoušela o útoky na Varšavu, ale byla odražena německou obranou. Povstání pak bylo Němci krutě potlačeno, při masakrech a plošném bombardování bylo zabit asi 200 000 lidí – ať už bojovníků nebo civilistů.

Obrovské ztráty

Lidé se domnívali, že Rusové záměrně ustoupili. Bylo také pochopitelné, že sovětská vláda nijak netoužila po tom, aby Poláci převzali iniciativu při osvobození svého hlavního města z rukou Němců, což by je povzbudilo v nezávislejší postoj. Přesto však byly asi více

Slovníček

Stavka

Hlavní stan vrchního velení

Maskirovka

vojenské maskování, kamufláž pro matení nepřítel

Bagration

ruský carský důstojník, který padl v boji proti Napoleonovi v bitvě u Borodina

1. srpna stála Rudá armáda na předměstí Varšavy, přesto město osvobodila až o šest měsíců později

13. července pak vojska 1. ukrajinského frontu pod velením maršála Koněva zahájila útokem na Lvov a Sandoměř Lvovsko-sandoměřskou operaci. S 1 000 tanky a 3 000 děly dobyl kdysi hlavní město rakousko-uherské východní Haliče o devět dní později. Ani v pobaltských státech Rudá armáda nezahálela a do konce července byla skupina armád Sever generála Schörmera izolována od skupiny armád Střed i od Východního Pruska. Poprvé ve válce bylo ohroženo samotné území říše.

Den po tomto triumfálním předvedení zajatců v Moskvě pronikly sovětské jednotky k Augustowu, ležícímu u polské hranice s Východním Pruskem a vzdálenému necelých sto třicet kilometrů od Rastenburgu, kde byl Hitlerův hlavní stan. Tam však byli zastaveni zuřivým protiútokem. 20. července se plukovník Claus von Stauffenberg pokusil zabít Hitlera v jeho velitelském stanu v Rastenburgu.

Boje na Visle

Avšak hlavním bitevním polem zůstávalo Bělorusko a poté už i východní Polsko. Do 25. července dosáhly sovětské jednotky Visly protékající Varšavou. Do konce července Rudá armáda nejenže vyhnala Němce z Běloruska, ale obsadila i polovinu severovýchodního Polska. Její nejzápadnější formace pronikly hluboko do Litvy a octly se nedaleko hranic Východního Pruska. Na Visle však byla německá obrana konsolidovaná, a ačkoli Rokossovského vojáci zajistili v noci 29. července pět přechodů, byly následujícího rána čtyři zlikvidovány. Ovšem už o dva dny později byli Němci tlakem z boku nuceni ustoupit a jedna z kolon Rokossovského se dostala na okraj Prahy, předměstí Varšavy na východním břehu Visly. Dalšího rána se začali němečtí vojáci stahovat přes mosty do města, což povzbudilo vůdce polského podzemního odboje, takže dali signál k povstání.

Motivace polské Zemské armády k varšavskému povstání však byla složitá, stejně jako vysvětlení, proč Rudá armá-

rozhodující vojenské než politické faktory, neboť z jižní fronty a z Itálie přispěchaly tři pancéřové divize SS, které podnikly protiútok ze severního křídla a přinutily Rusy k ústupu. Ve stejnou dobu byl také za pomoci posíl z Německa zastaven pokus Rusů o postup z předmostí dále za Vislu. Během pěti týdnů Rusové postoupili téměř o 720 kilometrů. To byl naprosto nejdelší a nejrychlejší posun, jaký se jim zatím podařil. Poté však na ně dolehly důsledky přirozeně vyplývající z protažení komunikací. U Visly museli zůstat téměř šest měsíců, než byli připraveni zahájit a vést další masivní výpad.

V Bělorusku utrpěla německá armáda největší porážku za celou 2. světovou válku, která pro ně měla nedozírné následky. Sověti si otevřeli dveře do Východního Pruska, Polska a na Balkán. Ztráty Wehrmachtu dodnes nejsou přesně vyčísleny, každopádně však byly obrovské. Uvádí se, že 30 divizí přestalo existovat. Přibližně 220 000 mužů padlo, 120 000 bylo zraněno a 160 000 zajato. Na sovětské straně činily ztráty 178 000 padlých a pohřešovaných a 590 000 zraněných. Cena za svobodu byla obrovská. ■

Počty nasazených sil

Sovětský svaz

2 500 000 mužů
4 000 tanků
22 000 děl
2 000 raketometů
„Kaťuši“
5 300 letadel

Německo

800 000 mužů
500 tanků
9 500 děl
1 500 letadel

» Útok sovětské pěchoty a tanků T-34

Předplatné populárně-naučného magazínu zaměřeného na dějiny vojenství a válek

REAGUJTE RYCHLE!

Válka REVUE

**Jen v předplatném získáte:
JISTOTU – SLEVU – DÁREK ZDARMA!**

Na 1 rok

399 jen za 355,- Kč

10× sešit Válka REVUE

Hradíme balné a poštovné a také od nás získáte slevu, takže budete mít 1 číslo zdarma.

Na 2 roky

798 jen 695,- Kč

+ DÁREK ZDARMA* v hodnotě 1090,-

20× sešit Válka REVUE

Hradíme balné a poštovné a získáte od nás slevu, díky níž budete mít více než 2 čísla zdarma.

Navíc jako dárek obdržíte výpravnou „Knihu s exponáty“ o nejslavnějších bitvách I. světové války u Verdunu a na Sommé z vydavatelství Jan Melvil Publishing, nadšeně přijatou recenzenty, v hodnotě 1090 Kč!*

Staňte se abonentem už dnes:

Válka REVUE je v předplatném ještě lepší

S předplatným populárně-naučného magazínu Válka REVUE můžete jediné získat:

- >> Získáte výpravný dárek – „knihu s exponáty“ – v hodnotě 1 090 Kč! *
- >> Získáte 10× ročně výtisk napěchovaný od první do poslední strany novými historickými fakty.
- >> Získáte časopis ve své schránce nejpozději v den vydání, odeslaný na naše náklady.
- >> Získáte tak jistotu, že své vydání magazínu Válka REVUE skutečně a vždy seženete!
- >> Vždy ušetříte a získáte od nás čísla zdarma oproti nákupu na stánku ...

Je to snadné: Vyplňte přiloženou složenku, volejte teď hned na číslo 225 985 225, navštivte web www.epublishing.cz nebo pošlete e-mail na adresu: extra@send.cz

Jak předplatit?

1. Uhrad'te přiloženou složenkou typu C

Jde o nejjednodušší způsob, objednáte a současně uhradíte:

>> do přiložené poštovní poukázky typu C vepište prosím čitelně svoje jméno, příjmení a adresu pro zaslání magazínu Válka REVUE;

>> vyplňte prosím číslem i slovem správnou částku: 355 Kč v případě 1letého, 695 Kč v případě 2letého (s knihou pro prvních 300 objedávajících a platících).

2. Zavolejte na 225 985 225

(každý všední den od 8 do 18 hod.)

3. Na internetových stránkách

www.epublishing.cz

4. E-mailem: extra@send.cz

Ihned po objednávce způsoby 2-4 obdržíte od firmy SEND Předplatné platební dispozice: číslo účtu a Váš unikátní variabilní symbol pro identifikaci platby. Platit pak můžete bankovním převodem, např. internetovým bankovníctvím, případně na poště složenkou typu A.

Podmínky předplatného:

Roční předplatné Válka REVUE platí na 10 po sobě jdoucích čísel, dva roky na 20 čísel. Jako svůj první předplacený výtisk obdržíte nejbližší vydání následující týden od objednávky, v tomto případě číslo 9/09. Tato konkrétní akce platí pro objednávky přijaté a zaplacené do 24. srpna 2008 (vč.), na adresy v ČR a placené v Kč. Vyhrazujeme si právo tuto akci předčasně ukončit, nebo naopak prodloužit. **Podmínky předplatného na Slovensku najdete v tiráži.** * Nabídka dárku zdarma je omezena pro prvních 300 objednávek 2letého předplatného přijatých a zaplacených od 26. 6. 2009. Knihu zasíláme doporučeně v balíkové zásilce, do 6 týdnů od obdržení Vaší platby.

+ DÁREK:

Jedinečná kniha s exponáty

K 2letému předplatnému, jen pro prvních 300

Pozor, reagujte rychle: DÁREK ZDARMA máme pro prvních 300!

Mimořádná publikace o první světové válce popisuje klíčové bitvy u Verdunu a na Sommě, přičemž strhujícím způsobem ukazuje tehdejší boje v zákopech, ve vzduchu, pod zemí nebo s prvními tanky. Obsahuje přes 200 fotografií, 17 bitevních map a především unikátní faksimile vzácných dobových dokumentů, které čtenář může vzít do rukou a nechat se jimi vtáhnout do temné reality první světové války.

Recenze „Kniha v tomto provedení je velmi povedená a překvapila mě jak svým grafickým zpracováním, tak informační hodnotou (...) Velmi mě potěšila kvalita map a přiložených materiálů.“

– Radek Havelka, Válka.cz

1916
Verdun a Somma
Julian Thompson

historická, válečná

Jan Melvil publishing

zasíláme doporučeně

Běžně stojí ~~1090 Kč~~.
Zde **OKČ** s dvouletým
abonmá Válka revue

Vzory vyplnění složenkou

Varianta: Objednávám 1leté předplatné, získám slevu a 1 číslo zdarma; nemám zájem o bonus - knihu.

Varianta: Objednávám 2leté předplatné, získám slevu a 2 čísla zdarma; mám zájem o bonus - knihu.

Český boj o „pevnost Dunkerque“

Od jara 1944 očekávali příslušníci Československé samostatné obrněné brigády spolu se statisíci spojeneckých vojáků nasazení v západní Evropě. Kvůli nedostatku záloh na ně ale zbylo „jenom“ obléhání francouzského přístavu Dunkerque plného německých vojáků

PhDr. Jan Břečka

» Střední tank Cromwell ze sestavy 1. tankového praporu Čs. samostatné obrněné brigády v květnu 1945 v Dunkerque. Foto archiv historického odd. MZM

Příslušníci československé zahraniční armády ve Velké Británii se svého bojového úkolu nakonec zhostili se ctí, i když mnohé z nich pocit zklamání neopustil. Od 8. října 1944 do 9. května 1945 stáli v postavení kolem obleženého severofrancouzského přístavu Dunkerque, kde se bránila početná německá posádka. Pro alespoň symbolické překročení státních hranic a vztyčení československé vlajky byl koncem dubna 1945 vyčleněn malý kom-

pteré s sebou přinášely ústupové boje ve Francii, byli naši vojáci ve Velké Británii dobře přijati a našli tolik potřebný klid i podmínky pro pokračování boje proti nacistickému nepříteli.

Pro začátek jim britské úřady přidělily provizorní stanový tábor v rozsáhlém parku zámku Cholmondeley poblíž Chesteru. Ministerstvo národní obrany (MNO) československé exilové vlády v Londýně mělo k dispozici 3 276 vojáků a důstojníků, z nichž 12. srpna 1940 vznikla 1. československá smíšená brigáda. O necelý rok později, v červenci 1941, se jednotka změnila na 1. samostatnou brigádu, ale teprve s příjezdem 1 326 mužů 200. československého lehkého protiletadlového pluku ze Středního východu v srpnu 1943 mohlo dojít k poslední a zásadní reorganizaci.

Vznik obrněné brigády

Sloučením obou vojenských těles vznikla 1. září 1943 Československá samostatná obrněná brigáda pod velením brigádního generála Aloise Lišky, zahrnující dva tankové prapory, podporované dělostřeleckým plukem a motopraporem. Stálý nedostatek vojáků však nedovoľoval naplnit početní stavy brigády více než ze dvou třetin. Proto, když se později přiblížila invaze v Normandii, nemohla být jednotka nasazena v prvním sledu.

Naši vojáci se okamžitě začali přeškoloval na novou vojenskou techniku, zejména na tanky typu Cromwell a Crusader. Po měsících usilovného výcviku mohla být jednotka v předvečer invaze uvedena do polní pohotovosti, avšak povel k přesunu na evropskou pevninu přišel teprve koncem léta. Československá samostatná obrněná brigáda, čítající 4 338 mužů, při-

Od října 1944 do května 1945 držela Československá samostatná obrněná brigáda v obleženém Dunquerque v šachu 12 tisíc německých obránců

binovaný oddíl, přidělený k americké 97. pěší divizi, která se chystala k útoku na Cheb. Většinu našich vojáků na západě však zastihl konec války v písčinych dunách u kanálu La Manche.

Čechoslováci v Anglii

Když v polovině července 1940 připlouvaly do anglických přístavů evakuační lodě s Čechoslováky na palubě z poražené Francie, jednalo se již jen o zlomek z původní jedenáctitisícové I. československé divize, složené z dobrovolníků (hlavně uprchlíků z protektorátu) a mobilizovaných francouzských krajanů. K břehům Albionu dorazilo pouze 4 000 vojáků a 500 civilních osob. Po týdnech psychického a fyzického strádání,

plula do Francie dne 31. srpna 1944 a prozatím se rozmístila v prostoru Falaise. Vzhledem k nedostatku záloh, které by nahrazovaly raněné a padlé vojáky, bylo čím dál víc jasnější, že spojenecké velení nenasadí jednotku do aktivního boje, třebaže šlo o přání většiny jejich příslušníků – v tomto duchu byla také zorganizována petiční akce adresovaná prezidentu dr. E. Benešovi. V neprospěch frontového nasazení rozhodovala dále nezkušenost v boji, ne zcela ukončený výcvik v rámci brigády, ale i případné jazykové problémy.

Velitel britské 21. skupiny armád polní maršál Bernard Montgomery nakonec pověřil naše vojáky obléháním severofrancouzského přístavu Dunkerque, z něhož téměř 12 000 německých obránců pod vedením vice-

admirála Friedricha Frisiuse udělalo nedobytnou pevnost. Pocity zklamání musely stranou a brigáda se počátkem října 1944 přesunula do nových pozic.

Pozice u přístavu

Bojový úkol měl toto zadání: „Uzavřít nepřítele v dosavadním postavení a působit, aby se vzdal, těmito formami: silnou průzkumnou činností, dělostřeleckou palbou, leteckým bombardováním a propagandou. Nedovolit nepříteli, aby byl zásobován po moři nebo ze vzduchu.“

Československé vojáky (posílené o britské a francouzské jednotky) nečekal rozhodně jednoduchý úkol. Němci stačili přeměnit okolí přístavu v těžko překonatelný obranný systém, skládající se ze tří pásem. Část území byla zatopena vodou, střední a vnější úseky byly podminovány a navíc obsahovaly protitankové příkopy a betonové bunkry.

Příslušník 1. tankového praporu, četař aspirant Blahoslav „Cyril“ Zavadil, po letech

vzpomínal: „Bojovali jsme tu spíš jako pěšáci, neboť tanky byly ve zdejšímu terénu prakticky nepoužitelné. Němci totiž drželi nejen vlastní

» Příslušníci 2. roty 2. tankového praporu na společném snímku, Dunkerque, 1944-45. Foto archiv Tomáše Jambora

město Dunkerque, ale také přístav, kde se nacházelo zavodňovací zařízení. Tak zatopili celý prostor před svou obrannou linií, kdykoliv měli dojem, že chystáme nějakou větší akci. Někdy zatopili i komunikace, takže jsme se často museli pohybovat jen v holínkách. I když voda opadla, zůstalo všude plno bláta a vše kolem bylo navlhle, takže mnozí kluci trpěli revmatismem a silným nachlazením.

Život na frontě byl vcelku jednotvárný, avšak pro mužstvo značně vyčerpávající, protože svěřený úsek se střežil ve dne v noci. Jako zástupce velitele čtyři jsem měl poměrně dost času, takže jsem se mohl věnovat průzkumné činnosti. Zpočátku jsem měl nařizeno provádět průzkum jen v noci a s větším počtem členů hlídky. Jelikož celé předpolí, které nás dělilo od Němců (místy až do hloubky dvou kilometrů), bylo silně zaminováno, byl každý noční průzkum velmi pomalý a značně riskantní a navíc o to horší, čím více lidí se ho zúčastnilo.“

K oslavě státního svátku 28. října 1944 naplánovalo velení brigády pro pozdvi-

» Rozložení jednotek kolem obleženého Dunkerque

» Průchod minovým polem v postavení motopratoru Čs. samostatné obrněné brigády u Dunkerque, podzim 1944. Foto archiv historického odd. MZM

Dunkerque

Do historie 2. světové války se přístav Dunkerque výrazně zapsal hned v jejím počátku. Po bleskovém vpádu německých vojsk 10. května 1940 do Nizozemí a Belgie a průniku přes pohoří Ardeny do severní Francie došlo po dvou týdních bojích k prostému zhroutilí spojenecké fronty a celý Britský expediční sbor, spolu se zbytky belgické armády a jednotkami 1. a 7. francouzské armády, byl obklíčen ve stále se zmenšující kapse kolem Dunkerque. V rámci záchranné operace s kódo-

vým označením „Dynamo“ se pak ve dnech 26. května až 4. června 1940 snažily stovky velkých i malých lodí, klíčujících mezi výbuchy leteckých bomb a dělostřeleckých granátů, odvézt z přístavu a okolních pláží co nejvíce vojáků na britské ostrovy. Za nezměrného úsilí se nakonec podařilo zachránit 338 226 britských a francouzských vojáků, Britský expediční sbor však přišel o veškeré dělostřelectvo, dopravní prostředky a ohromné množství zásob a materiálu.

» Čs. hlídka s kulometem Bren v zatopeném předpolí Dunkerque, jaro 1945. Foto archiv Tomáše Jambora

» Prohlídka německých zajatců po útoku 5. listopadu 1944. Foto archiv Tomáše Jambora

žení morálky vojáků útočnou akci, jejímž cílem byla likvidace nepřátelského odporu ve východní části německého perimetru a získání zajatců. Akce začala v 6.30 hodin ráno průnikem motopraperu do německých pozic východně od osady Zuydcoote a pokračovala v 8.30 hodin silnou dělostřeleckou přípravou, po níž následoval útok

Další výpad

Po úspěchu z 28. října byl v krátké době naplánován další výpad do německých pozic. Protože měl znovu směřovat do východního úseku perimetru, jeho provedení dostal na starost opět 2. tankový prapor, posílený jednotkami brigádní velitelské a záložní tankové roty. Podporovalo je nejen

střeleckou a kulometnou palbu. Po třech hodinách těžkého boje nařídil velitel brigády ústup. Akce sice vynesla zisk 164 německých zajatců, ale bohužel i vlastní citelné ztráty: 26 mrtvých, 59 zraněných a 9 nezvěstných. Na bojišti také zůstalo 12 zničených tanků. Myšlenka zaútočit ve stejném úseku jako 28. října se ukázala chybná, když se navíc

Vzhledem k nedostatku záloh, které by doplňovaly padlé a raněné vojáky, se spojenecké velení rozhodlo nenasadit československou jednotku do aktivního boje

2. tankového praporu od osady Ghyselde k osadě La Plaine.

I když němečtí obránci tušili, že zřejmě dojde k nějakému většímu útoku, byli díky klamným operacím dezorientováni a zaskočeni. Všechny jednotky obrněné brigády dosáhly postupových cílů a po obdržení rozkazu se v pořádku vrátily do výchozích postavení. Nepřítel přišel o celý pěší prapor, celkem utrpěl ztráty 150 mrtvých a zhruba 370 zajatých vojáků. Československému veliteli brig. gen. Aloisi Liškovi blahopřál k úspěchu sám plný maršál Montgomery.

naše a britské dělostřelectvo, ale i 12 bitevních letounů typu Typhoon, jejichž nálet 5. listopadu 1944 v 9.55 hodin celou operaci zahájil.

Tentokrát neskončil útok Československé samostatné obrněné brigády tak úspěšně, jako ten předchozí. Němečtí obránci již nebyli tolik zaskočeni a kladli neočekávaně tuhý odpor. Na několika místech se našim vojákům podařilo prokřestit průchody v zátarasích a obsadit pevnůstky, většinou však tanky i pěchota uvízly v minových polích a dostaly se pod soustředěnou dělo-

» Čs. dělostřelci s protiletadlovým kanonem Bofors ráže 40 mm. Foto archiv Tomáše Jambora

Provolání prezidenta dr. Edvarda Beneše, týdeník Čechoslovák z 23. června 1944

„Vojáci čs. samostatné obrněné brigády! Vrcholná a konečná fáze této strašné války v západní Evropě začala. Britsko-americké armády, skvěle vyzbrojené a připravené, úspěšným vpádem na francouzské území v Normandii prolomily tzv. atlantický val, pronikají do Hitlerovy evropské pevnosti a vytvořily tak v západní Evropě dlouhou očekávanou druhou frontu. (...) Je to okamžik, na který jsme všichni, zvláště pak vy vojáci,

čekali čtyři dlouhá léta. Víím, že mnozí z vás jsou zklamáni, že jim nebylo dopřáno – stejně jako některým jiným spojeneckým národům – aby mezi prvními vkročili na evropskou půdu a zúčastnili se od počátku nynějších bojů po boku našich velkých západních spojenců. Buďte však, prosím, trpěliví! I na vás se dostane, neboť i pro vás jsou již připraveny úkoly v rámci spojeneckých armád pro boj o Hitlerovu evropskou pevnost.“

průzkumnou činností nepodařilo odhalit, že nepřítel plně obnovil svůj obranný systém, o chystaném útoku dopředu věděl a náležitě se na něj připravil.

Němci kontrují

V polovině listopadu podnikli výpad na západním perimetru sami Němci, byli však bez problémů odrazeni. Po těchto a před-

Generál Alois Liška

Velitelem všech spojeneckých vojsk v úseku Dunkerque a mužem, který stál v čele Československé samostatné obrněné brigády, byl brigádní generál Alois Liška. Narodil se 20. listopadu 1895 v Zátorčích u Malé Skály a během 1. světové války bojoval v řadách rakousko-uherské armády na východní frontě. Po svém zajetí v lednu 1917 se přihlásil do československých legií v Rusku, s nimiž prodělal celou anabázi a v roce 1920 se vrátil do vlasti. Po celou dobu první republiky sloužil v armádě u dělostřeleckých jednotek, v roce 1929 absolvoval Vysokou školu válečnou. Po německé okupaci odešel v roce 1940 ilegálně za hranice a za bojů ve Francii byl velitelem 1. dělostřeleckého pluku. Později ve Velké Británii převzal velení obrněné brigády a po návratu na evropský kontinent s ní bojoval u Dunkerque až do vítězného konce. V osvobozené vlasti byl jmenován nejdříve divízním a později armádním generálem a určen velitelem Vysoké školy válečné. Po komunistickém převzetí moci ve státě v únoru 1948 byl z funkce odvolán a sledován Státní bezpečností. V červenci téhož roku se mu podařilo uprchnout za hranice a uchýlil se znovu do Velké Británie. Stal se čestným předsedou Československé obce legionářské v exilu a pracoval jako ředitel jazykové školy. Do Československa se již nikdy nevrátil, zemřel 7. února 1977 v Londýně.

chozích větších bojových akcích se situace na dunkerské frontě stabilizovala a výraznější aktivita na obou stranách do konce roku 1944 ustala. Pochopitelně dělostřelecké či minometné souboje a také časté hlídky nebo průzkumy do „území nikoho“ pokračovaly nadále.

Při nich nikdy nebyla nouze o tragické nehody, jak vzpomínal tehdejší svobodník Ludvík Čambala od 2. tankového praporu: „V době zahájení německé ofenzívy v Ardenách byla od 16. prosince nařízena bojová pohotovost, zesílily dělostřelecké přepady a také průzkumná hlídková činnost. Dne 20. prosince za mlžného rána naše velitelská rota 2. tankového praporu vyslala na průzkum do předpolí desetičlennou hlídku, v níž byl i můj kamarád svobodník František Henzl. Asi za hodinu jsem pak viděl, jak sanitáři nesou mrtvého Frantu a s ním ještě jednoho, což byl, jak jsem se později dozvěděl, svobodník Laďa Lackovič, další můj známý. Oba zahynuli při výbuchu miny, na kterou při návratu jeden z členů hlídky vstoupil, když sešel z cesty. Sanitáři mi řekli, že Lackovič šel na hlídce vpředu, po výbuchu miny byl raněn do zátylku a na místě zemřel. Franta šel asi osm metrů za ním, dostal jedinou střepinu přímo do srdce a po několika krocích taky padl mrtev. Večer jsem se s nimi zašel rozloučit do Adinkerke, kde leželi na podlaze malé zděné komůrky vedle praporeční ambulance.“

Konec války

K výraznějšímu oživení bojové aktivity došlo až na jaře 1945. Přesto, že konec vál-

ky byl přede dveřmi, nehodlali se nacisté vzdát. Počátkem dubna dokonce zaútočili a obsadili továrnu Filature, odkud vyhnali nedostatečně připravené francouzské vojáky. Českoslovenští vojáci museli v dalších dnech získat v ostrých střetech ztracené území zpět. Koncem dubna byl ze sestavy brigády vyčleněn onen v úvodu zmiňovaný kombinovaný oddíl (čítající 140 mužů), který se měl alespoň symbolicky zúčastnit společně s americkou 3. armádou překročení hranic do západních Čech.

Dne 7. května 1945 byla ve francouzské Remeši podepsána německá bezpodmínečná kapitulace, ale u Dunkerque se střílelo ještě příštího dne. Teprve 9. května se viceadmirál Frisius dostavil na velitelství obrněné brigády ve Wormhoutu, aby podepsal kapitulaci listinu. Vítězné spojenecké armády při tomto aktu zastupoval brig. gen. Alois Liška. Tímto dnem, po šesti nekonečných letech strávených v cizině, skončila druhá světová válka pro naše vojáky na západě, kteří se začali urychleně chystat k přesunu do vlasti. Za sebou nechávali hroby 167 kamarádů, dalších 461 utrpělo zranění a 40 zůstalo nezvěstných. Během sedmi měsíců obléhání naše brigáda vyřadila z boje zhruba tisíc německých obránců. Když na nejvyšší strážní věži přístavu Dunkerque zavlála československá a britská vlajka, mohli být naši vojáci právem hrdí: bojový úkol, odpovídající jejich silám a možnostem, beze zbytku splnili. ■

» Čs. vojáci u Dunkerque s oblibou používali ukořistěnou zbraň, například střely z německých raketometných baterií Nebelwerfer, které se odpalovaly z dřevěných konstrukcí, položených na kovových rámech. Foto archiv Tomáše Jambora

Sovětské fiasko

Otázku, zda provést či neprovést invazi do Afghánistánu, řešil Brežněv poměrně dlouho. Nakonec své vojáky do této země na samém konci roku 1979 vyslal. Nedokázal si totiž představit, že by Moskva ztratila jen píd' ze svého vlivu. Bylo to osudné rozhodnutí – afghánské angažmá bylo pro Sověty podobně zdrcující, jako pro Američany to vietnamské...

Jan Januš

» Dobře vyzbrojení mudžáhidi v provincii Kunar, 1985

cha si právě užíval dovolenou v Římě. A tu si celkem pochopitelně o dost prodloužil.

Utíšená studená válka?

Události v Afghánistánu pozorně sledovaly obě supervelmoci, tedy SSSR (reprezentovaný šéfem sovětských komunistů Leonidem Iljičem Brežněvem) a USA (zastupované prezidentem Jimmym Carterem). Ty se ani příliš nepokoušely tišit a skrývat svou vzájemnou zášť. I když mezi nimi nedošlo k otevřenému vyhlášení bojů, téměř od konce druhé světové války mezi nimi zuřil tichý konflikt – studená válka. Jak Sověti, tak Američané se snažili získávat vliv v různých koutech světa. Jakákoliv změna poměrů mohla přerůst ve významné posílení protivníka. Vzájemné vztahy dvou odlišných světů ale přece jen v sedmdesátých letech určovala jakási snaha o uvolnění vzájemných antipatií, odborně nazývaná jako politika détente.

Celou akci provázela na obou stranách neskrývaná nervozita a osudové chyby. Velitele speciálního oddílu Alfa plukovníka Bojarinova omylem zabili vlastní vojáci

Ke zcela zásadní události ale v Afghánistánu došlo již o šest let dříve. Tehdy se totiž monarchie reprezentovaná králem Muhammadem Záhirem Šáhem přeměnila ze dne na den na republiku. Nepřičinil se o to ale král Záhir, nýbrž jeho ukřivděný bratranec a někdejší afghánský premiér Muhammad Daúd. Na svou stranu si již v počátcích revolty získal armádu a opřel se o ni i během prezidentského angažmá. Král Záhir sice přišel o trůn, nic horšího se mu ale nestalo. Ostatně, i kdyby s ním měli pučisté jakékoliv záměry, nemohli by je provést, protože monar-

Sovětský svaz již od svých počátků se zájmem hleděl na ty země, kde se nově zformovaly komunistické strany. Právě jich totiž mohl (a často to tak dělal) využít pro svou politiku a své světové zájmy. Spojence tak mohl najít i v Afghánistánu, kde se prvního lednového dne roku 1965 utvořila kolem bývalého diplomata a básníka Núra Muhammada Tarakího komunistická Lidová demokratická strana Afghánistánu. Sovětským komunistům se ale na druhou stranu příliš nelíbilo, že ve straně došlo ke vzájemným sporům, a v roce 1967 se rozpadla na dvě uskupení – nesmiřitelnou formaci Chalk a o něco méně revolučně naladěnou Parčam.

Komunisté sice pomohli v již zmíněném roce 1973 Daúlovi s jeho pučem, nicméně netěšili se jeho přízni, spíše naopak. Rozhodnutí dát uvěznit výrazné osobnosti hlásící se v Afghánistánu ke komunistickým myšlenkám, které prezident Daúl učinil na konci dubna roku 1977, mu doslova zlomilo vaz. Komunisté totiž přešli do protiútoků a armádu tentokrát získali na svou stranu

Afghánistán

(oficiálně Islámský stát Afghánistán) patří mezi středoasijské země. Jeho hlavním městem je Kábul, mezi další důležitá střediska patří Kandahár a Herát. V současnosti zde žije téměř 30 milionů obyvatel,

v dobách sovětské invaze ho obývalo asi 17 milionů lidí. Skoro všichni z nich vyznávají islám. V jeho čele stojí od roku 2002 prezident Hamíd Karzái, který se rovněž účastnil mudžáhidské války proti Sovětům.

právě oni. Prezidenta čekal nemilosrdný ortel, vzbouřenci ho stejně jako jeho věrné během nočního boje o prezidentský palác zabili.

Sovětský vliv v Afghánistánu

Poměry se ale nikterak neuklidnily ani po převzetí moci Tarakím. Muslimskému obyvatelstvu komunisté a zvláště jejich názory, které hodlali stůj co stůj prosadit, přece jen příliš nevoněly. Docházelo tak k mnoha povstáním i drobným partyzánským útokům. „Cílem Tarakího bylo pevně zakotvit pod sovětskými křídly. Vstoupit do Varšavské smlouvy i Rady vzájemné hospodářské pomoci. Spolu se svým zástupcem a mužem číslo dvě ve straně Háfízzulláhem Amínem proto žádal Moskvu o další poradce a další zbraně,“ popisuje tehdejší situaci Martin Novák v knize *Džihád proti Krem-*

lu. S tím se ale mnoho Afghánců nehodlalo smířit a v roce 1979 už celkem reálně hrozilo, že vzájemné spory přerostou v otevřenou občanskou válku. Komunisté se totiž na nic neohlíželi a odmítali ze svých cílů cokoliiv slevit. Složitá situace nakonec vyústila v říjnu zmíněného roku v pád prezidenta Tarakího, který zinscenoval jeho dřívější nejbližší spojenec, premiér Háfízzulláh Amín. Tím však žádné problémy neskončily.

Takový vývoj v Afghánistánu se Sovětům nikterak nelíbil. I Amín sice patřil do jejich partaje, ale jeho názory a postoje nešly označit za zrovna promoskevské. Tajná sovětská služba KGB k němu dokonce poslala svého agenta, který se měl vydávat za kuchaře a nasypat do Amínova jídla jed. Amín však otráven nebyl a dál stál v čele země. Přibližně v polovině pro-

since roku 1979 Brežněv rozhodl, že sovětská armáda vstoupí do Afghánistánu a nastolí tam pro SSSR „príznivější“ poměry. Tento postup měl v samotném Sovětském svazu své příznivce a odpůrce. K těm prvním patřili například členové nejvyššího vedení KSSS – šéf KGB Jurij Vladimirovič Andropov, či ministr obrany Andrej Andrejevič Gromyko, na druhé straně spíše stál premiér Alexej Nikolajevič Kosygin. Co naplat, že vyslaní pozorovatelé či Institut orientálních studií rovněž zaujali spíše odmítavé stanovisko... Brežněv měl zkrátka jasno, a tak se mohla 25. prosince roku 1979 rozeběhnout sovětsko-afghánská válka.

Vysvětlení invaze? Divadlo

Jak ale mohli Sověti svůj zásah do zcela samostatné země vysvětlit? Z hlediska mezinárodního práva by přece šlo o agresi. I na to si komunističtí funkcionáři našli odpověď a dopředu připravili celkem zajímavé divadlo. Jeho hlavním aktérem, ale spíše než samostatným představitelem lehce ovladatelnou loutkou, se stal Babrak Karmal. I on patřil k afghánským komunistům, ale k umírněnému křídlu. Ještě během vlády prezidenta Tarakího ho vládní představitelé poslali do jakéhosi exilu, aby jim v zemi příliš neprekážel. Pro nás je zajímavé, že souhrou událostí zaujal místo velvyslance v tehdejší rovněž

Výcvikové tábory mudžáhidů

Na svém území podél hranice s Afghánistánem zřídila vojenská vláda Islámské republiky Pákistánu přes sto uprchlických táborů. Za pomoci západních zemí a humanitárních organizací z celého světa je vybavila stany a příkrývkami a zásobovala je potravinami i základními léky. Vláda USA na provoz těchto táborů přispívala každý den milionem dolarů, uprchlíků však bylo tolik, že na jednoho připadalo asi jen 50 centů. Mnohé z uprchlických

táborů se postupně přeměnily na výcviková střediska mudžáhidů. Kromě Pákistánu také USA, Velká Británie, Francie, Izrael, Saúdská Arábie, Egypt i Čína poskytovaly pro jejich výcvik instruktory a finanční prostředky a dodávaly jim zbraně, výbušniny a výstroj. Ozbrojené skupiny dobrovolníků vycvičené pro partyzánský boj pak překračovaly hranice Afghánistánu a útočily na jednotky sovětské armády i vládního vojska.

» Sověti v Afghánistánu hojně využívali vrtulníky, na snímku je Mi-24 nad Kandahárem

» Zničený sovětský tank T-52

» Mudžáhidi u sestřelené sovětské helikoptéry

» Trojice mudžáhedínů. Nebýt automatických zbraní, mohli by patřit do předminulého století

Mudžáhidi

Tento výraz má stejný kořen jako slovo džihád, což znamená nábožensky motivovaný boj mající za cíl zamezení cizího vlivu vetřelce a zachování vlivu islámu a islámských hodnot. Mudžáhedíni se zúčastnili bojů v mnoha zemích, kde má vliv islám. Například v Kašmíru, Iráku a Iránu,

Somálsku, i v Čechně a bývalé Jugoslávii. Podle koránu nesmějí mudžáhidi v džihádu zabít ženy, děti a staré lidi, nesmějí plundrovat a ničit ostatní živé bytosti či zohavovat mrtvá těla nepřátel – porušení se považuje za prohřešek. Ovšem realita je mnohdy jiná.

komunistickém Československu, kde si ho velmi oblíbil prezident Gustáv Husák. Právě Karmal se měl stát podle sovětské režie novou hlavou Afghánistánu. Moskevská propaganda tak celou invazi postavila na tom, že se vlastně Karmal a jeho věrní rozhodli svrhnout prezidenta Amína a jeho spojence, a protože si příliš nebyli jisti svou bojovnou silou, řekli si o pomoc sovětské armády. Karmal s intrikánským plánem souhlasil.

Sověti využívali v první fázi války především svá letadla a tanky, konkrétně T-54 a T-64. Prosté Afghánce, stejně jako prezidenta, nečekaná operace dost zaskočila. Namísto toho, aby se Amín pokusil o odpor, volal do Moskvy a považoval celou věc za pouhé nedorozumění. Běžné situace líčí v již zmíněné knize Martin Novák: „*Další scény připomínaly Prahu, Bratislavu a další československá města v prvních dnech po 21. srpnu 1968. Plivání na sovětské vojáky, házení kamenů, nadávky, hrození pěstmi, přemlouvání. Tohle už nebylo další kolo sovětské vojenské pomoci, ale začátek okupace.*“

Prezident zemřel v teplákách

Jeden z prvních, a podle moskevských funkcíonářů nejdůležitějších rozkazů zněl: Odstavit za každou cenu od moci prezidenta Amína! Ten však neopouštěl svůj palác Tadžberg v hlavním městě Kábulu, který byl svědomitě strážěn a hlídán. K obraně hlavního předsta-

vitele napadené země sloužila i široká paleta rozličných zbraní, porůznu rozmístěná v paláci i v jeho okolí. Nebylo mu to však nic platné. Boj, k němuž došlo ve večerních hodinách 27. prosince roku 1979, se odehrával pod taktovkou KGB a oddílů Alfa, pod velením plukovníka Grigorije Bojarinova. I když útočníci palác ostřelovali, házeli do něj granáty a stříleli, dařilo se ze začátku spíše několika stovkám obránců, kteří nezvaným hostům zpřijemňovali každý další krok. Celou akci provázela na obou stranách neskryvaná nervozita a osudové chyby. Za jednu takovou zaplatil životem i Bojarinov, kterého omylem zabili vlastní podřízení.

Bitva podle původního plánu neměla skončit Amínovou smrtí, Amín však zahynul při jednom z mnoha výbuchů. Vojáci jeho mrtvé tělo objevili v oblečení, které se k jeho funkci příliš nehodilo – v teplákové soupravě. I během následujících dnů to vypadalo, že Sověti tuto vnucenou válku vyhrají. Šlo však opravdu jen o pouhé zdání. Agresory z jejich snu už zakrátko probudili bojovní a radikální mudžáhidi (bojovníci za víru). Fanatická některých z nich postupně připravovala v Afghánistánu půdu pro další velmi těžké časy spojené s vládou Tálibánu.

Mudžáhidy platí Amerika

Řada místních obyvatel si totiž odmítla připustit, že by dali Afghánistán Sovětskému svazu

a jeho zdejšímu nobsledům tak levně. Řekli si, že kromě svých rodin (na nich a na kmenech ostatně v Afghánistánu stojí celá společnost a její uspořádání) musí bojovat i za své náboženství – tedy islám, a to prostřednictvím svaté války, ke které se může připojit kterýkoliv pravověrný muslim. Po tomto zdůvodnění začali jejich řady posilovat muslimové z mnoha států. Právě tak se vytvořila nejednotná hnutí mudžáhidů, která chtěla získat zpátky kontrolu nad svou zemí, ale rovněž rozdupat komunistickou ideologii a na jejich troskách znovu vybudovat tu islámskou. Jejich oddíly velmi záhy posílil například i v současnosti nejhledanější terorista Usáma bin Ládín.

Aniž by si do všech detailů uvědomili, co vlastně dělají a jak se jim to může v budoucnu vymstít, začaly zahraniční mocnosti tyto zpočátku osamocené skupiny bojovníků podporovat. Samozřejmě že šlo hlavně o ty země, které měly s komunistickým systémem své nevyřízené účty. Na první místo můžeme samozřejmě zařadit Spojené státy americké, které se proti sovětskému postupu stavěly dosti razantně od samého začátku. „*Vpádem do Afghánistánu prolomil Sovětský svaz křehký rámeček politiky dětente. Poněkud naivní*

Naschvály při olympiádách

V reakci na sovětskou agresi se Američané rozhodli, že se na protest nezúčastní olympijských her, které proběhly v roce 1980 v Moskvě. Podobně se zachovaly i některé další země, třeba Izrael, Japonsko nebo Kanada. V olympijském klání tak nakonec poměřili své síly jen sportovci z 81 států. Za tuto potupu se komunisté Američanům pomstili za pouhé čtyři roky, kdy se olympiáda konala zase v úplně opačné části světa – v Los Angeles. Do Ameriky tehdy nesměli jet ani českoslovenští reprezentanti...

americký prezident Jimmy Carter byl šokován. V telefonickém rozhovoru Brežněvovi řekl, že „invaze vážně ohrozila mír“, a opět Moskvu varoval před následky intervence. Okamžitě také padly naděje na ratifikaci smlouvy SALT 2, sumarizuje ve své knize Studená válka profesor Vladimír Nálevka. K jeho slovům ještě dodejme, že smlouvy SALT měly, jednoduše řečeno, snížit zbrojení obou supervelmocí. „Tato invaze otevřela novou frontu ve studené válce. Administrativa odpověděla přijetím hospodářských opatření, zastavila dodávky obilí, zakázala export pokročilých technologií a omezila Sovětům práva rybolovu,“ najdeme například v memoárech Madeleine Albrightové Nejlepší ze všech možných světů, kde se dále dozvíme: „Politicky jsme odpověděli bojkotem olympijských her v Moskvě v roce 1980 a znovuzavedením odvodové registrace; a vojensky tím, že jsme začali dodávat zbraně a poskytovat výcvik afghánskému hnutí odporu mudžáhídů a využívali přitom Pákistán jako základny.“ Z Ameriky tak začaly plynout k povstalcům miliony dolarů.

Vyhnout se velkému střetu

Pomocnou ruku mudžáhídům nabídly zcela ze své vůle také již zmíněný sousední Pákistán či Saúdská Arábie. Omezenější pomoc proučila i z řady dalších zemí. Ale potřebný azyl a místo na zformování jednotlivých uskupení, z nichž každé mělo jiné představené a také dosti odlišné cíle a postoje, našli mudžáhidové právě na pákistánském území. Organizováni byli do sedmi

nou. Chovali se realisticky a uvědomovali si, že mají jen minimální a ne příliš kvalitní výzbroj a také že jejich početní stavy jsou značně limitované. Na zhruba stovku tisíc vojáků bojujících za komunistické zájmy, nuceně podpořenou i afghánskou armádou (z níž ovšem hodně vojáků dezertovalo a přidalo se právě k mudžáhídům), zkrátka v žádném případě nestačili. Ale na druhou stranu si také říkali, že nikdo nezná afghánské hory a zdejší údolí a stezky lépe než oni. Proč nevyužít všech výhod, které mohli na svou stranu získat díky zdejšímu terénu? Vydali se tak cestou osamocených a drobných útoků.

» Mudžahedín s protiletectvým systémem MANPADS používaným proti pomalu letícím letadlům, zvláště proti helikoptérům, 1988

Mudžáhidi se vydali cestou osamocených a drobných útoků. Udeřili právě tam a tehdy, kde je nikdo neočekával a mohl se jim tedy jen těžko bránit

nezávislých stran. Mezi hlavní se počítaly Islámské společenství v čele s Burhánuddínem Rabbáním, Islámská strana Guldbuddína Hekmatjára a Národní islámská fronta Afghánistánu řízená neradikálním Ahmadem Giláním.

Vycvičení bojovníci se vraceli tajně do Afghánistánu. Nechystali se však k žádné velké a rozhodující bitvě. Neuvažovali o tom, že sovětskou armádu ze dne na den zcela rozpráší a během pár okamžiků ji ze své země vyže-

Udeřili právě tam a tehdy, kde je nikdo neočekával a mohl se jim tedy jen těžko bránit.

Řada mudžáhídů vedla svou svatou válku dost krutým způsobem. Ani Sověti se ale mnohdy nechovali jinak. Často tak docházelo (především ve vztahu k místnímu civilnímu obyvatelstvu či zajatcům) k drsnému porušení všech mezinárodně uznávaných konvencí humanitárního a ženevského práva. Při líčení mučení a způsobů poprav, jichž se někteří mudžáhidi dopouštěli, nám zůstává rozum stát. „Trestem pro zajatce bývalo urážnutí penisu nebo mučení, známé jako „svlékání trička“. Oběti zaživa nařízli kůži v pase a pak ji stahovali až přes hlavu. Ovšem sovětské vojáky postupovali obdobně. Je zaznamenáno několik případů, kdy nejen ozbrojené protivníky, ale i civilisty zaživa polili benzínem a zapálili,“ popisuje Martin Novák v knize Džihád proti Kremlu.

Boje se Lvem

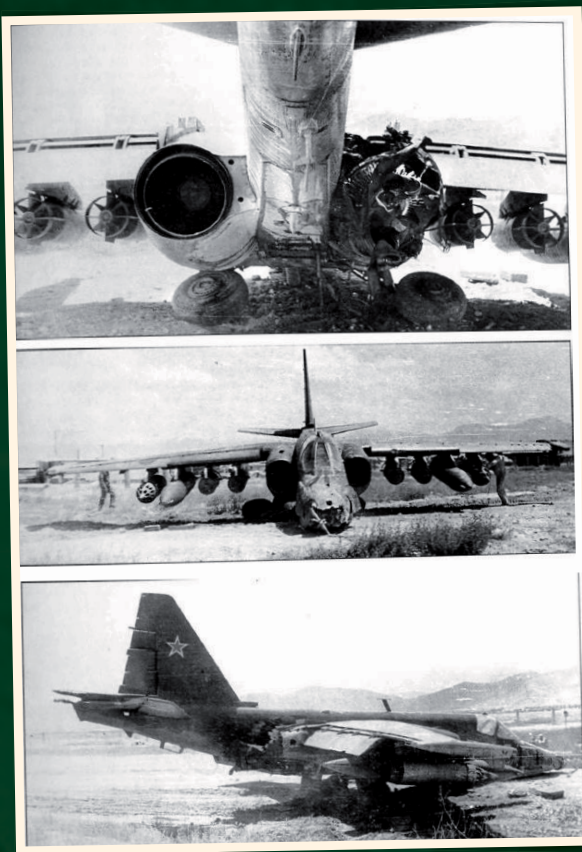
Sověti si každopádně ještě před vypuknutím invaze něco takového nepřipouštěli. Odmítali, že by na ně v Afghánistánu čekaly zákeřné partyzánské boje, které je zcela zaměstnají na téměř deset let. Historie se ale zopakovala – pokud oni dříve vnutili Afgháncům vál-

» Leonid Iljich Brežněv (1906–1982)

Ztráty vojenské techniky sovětské armády během války v Afghánistánu

- Letouny **118**
- Vrtulníky **333**
- Tanky **147**
- Bojová vozidla pěchoty a obrněné transportéry **1 314**
- Děla a minomety **433**
- Radiostanice a štábní vozidla **1 138**
- Ženíjní technika **510**
- Nákladní automobily a cisterny **1 369**

» Zničený sovětský bombardér Suchoj Su-25

Sovětům nakonec nezbylo nic jiného, než si přiznat svůj neúspěch a požádat obránce údolí o příměří, které mezi nimi panovalo do roku 1984. Poté se v Pandžšíru opět bojovalo. Oběťmi těchto, ale i jim podobných sovětských útoků se stávali především zdejší vesničané. Ti totiž partyzány, kteří vlastně bojovali za jejich zemi a jejich budoucnost, všemožně podporovali, dávali jim jídlo a v neposlední řadě je ukrývali. Ale také se některých báli, nelíbila se jim krutost a neskrývaný fanatismus těch nejradikálnějších.

Byl to další Vietnam?

Sověti si ale během afghánské mise museli zopakovat i něco ze své vlastní válečné historie. Třeba zdolávání blokády měst – během druhé světové války čelila obklíčení Moskva i Stalingrad. Vyrvat z mudžáhidského

ku, o kterou nestáli, nyní jim Afghánci zase nedali možnost bojovat jiným způsobem, než chtěli oni. Válečné operace se tak rozpadly do osamocených potyček a svárů, jakéhosi vzájemného přetahování, které ovšem mívalo smrtelné následky. A zatímco mudžáhidi se tomuto způsobu boje stále více a více přizpůsobovali a těžili z něj, pro Sověty se stal nestravitelným soustem. Jen těžko se smířovali s tím, že jim dokonalé vyzbrojení není téměř k ničemu a těžké tanky se na některá místa vůbec nedostanou. Trápilo je také to, že i když se jim už podaří prosadit svou přesilu, je to jen nakrátko a vše se během pár měsíců vrátí do zabělých kolejí.

A tak se za každou cenu snažili prosadit svůj způsob boje, tedy velký otevřený střet. Jejich opakovaným cílem se stávalo například strategicky položené údolí Pandžšír, kde k zásadním bojům docházelo v rozmezí let 1982 až 1983. Tady, jen kousek od hlavního afghánskému města Kábulu, se proti okupantům postavily asi tři tisíce bojovníků. Vedl je Ahmád Sáh Masúd, kterému se začalo říkat Lev z Pandžšíru. Sověti nasadili svá bojová letadla a helikoptéry, jichž v Afghánistánu hojně používali ve většině operací – zpočátku úspěšně, později už s většími ztrátami. I zde však postavali praktičtější postupy partyzánské neboli guerillové války, tak jak je známe například z Jižní Ameriky.

obležení důležité středisko Chóst se armáda pokusila na přelomu let 1987 a 1988, tedy vlastně jen pouhý rok před koncem sovětsko-afghánské války. Nikdo se nemohl dostat do města ani z něj, jeho okolí neúnavně hlídali partyzáni. V prosinci se rozeběhla Operace Magistrála, která zaměstnala na dvacet čtyři tisíc vojáků. Sověti během ní použili i spíše povstaleckou taktiku – když z letadel vyházel figuríny, které měli partyzáni považovat za skutečné výsadkáře a zahájením útoku tak odhalit svůj úkryt. Sověti blokádu skutečně

prolomili, na celkovém výsledku války se ale nemělo už nic změnit.

S rozpaky totiž na Afghánistán hleděli moskevští pohlaváři, kterým se postupem času začalo zdát, že je tahle válka stojí až příliš peněz a úsilí. V politbyru navíc docházelo k častým personálním změnám, vynuceným smrtí jednotlivých tajemníků a následným střídáním jednotlivých funkcionářů. Brežněv zemřel na konci roku 1982 a jeho místo zaujal dosavadní šéf KGB Andropov, který se zcela ztotožňoval s afghánskými záměry svého předchůdce. Možná byl ještě odhodlanějším zastáncem afghánské války než sám Brežněv. Po Andropovově smrti v únoru roku 1984 se stal prvním mužem strany Konstantin Ustinovič Černěnko, který komunisty vedl do března roku 1985. Na jeho místo nastoupil Michail Sergejevič Gorbačov a ten měl se SSSR zcela jiné plány, než bylo doposud běžné. Spolu se svými spolupracovníky odmítl pokračovat v afghánské invazi, která se stávala finančně neudržitelnou a až příliš potupnou. Rozeběhla se tak velice složitá jednání v Ženevě, během nichž měly zúčastněné mocnosti dojednat svůj další postup v Afghánistánu. Diplomaté se snažili prosadit co nejvíce zájmů svých vlád, zdálo se, že dohoda snad ani není možná. Přesto k ní došlo – 14. dubna 1988. Do 15. února příštího roku měli z Afghánistánu odejít úplně všichni sovětské vojáky.

Afghánská válka tak skončila pro Sověty obrovskou porážkou, která významně přispěla k následnému rozpadu SSSR. Na místě je tak i srovnání a paralela mezi událostmi v Afghánistánu a průběhem amerického angažmá ve Vietnamu zhruba o deset let dříve. Obě země zaplatily za svou touhu zasahovat do celosvětové politiky cenu, kterou nemohly jen tak snést. Obě se dostaly do ekonomických a politických problémů, obě musely čelit celospolečenské depresi a skepsi. ■

» Sovětské bojové vozidlo pěchoty BMP-1 vyzbrojené kanónem ráže 73 mm

Nejlepší německý tank

Tank Tiger vznikl díky inspiraci sovětským modelem T-34. Osvědčil se už během bitvy o Stalingrad a Rusové museli uznat, že je v mnoha ohledech lepší než jejich stroj. V čem vynikal?

Mgr. Jan Čurda

» Jeden z nejlepších tanků druhé světové války

V listopadu 1941 měli němečtí inženýři možnost prozkoumat neporušený ukořistěný tank T-34. Byli zděšeni. Ihned byly přerušeny rozpracované projekty a pokračovaly práce pouze na prototypu VK 4501, který vyvíjely firmy Porsche a Henschel. 45 tunový tank měl mít kanon ráže 88 mm. Model od Henschela překračoval hmotnostní limit o deset tun. Přesto byl po zkouškách a testech vybrán pro sériovou výrobu právě Henschelův tank, označovaný nyní jako PzKpfw VI Tiger Ausf.H1 (SdKfz 181).

Sériová výroba začala v srpnu 1942. Prvních 250 vyrobených kusů mělo výkon 478 kW. Na korbě byl umístěn vrhač protipěchotních min a na věži zadýmovací granátomety. Tanky vyráběné od poloviny roku 1943 měly silnější motor (513 kW) a byl u nich použit monokulární zaměřovač na rozdíl od binokulárního u předchozí verze. Tank Tiger se vyráběl dva roky od srpna 1942 do srpna 1944, kdy na

něj navázal těžší Tiger II s šikmo skloněným pancérováním. Celkem bylo vyrobeno 1 350 tanků Tiger. Několik jich měly ve výzbroji i armády Itálie a Maďarska.

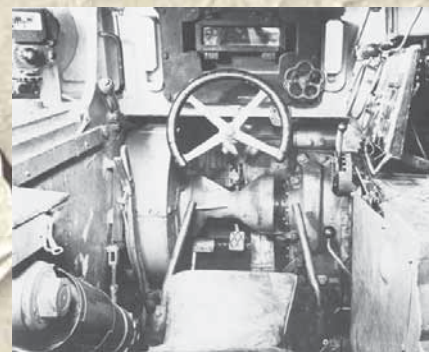
Bojové nasazení

Poprvé byly tanky Tiger bojově nasazeny v září 1942 u Leningradu, kde však byl bažinatý terén a tři ze čtyř nasazených tanků uvázly a musely být odtazeny vyprošťovacími vozidly. Sovětům se nakonec v lednu 1943 podařilo neporušený Tiger ukořistit a prozkoumat, načež museli konstatovat, že v současnosti nemají tank, který by mohl tomuto německému stroji konkurovat. Výhodou Tigeru byl především výborný kanon a silné pancérování.

Postupně se vytvořila malá skupina německých tankových es, která si na své konto připsala desítky nepřátelských strojů. Otto Carius například 4. listopadu 1943 zničil mezi městy Vitebsk a Nebel deset ruských T-34, pouze dvěma strojům se podařilo uniknout. Na západní frontě vynikl Michael Wittman, jenž na západní frontě u Villers Bocage 13. července 1944 zničil dokonce 27 nepřátelských vozidel.

Není divu, že Tigery budily u protivníků hrůzu, na druhou stranu však tento obávaný tank měl své slabé stránky. Byl velmi těžký a trpěl častými poruchami, měl značnou spotřebu paliva a omezený dojezd. Podvozek s pojezdovými koly byl složitý a jeho údržba v bojových podmínkách velmi náročná. Kanon postrádal stabilizátor, takže střelba za jízdy byla značně obtížná. ■

» Pohled na stanoviště řidiče tanku Tiger I

Královský tygr

Nástupcem tanku Tiger I se měl stát typ Tiger II přezdívaný Königstiger, tedy královský tygr. Vzhledem k použití těžšího kanonu a silnějšího pancérování byla jeho hmotnost o 12 tun vyšší než u prvního typu. To snižovalo jeho rychlost, spolehlivost i jízdní vlastnosti. Do výzbroje byl typ Tiger II přijat na jaře 1944 a tentýž rok v zimě došlo k neznámější akci těchto téměř nezničitelných kolosů. Byly nasazeny při německé ofenzivě v Ardenách, kde se pokoušely zaskočit Američany v terénu považovaném za nevhodný pro tankový útok. Němcům však brzy došlo palivo a po zlepšení počasí mohli Spojenci do boje nasadit letectvo, takže německá ofenziva se zhroutila. K významnějšímu nasa-

zení královských tygrů došlo ještě v operaci Jarní probuzení, jejímž cílem bylo znovudobytí Budapešti na jaře 1945. Po nadějném začátku však tanky zapadly do bahna a to byl jejich konec. Královské tygry měly ve výzbroji především elitní tankové divize SS. Do konce války jich bylo vyrobeno asi 500 kusů.

Parametry tanku Tiger I

- **Posádka** 5 mužů ■ **Délka** 8,45 m (s kanonem)
- **Šířka** 3,55 m ■ **Výška** 3 m
- **Hmotnost** 57 t ■ **Pancérování** 25–100 mm
- **Výzbroj** 88mm kanon, 2 × 7,92mm kulomet
- **Pohon** V12 benzínový motor Maybach 514,8 kW (700 k) ■ **Max. rychlost** 40 km/h
- **Dojezd** 110–195 km

Trpká porážka Řeků

Americký spisovatel Ernest Hemingway, který byl během řecko-tureckého konfliktu válečným zpravodajem v Malé Asii, nazval poeticky tuto válku „druhým obléháním Tróje“. Byl tu však rozdíl: novodobou trojskou válku tentokrát vyhráli Trójané

» Útok turecké pěchoty v roce 1920

Po první světové válce se tehdejší Řecké království a jeho soused Osmanská říše ocitly na opačných stranách bariéry. Řecko, v čele s okouzlejícím ministerským předsedou Eleftheriem Venizelem, stálo na straně vítězné Dohody. Zdevastovaná Osmanská říše, které poněkud nejistě

Bc. Martina Dočkalová

měla podle plánů Spojenců z Paříže v roce 1919 připadnout Řecku. Na východě by vznikla velká Arménie a nezávislý Kurdistan, další části osmanského území by spadaly pod protektorát či mandát Itálie, Británie nebo Francie. Britská historička Margaret McMillanová k tomu poznamenala: „Kdyby všechny nároky, protektoráty, nezávislé státy a mandáty, o nichž se v Paříži hovořilo, byly opravdu realizovány, měli bychom dnes miniaturní a podivné Turecko ve vnitrozemí Malé Asie.“

Zrod tureckého nacionalismu

Část této velmocenské vize se začala naplňovat, když v květnu 1919 dostali Řekové souhlas s okupací maloasijské Smyrny (dnešní Izmir). Zprávy o vyloďení Řeků v Malé Asii přijímali Turci se zděšením. Davy v Istanbulu pochodovaly s černými vlajkami. Sultán údajně plakal. Jeho ministři chtěli Spojencům poslat protest. Mladý turecký důstojník Mustafa Kemal (Turky později překřtěný na Atatürk, otce Turků), veterán z první světové války, však měl jiný názor. „Možná by se daly podniknout mnohem rozhodnější kroky,“ řekl ministrům. Měl už tehdy nějaký plán?

Mustafa Kemal: Pokud nebudeme mít žádné zbraně, s nimiž bychom bojovali, budeme bojovat svými zuby a nehty

vládl poslední sultán Mehmed VI. (1918–1922), byla stejně jako Německo, Rakousko nebo Bulharsko na straně poražených a velmoci se chystaly k jejímu definitivnímu rozdělení. K tomu, že s Osmanskou říší nebude nakládáno v rukavičkách, přispívaly i tehdejší protiturecké nálady. Například lord George Curzon, který po první světové válce předsedal vládnímu výboru zodpovědnému za britskou politiku na Východě, o Osmanské říši otevřeně prohlašoval, že je „rakovinným nádorem, který otrávil život v Evropě“ a že je potřeba se tohoto zla zbavit jednou provždy. Většina britských politiků, včetně Davida Lloyd George, to cítila stejně.

Co s Osmanskou říší?

Příměří s Dohodou uzavřela Osmanská říše 30. října 1918. Do Istanbulu, tureckého hlavního města, ihned přijelo velké množství spojeneckých lodí, vojáků, diplomatů i úředníků. Město oficiálně okupováno nebylo, ale reálná situace vypovídala o něčem jiném. Spojenci si město neoficiálně rozdělili na sféry vlivu a převzali jeho správu. Příměří, ale nikoliv mír. O dalším osudu tehdejší Osmanské říše ještě rozhodnuto nebylo, stejně jako všechny poražené z Velké války ji však čekaly těžké mírové podmínky. Velká část maloasijského území

» Řecký král Konstatin I. a premiér Venizelos

» Dobyetí Smyrny provázely nesmírné masakry

» Mustafa Kemal, později zvaný Atatürk - otec Turků, se svými důstojníky

Nasvědčovalo by tomu jeho jednání v následujících měsících a letech.

Jeho výstupu na výsluní ale pomohla náhoda. Britové v červnu 1919 požádali tureckou vládu, aby vyslala do vnitrozemí důstojníka, který obnoví pořádek, odzbrojí neposlušné osmanské jednotky a zlepší tamější neutěšenou bezpečnostní situaci. Sultán na pozici „inspektora“ s rozšířenými pravomocemi vybral Atatürka. Kemal Atatürk tak v létě 1919 odjel z Istanbulu do černo-mořského Samsunu. Neměl však v nejmenším úmyslu zbylé turecké oddíly odzbrojit. Naopak, začal kolem sebe budovat základnu vlasteneckého hnutí, které se postupně pustilo do boje proti okupantům všeho druhu. „Musíme (...) bránit tuto zemi do posledního kamene,“ přesvědčoval své krajany. „Pokud nebudeme mít žádné zbraně, s nimiž bychom bojovali, budeme bojovat svými zuby a nehty,“ prohlašoval odhodlaně.

Turecké Versailles

Ve Francii mezitím pokračovalo vyjednávání o míru, kterého se za Řeky účastnil Eleftherios Venizelos, za

Turky předseda istanbulské vlády Damad Ferid. Rozdíl v diplomatických schopnostech obou politiků byl obrovský. Zatímco Venizelos hýřil vtípem, sebevědomím a historickými znalostmi a pro západní politiky byl novodobým Periklem a Odysseem, Damadovo vystoupení měl Wilson za nestřízlivé a „stupidní“, Lloyd George ho zase označil za „nejlepší důkaz politické neschopnosti Turků“.

Něco však mírotvorcům uniklo. Zatímco jednali o osudu Osmanské říše, ta postupně přestávala existovat a měnila se na nové Turecko. Čím déle se jednalo, tím silnější bylo Atatürkovo nacionalistické hnutí a tím menší šance měli Spojenci na vynucení obsahu smlouvy, o níž se přetahovali. Na podzim 1919 už Atatürkovi nacionalisté ovládali jednu čtvrtinu tureckého vnitrozemí. V prosinci 1919 ustanovili za své hlavní město Ankaru a o pár měsíců později zřídili vlastní zákonodárny sbor. Nacionalistický parlament v Ankaře odmítl sultánskou vládu a těžké mírové podmínky, o nichž pronikaly zvěsti z Paříže, přijímal s posměchem. Místo toho nacionalisté stupňovali útoky na Spojence, především Řeky, v Malé Asii.

Mírová smlouva s osmanským Tureckem byla nakonec podepsána v Sèvres u Paříže až 10. srpna 1920, skoro dva roky po skončení první světové války. Mírové podmínky (které by pro Turky znamenaly například definitivní ztrátu východní Thrákie, Smyrny, mezinárodní kontrolu Úžin nebo vysoké reparace), však neměli Spojenci po demobilizaci svých armád jak prosadit. Předpokládali, že se Turci těmto podmínkám jednoduše přizpůsobí. Kemal Atatürk však měl jiné plány. Lépe vyzbrojení, pod Venizelovým vedením dobře organizovaní řečtí vojáci zahájili na britský popud své maloasijské tažení do tureckého vnitrozemí už v červnu 1920, ještě před podepsáním mírové smlouvy s Osmanskou říší.

Řecké tažení bylo zpočátku mimořádně úspěšné a vedlo k získání nových území především na sever, ale také na východ od Smyrny. Turečtí nacionalis-

» Turecká kolona při ofenzivě v roce 1922

Válka v datech

Říjen 1918
kapitulace Osmanské říše

Květen 1919
Řecko dostává souhlas s okupací Smyrny

Léto 1919
zrod tureckého nacionalismu, jeho vůdcem se stává Mustafa Kemal Atatürk; pomalý začátek řecko-tureckého konfliktu

Srpen 1920
podepsána Sèvreská mírová smlouva

Listopad 1920
obrat ve vedení řecko-tureckého konfliktu; E. Venizelos prohrává volby, do Řecka se vrací král Konstantin I., Turci poráží Armény na východě

Leden 1921
1. bitva u Inönü

Březen 1921
2. bitva u Inönü

Červenec–červen 1921
bitva u Afyonkarahisar-Eskişehir

Srpen–září 1921
bitva u Sakarye

Srpen 1922
bitva u Dumlupinaru

Září 1922
Smyrna dobyta tureckými vojsky, konec řecko-turecké války

Červenec 1923
podepsána Lausannská mírová smlouva

» Obyvatelé Smyrny se snaží dostat na paluby lodí v přístavu

» Město Smyrna (dnes Izmir) bylo v roce 1922 vypáleno tureckou armádou

té však byli odhodláni k boji a rozhodně neměli v úmyslu se jen tak vzdát. Atatürk si byl vědom toho, že ke svému vítězství bude potřebovat lepší zbraně a alespoň nějakou zahraniční podporu. Přestože nebyl žádným bolševikem, rozhodl se uzavřít spojenectví s rovněž mezinárodně izolovaným Ruskem. V září 1920 Atatürk dospěl k rozhodnutí, že bude výhodné nejdříve uspořádat poměry na východě, a s ruskou podporou vytáhl do boje proti Arménům, kterým Sèvreská smlouva slibovala vlastní stát. Řekové proto během svého putování Malou Asií nenarázeli na nijak významný odpor.

Nešťastný řecký listopad 1920

Shodou pro Řeky nešťastných okolností došlo v listopadu 1920 k několika událostem, které měly velký dopad na budoucí průběh řecko-turecké války. Řekové, unavení z válek a nespokojení s hospodářskou situací země, dali ve volbách konaných v listopadu 1920 přednost konzervativcům, kteří volali po „ukončení nesmyslného maloasijského dobrodružství a nastolení míru“ před liberálními venizelisty. Sám Venizelos se zařadil mezi nezvolené kandidáty své vlastní strany a reagoval dobrovolným odchodem do exilu. Venizelův odchod otevřel cestu k návratu politicky nesehopného krále Konstantina I., který řeckým zájmem škodil už za první světové války a který byl v důsledku své špatné politiky nucen v roce 1917 odejít do exilu.

Odchod Venizela a návrat krále Konstantina měl dvě dalekosáhlé důsledky. Prvním bylo, že představitelé spojenců, které vázalo osobní přátelství s Venizelem, po jeho odchodu ztratili důvod podporovat Řecko a začali se přiklánět k názoru, že pro Turky příliš krutá

Sèvreská smlouva bude potřebovat revizi. Druhým bylo Konstantinovo rozhodnutí pokračovat (přes předvolební sliby jeho strany) ve válce s Tureckem. Nové kolo řeckého postupu zahájil čistkami v armádě, které ho měly zbavit případných odpůrců. Zbavily ho však také důstojníků schopných vést válku a v řeckém maloasijském vojsku nastal chaos. Naopak Turci byli výborně organizováni, posílení Atatürkovým vítězstvím nad Armény v listopadu 1920, vyzbrojeni ruskými děly a připraveni postavit se Řekům.

První velké bitvy

První skutečná bitva řecko-turecké války se strhla v lednu 1921 u města Inönü. Proti řeckému generálovi Anastasiovi Papouliasovi se postavil turecký velitel a jeden z nejbližších Atatürkových spolupracovníků, Ismet Paša. Ačkoli šlo o menší bitvu, které se zúčastnila pouze jedna řecká divize a dvě divize turecké, Turkům se poprvé povedlo zastavit řecký postup a přinutit řecká vojska k ústupu. První neúspěch však neodradil řecké royalisty od úmyslu pokračovat ve vojenských výbojích, a proto odmítli relativně příznivé a přijatelné podmínky nového řecko-tureckého vyrovnání, které předložili Spojenci v únoru 1921. Místo toho se rozhodli pro další útočnou operaci. Ani výsledky nové ofenzívy ovšem nebyly pro Řecko příliš uspokojivé. Na jihovýchodním úseku fronty sice Řekové zana-

menali jisté úspěchy, ale v hlavním směru útoku znovu utrpěli v březnu 1921 další porážku u Inönü a byli opět přinuceni k ústupu.

Druhá fáze války

Nová řecká vláda se ale nevzdávala. Vyhlásila všeobecnou mobilizaci i na nově připojených územích ve východní Thrákii a Smyrně a v červenci 1921 za osobní přítomnosti krále Konstantina I. a pod jeho nominálním řízením započala třetí ofenzívu, jejímž cílem měla být úplná porážka kemalistů a dobytí Ankar. Řekové se domnívali, že dobytí Ankar povede ke konečnému zlomení odporu tureckých nacionalistů a řeckému vítězství. Odhodlali se proto k riskantnímu průniku hluboko do nitra Anatólie. Bojové operace se pro Řeky zpočátku vyvíjely nadějně. Na přelomu července a června 1921 zvítězili v bitvě u Afyonkarahisar a Eskişehir a jejich oddíly zatlačovaly kemalistickou armádu na východ. Koncem měsíce zaujalo řecké vojsko strategicky výhodnou pozici podél levého břehu anatólské řeky Sakarya, méně než sto kilometrů od Ankar. V rozporu s názory reálně uvažujících vojenských velitelů, kteří doporučovali nepřeceňovat dále síly a využít příznivé situace k zahájení jednání o ukončení řecko-tureckého konfliktu, zaujali král a premiér stanovisko, že je třeba pokračovat v postupu na Ankaru.

Lausannská mírová smlouva

Smlouva ukončující řecko-tureckou válku byla podepsána v červenci 1923 ve švýcarském městě Lausanne. Z podmínek Sèvreské mírové smlouvy nezůstalo téměř

nic. Nacionalisty nově vyhlášená Turecká republika získala nezávislost, mezinárodní uznání a prakticky veškerá turecky mluvící území. Řecko naopak přišlo

o většinu území získaných po první světové válce a přes milion řeckých uprchlíků z Malé Asie ztratilo domov, kde jejich předci žili neuvěřitelně tři tisíce let.

Dne 23. srpna 1921 tedy začala krvavá, skoro třítydenní bitva u Sakarye. Řeckému vojsku veleli Papoulias a Konstantin, Turkům Atatürk. Bojovalo se úporně především o několik blízkých kopců, jejichž dobytí vždy pro to které vojsko bylo strategickou výhodou. Ztráty obou stran byly vysoké, a proto jak Řekové, tak Turci uvažovali o ústupu. První se nakonec stáhli Řekové, kteří měli větší ztráty a také začali pocítovat zásobovací problémy několik set kilometrů dlouhé fronty. Řekové po této bitvě definitivně přišli o naději, že by se jim někdy v budoucnu mohlo podařit zlomit odpor tureckých nacionalistů, a pomalu začali ustupovat zpět k egejskému pobřeží. Samozřejmě za stálého dotírání tureckých jednotek, posilovaných národněosvobozenckým nadšením, znalostí domácího prostředí a novými dodávkami zbraní a munice, které díky obratné diplomacii Mustafy Kemala neustále přicházely ze zahraničí. V říjnu 1921 navíc podepsala Francie s Atatürkovou vládou smlouvu o stažení francouzských vojáků, čímž precedentně uznala nacionalisty jako nové představitele Turecka.

Turci vítězí

I král Konstantin si nakonec uvědomil bezvýchodnost situace a snažil se o její změnu. Velmoci si chtěli naklonit svolením k obnovení mírových jednání. O jiných jeho rozhodnutích by se však dalo s úspěchem pochybovat. Zkušeného generála Papouliase vyměnil za zcela neschopného Georgiose Chatzianestise, prováдел personální čistky na

všech úrovních státní správy, diskutabilní byl i jeho pokus o obsazení Istanbulu, který okupovali poslední řečtí spojenci – Britové. Po porážce u Sakarye se Řekové stáhli zpět k městům Eskişehir a Afyonkarahisar, kde budovali obrannou linii. Morálka řeckých vojáků ovšem byla katastrofální. Měli hlad, byla jim zima, byli vyčerpaní z války, která se zdála být nekonečnou, protože skoro na rok uvázla na mrtvém bodě.

V létě 1922 dospěl Mustafa Kemal k přesvědčení, že turecké síly jsou již dostatečně silné ke konečnému zúčtování s Řeky. Dne 26. srpna 1922, rok po bojích na řece Sakarya, započala mohutná turecká ofenzíva proti Řekům, která vyústila ve čtyřdenní

pobřeží na blízké řecké ostrovy Chios a Lesbos. Smyrna samotná byla ovšem také plná civilních uprchlíků, kteří před Turky utekli z řeckých vesnic ve vnitrozemí a kteří se ze všech sil snažili dostat na lodě a do bezpečí – pryč z města. Věděli proč. Když do města vstoupily turecké jednotky, začalo rabování a zabíjení. Ve městě vypukl požár. Očití svědci viděli Turky, jak procházejí arménskými a řeckými čtvrtěmi s kanystry benzínu. Jeden britský důstojník si později zapsal tyto dojmy: „Byl slyšet ten nejstrašlivější křik, jaký si člověk dokáže představit. Jsem přesvědčen, že mnoho lidí bylo do moře zatlačeno davy, které se snažily dostat se co nejdál od ohně.“ Řada kapitánů zahraničních lodí přesto zachovala „neutrali-

Smyrna, plná řeckých uprchlíků, byla vypálena. Tisíce lidí se umačkaly a utopily ve snaze dostat se do bezpečí na paluby lodí

» Turečtí dělostřelci během bitvy u İnönü

bitvu u Dumlupınaru. Vrchním velitelem Turků byl Atatürk, v řeckém táboře to byl Chatzianestis. Řekové měli výraznou početní převahu a více kulometů a polních děl, Turci spoléhali na těžké dělostřelectvo a tanky. Turci zde nakonec Řeky drtivě porazili, zajali či zabili polovinu všech vojáků, kteří se bitvy zúčastnili. Ústup ostatních řeckých vojáků se brzy změnil v bezhlavý útek. Atatürkovi další rozkazy byly jednoduché. „Vojáci, vaším cílem je Středozemní moře,“ řekl.

Smyrna v ohni

Po desetidenních marných bojích přistoupilo řecké velení k urychlené evakuaci svých vojsk ze Smyrny i z dalších míst na maloasijském

moře a odmítla přijmout uprchlíky na palubu. Podle historika Pavla Hradečného bylo při pogromu ve Smyrně zabito na padesát tisíc křesťanských Řeků a Arménů a dalších 120 tisíc jich z města muselo uprchnout.

Příměří a odchod Řeků

V říjnu 1922 bylo Řecko nuceno podepsat příměří s Tureckem. Řekové, kteří byli o měsíc dříve vytlačeni ze Smyrny, se teď museli stáhnout i z východní Thrákie. O dalších sporných územích měla rozhodnout mezinárodní konference. Řecké vojáky, vracející se z Thrákie, popsal Hemingway takto: „Byli to špinaví, unavení, neoholení, větrem ošlehaní vojáci (...). Žádné kapely, žádné humanitární organizace, žádná místa k odpočinku, nic než vši, špinavé pokrývky a v noci komáři. Oni jsou to poslední, co z bývalé řecké slávy zbylo. Tohle je konec jejich druhého obléhání Tróje.“

Krvavé války za nezávislost

Rozpad koloniálních říší vstoupil do poslední fáze v 60. letech 20. století. Pouze autoritářské Portugalsko do poslední chvíle odmítalo jakékoliv ústupky vůči osvobozeneckým hnutím. Výsledkem byly vleklé koloniální války, navzdory celému světu, spojencům v NATO i domácímu veřejnému mínění, které Portugalsko nemohlo vyhrát

Mgr. Martin Nekola

» Portugalská pěchota při průzkumu

Režim António Salazara v Portugalsku si velmi zakládal na slavné minulosti námořní velmoci, která po staletí ovládala miliony lidí od Brazílie po čínské Macao. Již v roce 1930 byl proto vydán Výnos o koloniích (Acto Colonial), jenž vlastně určil politiku pevninského Portugalska vůči jeho držávám na čtyřicet let dopředu. Výnos určoval, že pouze stát má výsadní právo kolonizovat, civilizovat a bránit území Portugalské koloniální říše (Império Colonial Português). Výsledkem se stalo centrálně řízené plundrování zámořských kolonií bohatých na plodiny a průmyslové suroviny.

Estado Novo (viz box) bylo koloniálním impériem se vším všudy, včetně dogmatismu, nechoty zmodernizovat své názory a brutálního přístupu vůči jakékoliv formě nesouhlasu. V padesátých letech 20. století, kdy ve světě po indickém, egyptském nebo alžírském vzoru sílilo dekolonizační hnutí, Azorské ostrovy, Mosambik, Angola či Timor nadále zůstávaly pod pevným sevřením svého evropského pána. Pro samotného Salazara představovala zámořská území pouhé provincie, čili nedílnou součást velkého Portugalska, a proto odmítal jakoukoliv formu decentralizace impéria. Tento tvrdší postoj jeho nejvýznamnějšího představitele odrážel názor vůbec celé portugalské politiky: kolonie jakožto klenot naší říše je třeba bedlivě střežit.

Angola: začátek konce

Válka v Angole začala v roce 1961, což přímo souviselo s vyhlášením nezávislosti v sousedním Belgickém Kongu o necelý rok dříve. Angolskou osvobozenickou frontu tvořila tři zneprátená křídla. První představovala UPA, později FNLA (Frente Nacional de Libertação de Angola – Národní fronta za osvobození Angoly), které právě nová konžská vláda poskytovala vydatnou finanční i materiální podporu. V neprospěšných pralesích poblíž hranice vyrůstaly povstalecké základny, výcvikové tábory i rádiové stanice. Ideální podmínky pro dlouhodobou partyzánskou válku.

V pozadí vzniku druhé organizace, marxistické MLPA (Movimento Popular de Libertação de Angola – Lidové hnutí za osvobození Angoly), naopak stáli radikální levicoví intelektuálové a právníci z angolských měst. Portugalská tajná policie PIDE z obav před nepokoji dlou-

António de Oliveira Salazar (28. 4. 1889 – 27. 7. 1970)

Muž považovaný za největšího Portugalce v dějinách, horlivý vlastenec, hluboce věřící katolík, celoživotně praktikující celibát, přesvědčený antikomunista, zároveň odmítající parlamentní režimy a demokracii vůbec, neboť je považoval za neefektivní při řešení problémů společnosti. Původně student teologického semináře, který záhy vyměnil za ekonomii a národohospodářství. Po studii působil Salazar řadu let jako vysokoškolský pedagog, než se mu v roce 1928 funkcí ministra financí otevřela slibná politická kariéra. V roce 1932 v době politické krize se

stal ministerským předsedou. V letech 1936–1944 byl zároveň ministrem pro kolonie, 1936–1947 ministrem zahraničí, během druhé světové války ministrem války, 1961–1969 ministrem obrany a konečně na počátku padesátých let krátce zastával také úřad prezidenta. Salazar po čtyři desítky let rozhodujícím způsobem ovlivňoval směřování Portugalska. V srpnu 1968 prodělal po pádu ze židle těžký otřes mozku. Byť zdravotně indisponován, zůstal až do své smrti o dva roky později formálně ministerským předsedou země.

hodobě sledovala jejich činnost, narušovala mítinky a zatýkala předáky. Mladí bojovníci z řad MLPA v ulicích měst páchali výtržnostmi, vyvolávali vzpoury ve věznicích, utvářeli lokální bojůvky. Portugalci však zatím neměli větší potíže s jejich potlačáním.

Třetí povstalecké centrum tvořila na jihu země UNITA (União Nacional para a Independência Total de Angola – Svaz pro úplnou nezávislost Angoly).

Autority v Lisabonu si byly velmi dobře vědomy sudu s prachem, který v srdci Afriky doutnal. Za žádnou cenu ovšem neměnily omezit svůj vliv v Angole. Roli sehrály zejména ekonomické důvody. Jinými slovy, bohatá ložiska ropy a diamantů a rozsáhlé kávové plantáže. 330 000 Portugalců ovládalo pět milionů Angolanů, kteří ve vlastní zemi představovali občany nejnižší kategorie. Byl jim upírán přístup ke vzdělání, podléhali nuceným pracím. Pohár trpělivosti nad evropským útlakem přetekl v lednu 1961, kdy propukla povstání na několika bavlníkových polích, spojená s masakrováním bílých osadníků. Portugalská armáda byla nasazena do pohraničních oblastí a rovněž rozpoutala jatka. Vypalovala a bombardovala napalmem vesnice podezřelé z podpory povstalců, ve velkém popravovala

» Portugalci hojně využívali helikoptéry pro rychlé výsadky

veřejnost v nich neviděla hrdiny, ale vrahy a zločince, kteří slouží režimu a prohlubují tak mezinárodní izolaci země. Salazar totiž tvrději odmítal jednání s kýmkoliv. Smetl ze stolu i velmi lukrativní nabídku USA na rozsáhlou ekonomickou pomoc, která by zachránila katastrofálně zaostalé portugalské hospodářství. Změna kurzu připadala v úvahu až s premiérovou smrtí.

tem Portugalska. Chtěl Guinejcům nabídnout projekt sociální spravedlnosti a úcty k člověku, a tím zbavit partyzány klíčové pomoci ze strany obyvatel. Zároveň představoval onu potřebnou povzbuzující morální autoritu pro vyčerpané vojáky. Hlavním bodem Spínolovy strategie bylo odstříhnout PAIGC od zásob a bojové techniky, proudící z okolních států,

Lisabon se za žádnou cenu nechtěl vzdát angolských ložisek ropy a diamantů a rozlehlých kávovníkových plantáží

vězně. Konflikt brzy přerostl hranice Angoly a stal se jedním ze symbolů studené války. Po Kongu se s dodávkami zbraní připojila také Zambie s Tanzanií.

Rozklad koloniální armády

Sovětský svaz a Čína viděli na horké africké půdě příležitost pro rozšíření svého vlivu ve světě, Spojené státy naopak podporovaly nemarkistické revoluční skupiny. Společným nepřítelem všech zůstávalo Portugalsko se zkorumpovaným systémem, který odmítal přizpůsobit se moderní době. 61 000 portugalských vojáků, z nadpoloviční většiny Afričanů, postupně ztrácelo jakékoliv iluze o prospěšnosti války. Museli absolvovat tisíce kilometrů dlouhé pochody v pralesích, horách a bažinách, obklopeni nepřítelem, s minimálním žoldem, navíc byli svědky brutálního zacházení s obyvatelstvem. Koloniální armáda proto začala podléhat rozkladu. Množily se dezerte, vzpoury proti velitelům, vojáci trpěli „vietnamským komplexem“ podobně jako jejich američtí kolegové na druhém konci světa. Necháпали, co uprostřed černého kontinentu pohledávají, když jsou považováni za vetřelce místo ochránců pořádku. Každý den je ohrožovali neviditelní útočníci, tradiční vojenská strategie a těžké zbraně byly k ničemu. Navíc když se vojáci vrátili domů,

Portugalská přítomnost v Angole de facto skončila přesně po čtyřech letech, 5. ledna 1975, kdy byla v keňské Mombase podepsána Alvorská dohoda. Stát 11. listopadu vyhlásil nezávislost, ovšem krveprolitím tím pouze vstoupilo do druhého dějství. MPLA, UNITA a FNLA rozpoutaly hrůznou občanskou válku, jež se vlekla do roku 1992. Formálně uzavřený mír a demokratické volby ovšem Angolu nezbavily násilí ani do současnosti.

Guinea-Bissau – akce Zelené moře

Neméně dramaticky probíhal dekolonizační proces i v ostatních afrických državách. Otevřená válka proti Portugalcům v Guineji-Bissau propukla v roce 1963. Postupně se zrodila řada hnutí bojujících o moc. Největší podpory mezi obyvatelstvem se těšila PAIGC (Partido Africano da Independência da Guiné e Cabo Verde – Africká strana nezávislosti Guineje a Kapverdu), která usilovala, jak je zjevné z názvu, také o odtržení nedalekého Kapverdského souostroví.

Portugalské úřady se zde obávaly vyhození situace jako v Angole, proto alespoň navenek prosazovaly méně silový postup. Představitelem liberálního proudu byl od roku 1968 také nový guvernér Guineje-Bissau António Sebastião Ribeiro Spínola, velmi zkušený voják, jenž se o pár let později stal preziden-

zejména bývalé francouzské Guineje. Proto v listopadu 1970 požádal nového premiéra Marcela Caetana o svolení a rozjel rozsáhlou akcí Zelené moře. Speciální jednotky portugalské armády začaly masivním útokem čistit pohraničí, parašutisté podporovaní bitevními loděmi zčásti obsadili i Konakry, hlavní město sousední Guineje. Jenže oslabit partyzány se nepodařilo a nadějná ofenziva musela být brzy pozastavena.

Ani další operace Kurzíva či Trojzubec nedosáhly vytyčených cílů a jindy optimistický guvernér Spínola se musel smířit s porážkou. I přes desítky vojenských základů v zemi totiž Portugalci reálně udržovali dohled pouze nad hlavním městem Bissau a blízkým okolím. Zbytek byl územím ovládaným povstanci. Svět ovšem právě na Portugalce čím dál více nahlížel jako na vetřelce a hlavní příčinu pokračujícího násilí. Než Spínola stačil vymyslet novou koncepci usmíření s Guinejí, v městečku Madina do Boé poblíž guinejských hranic se sešlo revoluční národní shromáždění, jehož delegáti 24. září 1973 vyhlásili samostatnost země. Úřadovny koloniální správy od toho okamžiku ztrácely moc doslova každou minutou, než ji pozbyly zcela. Lisabonští diplomaté sice vedli řadu tajných jednání s představiteli PAIGC, ale rychle se vyvíjející situace v samotné Guineji-Bissau vedla celé představení do

» Více než polovinu portugalských jednotek tvořili Afričané

» Partyzáni bojující v džungli

finále. 2. srpna 1974 začaly všechny jednotky koloniální armády opouštět zemi, 10. září pak Portugalsko uznalo nový stát *de iure*.

Mosambik – kat proti partyzánům

Portugalskou východní Afriku tvořilo území Mosambiku, chudé osmimilionové země, sužované permanentními válkami kmenových náčelníků a nemilosrdným drancováním bílých kolonizátorů, kteří obyvatelstvo masivně zotročovali a prodávali jako pracovní sílu na plantáže do zámoří. Současně s revolučními změnami po celém kontinentě se začaly na počátku šedesátých let měnit i vnitřní mosambické poměry.

V provinciích Niassa a Tete vyrostlo několik osvobozeneckých hnutí, která se 25. června 1962 v tanzanském Dar es-Salaamu spojila ve FRELIMO (Frente de Libertação de Moçambique – Mosambická osvobozenecká fron-

ta). Po opatrných začátcích se násilný odpor naplno rozjel v září 1964. Po drobném incidentu u vnitrozemské obce Chai, kde bylo partyzány zastřeleno několik portugalských ochránců pořádku, armáda vyhlásila v zemi výjimečný stav a z Evropy proudily stále čerstvé jednotky. Salazar nechtěl připustit vyhrocení situace v otevřenou válku s mezinárodní účastí podobně jako v Angole a počítal se zneškodněním neklidu hned v zárodku. Prozatím mu také nahrávaly nálady obyvatelstva, které si odchod Portugalců nepřálo.

Jenže i pocity prostých Mosambičanů se rychle měnily. Vojským velitelem země byl Salazarův věrný stoupenec, nelítostný generál João Caeiro Carrasco (carrasco – v češtině kat), který rozhodně dostal svému jménu. Prosazoval zásadu kolektivní viny, byl schopen nechat vybombardovat i několik vesnic za den, pronásledoval partyzány bez obav i za hranice

okolních států, neváhal zapalovat pralesy, jen aby vyhnal guerillové bojovníky z jejich skryší. Šířil strach a paradoxně tím mnohem více lidí vháněl do náručí odboje.

Konec války přinesla revoluce

Jakékoliv úmysly lisabonského vedení udržet Mosambik mimo světové dění selhaly. Sousední Malawi, Zambézi i Tanzanie cvičily bojovníky FRELIMO, poskytovaly potřebné krytí pro zbraňové dodávky z Číny a SSSR. Okolo 8 000 perfektně organizovaných partyzánů plně zaměstnávalo na 60 000 vojáků. Když se Portugalcům podařilo uklidnit situaci v jednom koutě země, nová revolta se rozhořela o stovky kilometrů dál. Povstalci začali ohrožovat velká města na severu jako Vila Cabral či Porto Amélia, budovali opěrné body na klíčovém toku řeky Zambézi.

Prosazování zásady kolektivní viny a bombardování vesnic vhánělo stále více lidí do náručí odboje

» Příslušníci PAIGC před bojem

» V období dešťů byly bojové podmínky mimořádně náročné

» Portugalské impérium v Africe

Jako odpověď zahájil v březnu 1970 nový velitel vojsk v Mosambiku, brigádní generál Kaúlza de Arriaga, operaci Gordický uzel, která vešla do dějin jako vůbec nejrozsáhlejší v celé africké kampani. Bylo nasazeno 35 000 mužů, baterie těžkého dělostřelectva, stovky bombardovacích letounů. Po sedm prvních měsíců Portugalci čistili sever a západ Mosambiku, zničili na 220 povstaleckých základů a táborů, zabili nebo zajali 2 500 partyzánů, jen za první dva měsíce zabavili na 40 tun munice. Z vojenského hlediska byla operace velkým úspěchem. Pomyslný gordický uzel v příhraničních oblastech se zdál být skutečně rozetnut. Povstalci zaznamenali citelné ztráty, mnoho jejich zásobovacích stezek z Tanzanie uprostřed džungle se podařilo přetnout. Až do roku 1974 byly roztržštěné jednotky FRELIMO zatlačeny hluboko do vnitrozemí, Portugalci si udržovali výraznou převahu.

Konec jejich dominance v Mosambiku nenastal po prohraných bitvách a zdrcujících ofenzivách protivníka, ale z politických důvodů. V samotném Portugalsku v dubnu 1974 propukla revoluce, vyvolaná zčásti právě armádou, která nadále odmítala krvácel pro neudržitelné koloniální državy. Portugalsko mělo v celé Africe dislokováno přes 170 000 vojáků, výdaje na válku představovaly neuvěřitelných 52 % veřejných výdajů.

8. září portugalský velitelé v Mosambiku vyhlásili klid zbraní a začali se stahováním svých jednotek. Nezávislý Mosambik se z míru neradoval dlouho. Došlo totiž k vyhocení sporů mezi FRELIMO a RENAMO (Resistência Nacional Moçambicana – Mosambický národní odpor), druhé osvobozené organizace, operující s jihoafrickou podporou na jihu země a odmítající vládu FRELIMO. Výsled-

kem byla mimořádně brutální občanská válka, táhnoucí se až do roku 1992. Zůstalo po ní na 900 000 obětí.

Vynucený ústup z Asie

Z mocného světového impéria šestnáctého století zůstával Portugalci v moderní době již pouhý zlomek. Na Východním Timoru byli Portugalci trvale usídleni od roku 1556. Pro velkou vzdálenost od Portugalska byl tento ostrov vojensky neudržitelný, proto se místní správa na podzim 1975 dohodla s osvobozenecím hnutím, reprezentovaným TDU (União Democrática Timorense – Timorská demokratická unie), na postupném předání moci.

počátku šedesátých let. Indický ministerský předseda Džaváharlál Nehru nekompromisně požadoval odchod Portugalců. Salazar výhrůžky dlouho ignoroval a mylně spoléhal na podporu mezinárodního společenství a partnerů z NATO. Pak přišla rázná odpověď. 18. prosince 1961 zahájilo 45 000 indických vojáků útok na portugalské državy. V cestě jim stálo jen pár tisícovek portugalských vojáků a domorodých policistů, vybavených pouze zastaralými zbraněmi. Za dva dny bylo po všem a 450 let dlouhá portugalská přítomnost v Indii se definitivně uzavřela. António Salazar zažil největší životní porážku. Autoritativní režim v Lisabonu, úzkostlivě bránící střípky své slavné koloniální minulosti, přežil premiéra o necelé čtyři roky. Portugalské koloniální války ve dvacátém století přinesly pouze oddálení totálního rozpadu říše a zbytečně stály tisíce životů na obou stranách. ■

» Partyzáni PAIGC

Nezávislost vyhlášena 28. listopadu ovšem Východnímu Timoru dlouho nevydržela. Hned o devět dní později zemi obsadila indonéská vojska a učinila z ní regulérní provincii Jakarty.

Mnohem dramatičtěji probíhalo „odevzdávání“ portugalských enkláv Goa, Diu a Damão v Indii. Území tzv. Portugalské Indie mělo včetně malých ostrůvků rozlohu jen několik set kilometrů a z hospodářského hlediska bylo pramálo významné. Leč o jeho osudu se rozhodovalo ještě za života konzervativního Salazara, který z úcty k tradicím hodlal kolonii udržet za každou cenu. A cena to byla vysoká.

Po sporech a diplomatických přestřelkách, táhnoucích se od vyhlášení nezávislosti Britské Indie v roce 1947, se situace vyostřila na

Estado Novo

Salazar v roce 1933 vdechl novým ústavním zákonem život projektu Nového státu (Estado Novo). Vytvořil jakýsi hybrid, státní zřízení, které v sobě spojovalo fašistické, monarchistické a korporativistické prvky. Salazarův ultrakonzervativní autoritářský režim chtěl tvář v tvář hrozící občanské válce především stmelit národ a vrátit mu hrdost a bývalý lesk světové velmoci. Ústavou byla povolena pouze jediná strana, Národní unie (União Nacional), korporace, syndikáty a sdružení živnostníků přebraly absolutní kontrolu nad populací. Nechyběla ani všemocná tajná policie, přísná cenzura, úderní mládežnické jednotky strany a koncentrační tábory pro politické odpůrce. Diktatura padla až tzv. Karafiátovou revolucí 25. dubna 1974.

Operace Mušketýr

V roce 1869 byl slavnostně otevřen Suezský průplav spojující Středozemní moře s Rudým mořem. Podle Konstantinopolské smlouvy z roku 1888 se stal neutrálním územím pod správou Velké Británie. Když v roce 1956 egyptský prezident Násir vyhlásil znárodnění průplavu, nehodlala se Británie, podporovaná Francií a Izraelem, jen tak vzdát svých práv

PhDr. Ivan Brož

Peníze za „Suez“ na stavbu přehrady

Násir pak za obrovského nadšení zástupů přečetl dekret o znárodnění Suezského průplavu. Prostředky, které egyptská vláda takto získá, budou investovány do výstavby Asuánské přehrady na Nilu, která zadrží každoroční záplavy a stane se zdrojem tolik potřebné elektrické energie. Násir v tomto projevu celkem čtrnáctkrát použil jméno francouzského stavitele Lessepse. Byl to smluvený signál s plukovníkem Mahmúdem Junisem v Port Saídu. Tento důstojník měl za úkol poslouchat Násirovu řeč v rozhlasě s pokynem, že jakmile zaslechne slovo „Lessepse“, provede se svojí jednotkou oficiální převzetí budovy, kde sídlí správa průplavu, a zabezpečí vojenské obsazení celého kanálu.

Londýn a Paříž se chystají k boji

Odpověď předsedů vlád Velké Británie a Francie, kterými tehdy byli Anthony Eden a Guy Mollet, byla vznětlivá. Eden hned následujícího dne poslal americkému prezidentovi Dwightovi Eisenhowerovi depeši, v níž mimo jiné uvedl: „Jestliže nezaejmeme pevný postoj, náš i Váš vliv na celém Středním východě bude podle našeho názoru definitivně v troskách.“

V pařížských vládních kruzích zavládl stejný duch jako v Londýně. Paříž byla ochotna vyslat proti Egyptanům nejen svůj vojenský kontingent pod jednotným (britským) velením, ale přemístít do prostoru Suezského průplavu i část svých vojsk z Alžírsko. Jestliže Eden s Molletem hodlali Násira ponížit nebo dokonce

» Náčelník Generálního štábu izraelských obranných sil Moše Dajan

Přesně v den čtvrtého výročí sesazení egyptského krále Fárúka, tedy 26. července 1956, se na náměstí Republiky v Alexandrii shromáždilo přes 200 000 lidí, aby oslavili státní svátek republiky. Promluvil k nim prezident Gamál Abdal Násir, rodák z tohoto města. V projevu, který rázem upoutal celý svět, nejvyšší egyptský představitel radostným hlasem zvolal:

„Jestliže nezaejmeme pevný postoj, náš i Váš vliv na celém Středním východě bude podle našeho názoru definitivně v troskách“

„Všeobecná společnost Suezského průplavu ode dneška neexistuje! Znárodňujeme tuto společnost ve prospěch lidu! Průplav je náš, je náš! Suezský průplav byl propokán zásluhou úsilí synů Egypta. Zemřelo při tom 120 000 Egyptanů. Společnost Suezského průplavu, sedící v Paříži, je uzurpátorskou společností. Uzurpovala naše práva. Když sem přišel Lessepse, jednal stejně, jako se mnou chtějí jednat někteří lidé ještě dnes. Avšak opakují se dějiny? Nikoliv! Asuánskou přehradu postavíme a získáme zpět naše uzurpovaná práva. Zisky průplavové společnosti za rok 1955 dosáhly 100 milionů dolarů. A nám zaplatila na poplatcích pouhé tři miliony. Díky ziskům plynoucím z tohoto zařízení už nebudeme potřebovat zahraniční pomoc.“

svrhnout, tak Eisenhowerova administrativa posuzovala suezskou krizi úplně jinak. Obávala se, že vojenská intervence proti Egyptu by natolik mohla rozbourit arabský nacionalismus, že by to na dlouhá léta nesmírně poškodilo vliv Západu v této oblasti.

V prvním srpnovém dni se v Londýně objevil americký ministr zahraničí John Foster Dulles. Jeho partnerem při jednáních byl nejen britský premiér Anthony Eden, ale také šéf francouzské diplomacie Christian Pineau. Státníci z Velké Británie a Francie neklamně vykazovali známky bojovné nálady.

Na 16. srpna byla do Londýna svolána konference signatářů konstantinopolské konvence z roku 1888 a hlavních uživatelů Suezského průplavu. Obě hlavní

západoevropské velmoci se již naprosto viditelně začínaly odklánět od diplomatického řešení. Vlastně už 2. srpna, tedy s předstihem, povolala britská vláda 30 000 mužů ze zálohy do aktivní služby a vyslala několik válečných lodí do Středozemního moře. Podobně se zachovala i Francie, když se ve stejný den v Toulonu soustředilo námořní seskupení, ve kterém byly 2 letadlové lodi, křižník, bitevní loď, 21 torpédoborců a 6 ponorek.

Poslední pokus diplomatů

Mezitím v Lancasterském paláci v Londýně pokračovala konference námořních států o Suezském průplavu, v níž se střetla dvě pojetí. Menšinové – zastávané Sovětským svazem, Indií, Indonésií a Cejlonem – které požadovalo ponechat správu kanálu v rukou Egypta a vytvořit mezinárodní poradní orgán pro tarify a svobodu plavby. Většinové – zastávané Spojenými státy, Velkou Británií, Francií, Spolkovou republikou Německo, Itálií, Japonskem a dalším ještě asi tuctem dalších států – požadovalo na základě návrhu USA vyplatit akcionářům spravedlivou náhradu a zřízení mezinárodní správy Suezského průplavu, jíž by Egypt předal svá práva. Jelikož se Egypt těchto jednání nezúčastnil, přijela do Káhiry delegace v čele s australským premiérem Robertem Menziesem, která prezidenta Násira informovala o výsledku jednání s tím, aby přijal „většinový“ projekt. Násir to odmítl.

Operace Mušketýr

Avšak v Londýně a v Paříži již neměli trpělivost dále vyčkávat. Boječtivost britských konzervativců a francouzských socialistů byla vyhnána do tak vysokých obrátek, že přípravu „Operace Mušketýr“ – tedy vylodění v Alexandrii s následným úderem přímo na Káhiru – již nedokázala zastavit ani vlivná americká brzda. V prvním týdnu září plánovali Operace Mušketýr přesunuli místo invaze z původně plánované Alexandrie na Port Saíd.

Izraelský ministr obrany Šimon Peres se 23. září v Paříži setkal se svým francouzským kolegou Mauricem Bourges-Maunourym. Jednalo se mimo jiné

i o přípravách britsko-francouzské vojenské operace k obsazení Suezského průplavu. Podle známého izraelského vojenského a posléze i politického činitele Moše Dajana byly k účasti jeho země na válečné expedici k Suezmu tři důvody: příprava Egypta na válku proti Izraeli (jako důkaz mu sloužily dodávky československých zbraní Egyptu), růst arabského terorismu od roku 1955 a postupné omezování plavby izraelských lodí ve vodách Akabského zálivu v Rudém moři.

Významným dnem bylo jistě 28. září. Izraelská delegace ve složení Golda Meirová, Šimon Peres, Moše Dajan a Moše Karmel v průběhu při jednání v Paříži žádala dodání dalších zbraní. Francouzi s tím vyslovili souhlas a okamžitě začali dodávat polopásové obrněné transportéry, dopravní letadla a další vojenský materiál.

Izrael jako návnada

V říjnu 1956 se situace ještě více zdramatizovalo. V Izraeli byli v polovině tohoto měsíce povoláni

záložníci a v izraelském parlamentu vystoupil premiér David Ben-Gurion s prohlášením: „Izrael si vyhrazuje právo na akci podle vlastního uvážení.“

Ve dnech 22. až 24. října se v Paříži konala třístranná tajná porada, které se za Francii zúčastnil premiér Guy Mollet, ministr zahraničí Christian Pineau a ministr obrany Maurice Bourges-Maunory, za Velkou Británií byl přítomen ministr zahraničí Selwyn Lloyd a Izrael zastupoval premiér David Ben-Gurion, ministr obrany Šimon Peres a náčelník ozbrojených sil generál Moše Dajan. Na této půdě byly dojednány poslední detaily společného boje proti Egyptu, který měl tu zvláštnost, že se sice jednalo o vojenskou operaci, ale nikoliv o válku s cílem dobýt Suezský průplav nebo dokonce Káhiru.

Prvořadá pozornost byla tudíž věnována provedení prvního kroku, který měl patřičně zamaskovat hlavní cíl celé akce. Za tento první úder nesli odpovědnost Izraelci, kteří se měli přiblížit do těsné blízkosti Suezského průplavu. Pak měla následovat invaze Velké Británie a Francie s formálně proklamovaným cílem „pouhého oddělení Izraelců a Egyptanů od Suezského průplavu“. David Ben-Gurion si ještě kladl podmínku, že anglo-francouzské letectvo musí zdemolovat egyptské vzdušné síly a že teprve pak vyrazí izraelská armáda na Sinaj. Paříž a Londýn s tím vyslovily souhlas. A tak se také stalo.

29. říjen

Izraelci zahájili bojovou činnost vstupem na Sinajský poloostrov. Příslušníci izraelského 890. výsadkového praporu byli vysazeni v prostoru Parkerova památníku východně od průsmyku Mitla. Večer izraelští parašutisté z 202. výsadkové brigády obsadili Kuntilu. Dvě roty izraelské 9. pěší brigády se ještě téhož dne zmocnily osady Ras el-Naqb.

» Britští piloti krátce před akcí

» Britské letouny De Havilland Sea Venom vzletají z paluby letadlové lodě Albion

30. říjen

Ještě před rozbřeskem se jednotkám 202. výsadkové brigády plukovníka Ariela Šarona podařilo obsadit Themed a odpoledne Nakhle. V Themedu zůstala jako zpětný odřad jedna rota, zatímco k zabezpečení Nakhle nechal Šaron celý jeden prapor. V 18.00 hodin se spojily všechny jednotky 890. praporu u Parkerova památníku před vstupem do průsmyku Mitla. V brzkých ranních hodinách izraelská 4. pěší brigáda dobyla osadu Sabha, pak Kusejmu a nakonec se jejím průzkumným jednotkám podařilo proniknout k Nakhle.

Odpoledne téhož dne byli v Londýně a Paříži předvoláni diplomatictí zástupci Egypta a Izraele na ministerstva zahraničních věcí, kde jim byla předána nota, která požadovala přerušeni nepřátelství, stažení vojsk do vzdálenosti 15 kilometrů od průplavu a souhlas s dočasným obsazením Port Saídu, Ismáfilje a Suez. Šlo o výsměch logice – Izraelcům bylo dovoleno postoupit a Egyptánům ustoupit.

31. říjen

Pod vedením plukovníka Mordechaje Gura se bojový odřad z 202. výsadkové brigády pokusil proniknout do průsmyku Mitla. Ale upadl do léčky a dostal se pod těžkou palbu Egyptanů. Mezitím egyptské letectvo napadlo Šaronovu brigádu. Cestu průsmykem se Izraelcům podařilo prorazit až později. Jednotky izraelské 7. obrněné brigády obsadily komuni-

kace u Abú Agajly, pak přehradu Rua-fa a posléze i křižovatky silnic na vrchovině Džabal Livni, kde byly ovšem vystaveny prudké protizteči, kterou prováděli egyptští tankisté. Po jejím odražení pokračovali Izraelci v postupu na Bir Hassana.

Večer francouzská bitevní loď zajala starší egyptský křižník Ibráhím I. Ve stejné chvíli zahájily britské a francouzské letouny hromadné útoky na komunikační uzly, sklady a letiště na egyptském území. Egyptské vzdušné síly byly úplně zdecimovány.

Americký prezident Dwight Eisenhower ve svém veřejném projevu vyslovil nesouhlas s vojenským útokem Velké Británie a Francie proti Egyptu. Seznámil americkou veřejnost s návrhem své administrativy, aby Izrael stáhl svá vojska a obě strany ukončily nepřátelství.

1. listopad

Izraelská brigáda „Golani“ překonala egyptský odpor na některých místech u Rafahu. Úspěchu v této oblasti dosáhla v časných ranních hodinách rovněž izraelská 27. obrněná brigáda. Její tankové jednotky zvítězily v bitvě u El Jeradi a s příchodem noční tmy postoupily k městu Al-Áriš, strategicky důležitému bodu na Sinaji. Vojáci izraelské 7. obrněné brigády vybojovali velkou bitvu s bojovým odřadem egyptské obrněné brigády u Bir Rud Selimu. Jeden prapor izraelské 4. pěší brigády byl přisunut ze zálohy do oblasti osady Nakhle, aby vystřídal výsadkáře, kteří zde drželi pozici. K pohybu došlo také u 9. pěší brigády, která se dostala do prostoru kolem

a 130 zraněných. V pozemních bojích na Sinaji přišlo o život asi 2 000 egyptských a 250 izraelských vojáků. Zraněných bylo na egyptské straně 4 900 a na izraelské 770 osob. Materiální ztráty a škody suezskou válkou způsobené byla zhruba odhadovány na sedm miliard dolarů.

» V Operaci Mušketýr byly nasazeny také britské letouny Westland Wyvern

Rás an-Nakb. Její průzkum pronikl až o 40 kilometrů dál směrem k jihu.

2. listopad

Tankisté z izraelské 7. obrněné brigády zvítězili v důležitém tankovém střetnutí s Egyptany západně od Bir Gafgafy, a tak se jim otevřela hlavní cesta k Suezskému průplavu, který byl nyní vzdálen asi 60 kilometrů. Ještě většího úspěchu však dosáhli tankisté z izraelské 27. obrněné brigády, kteří ráno obsadili Al-Áriš a pak mocným skokem překonali desítky kilometrů pouštní cesty na severu Sinajského poloostrova. K vodám Suezského průplavu jim scházelo už jen pouhých 15 kilometrů. Během ranních hodin se podařilo izraelské 11. pěší brigádě a prapornímu bojovému odřadu z 37. brigády obsadit město Gazu a severní část pásma Gazy. Oba kontingenty pak postupovaly směrem na Khan Junis. Úspěch zaznamenala izraelská 9. pěší brigáda, když pronikla do oblasti vzdálené asi 35 kilometrů severně od Dahabu, přičemž jedna její jednotka obsadila Tebu. Ve stejný den izraelská 10. pěší brigáda dospěla do Um Shihan.

Valné shromáždění OSN se většinou 64 proti 5 vyslovilo za ukončení bojů.

3. listopad

Několik útvarů Šaronovy 202. výsadkové brigády se zmocnilo ropných polí v západní části Sinajského poloostrova, zatímco ostatní prováděly průzkumnou činnost směrem k Šarm aš-Šajchu. Osada Dahab byla dobyta izraelskou 9. pěší brigádou, která pak postupovala dále na jih. Její průzkumná jednotka se dostala do vzdálenosti 20 kilometrů od Ras Natsrani, osady v nejnižším cípu Tiranských úžin. Vojáci izraelské 12. pěší brigády zahájili operaci k vyčištění Gazy od egyptských a palestinských vojáků.

Ztráty v bojích o Suez

Podle britských zdrojů zahynulo v Port Saídu asi 1 200 Egyptanů (převážně civilistů) a 740 utrpělo zranění. V Port Fúádu přišlo o život 100 Egyptanů. Pokud jde o ztráty v invazních oddílech, tak Britové shodně s Francouzi přibližně uváděli, že měli 36 zabitých (22 Britů a 14 Francouzů)

Na nočním zasedání schválilo Valné shromáždění OSN ještě ostřejší rezoluci a začalo projednávat sestavu mírových sil OSN („*modré přílby*“) pro oblast Suezského průplavu.

4. listopad

Jeden z praporů izraelské 202. výsadkové brigády postoupil z Ras Sudar k Turu a pak vyrazil směrem k Šarm aš-Šajchu. K městu Šarm aš-Šajchu postoupila také izraelská 9. pěší brigáda, když předtím obsadila Ras Nastrani.

V ranních hodinách sovětské tanky vjely do Budapešti a s využitím toho, že pozornost světové veřejnosti byla obrácena k událostem egyptsko-izraelské války, potlačily maďarské povstání.

5. listopad

Jednotky izraelské 9. pěší brigády udeřily na Šarm aš-Šajch ze severu, zatímco útok z jihu

kých invazních sil. Jeho zástupce, francouzský generál André Baufre, disponoval výsadkovou divizí, která byla posílena ještě jedním praporem výsadkářů a lehkým mechanizovaným plukem. Na tomto místě nutno připomenout, že velitelem zmiňované francouzské výsadkové divize byl tehdy 48letý generál Jacques Emile Massu – veterán bojů v Africe za druhé světové války, posléze velitel posádky francouzské koloniální armády v Hanoji a v květnu 1958 také jeden z hlavních vůdců alžírského puče, namířeného proti snaze vlivných politických kruhů ve Francii vyřešit alžírský problém mírovou cestou.

A právě parašutisté ze 3. praporu jeho výsadkové divize byli prvními, kteří seskočili na letišti El-Gamil, aby zde zabezpečili plochu pro přistávání letounů s výsadky a zásobami. Pak se z invazních plavidel vylodily na egyptských plážích dva oddíly britských komandos

ských řadách byly poměrně velké ztráty, které zapříčinily zejména exploze protipěchotních min. Velitel brigády plukovník Abraham Joffe byl nucen vydat 91. pěšímu praporu rozkaz k ústupu. O hodinu později nařídil přepad egyptských obranných pozic silami 92. praporu, kterému předcházelo letecké bombardování a nasazení těžkých minometů ráže 120 mm. Vojáci izraelského 92. praporu pak prolomili egyptskou obranu na východním křídle a obsadili tamní letiště. V 9:00 hodin vnikli na velitelství egyptské posádky v Šarm el-Šajchu. Vzpět do města dorazily jednotky izraelské 202. výsadkové brigády. V 9:30 hodin boje na Sinajském poloostrově skončily. Tiranské úžiny byly uvolněny.

Téhož dne byly rezolucí Valného shromáždění OSN číslo 1000 zřízeny pohotovostní mírové síly OSN. Na formulaci této rezoluce a na jejím prosazení se neaktivněji podíle-

Proti cizím vojákům obyvatelé Port Saídu – mladí i staří – vystupovali mnohdy i jen s kameny nebo klacky, lahvemi a vším, co bylo po ruce

prováděla 202. výsadková brigáda. Na úsvitu začala rozhodující fáze Operace Mušketýr – invaze britských a francouzských oddílů v Port Saídu a Port Fuádu.

Britské síly pod velením generálporučíka Hughha Stockwella (velitel britských vojsk v Haifě roku 1948) se skládaly z jedné pěší divize, výsadkové brigádní skupiny a brigády komandos Královské námořní pěchoty. Stockwell byl zároveň velitelem obou spojenec-

z Královské námořní pěchoty. Jejich postup zabezpečovala palba děl z nedaleko kotvících válečných lodí, která umlčela pobřežní egyptské baterie. Značné škody byly přitom způsobeny zejména v Port Saídu, kde vypukly také četné požáry. Nicméně Egyptané se houževnatě bránili.

O tvrdém odporu obránců se mohli přesvědčit zejména výsadkáři ze 45. oddílu britských komandos, kteří byli během svého postupu napadeni několika egyptskými vrtulníky a měli své padlé a raněné. Kromě toho ve zmatku, který nastal, byli někteří britští výsadkáři zabiti nebo zraněni i v důsledku omylu, jichž se dopustili piloti letounů startujících z britských mateřských lodí. Ačkoliv brigádní generál Mogui, velitel města, padl do jejich zajetí, odmítl vydat rozkaz ke kapitulaci své posádky. Právě v této době nařídil egyptský prezident Násir zatarasit Suezský průplav. Řada asi čtyřiceti starších lodí byla zatížena betonovými kvádry a potopena.

Sovětská hrozba

Ve 3.30 hodin zaútočil 91. pěší prapor izraelské 9. brigády v koordinaci s jedním praporem Šaronových výsadkářů na vnější obrannou linii egyptských vojsk u Šarm aš-Šajchu. Ale nebyl to dobrý začátek bojů, které měly být vůbec posledními v této válce. Egyptané totiž překvapili izraelské vojáky silnou dělostřeleckou palbou ze tří opevněných postavení. V izraels-

ly delegace Kanady, Norska a Kolumbie. Byla schválena 57 hlasy, nikdo nebyl proti a 19 zemí se zdrželo hlasování. Velitelem budoucích sil UNEF byl jmenován generálmajor E. L. M. Burns z Kanady. Delegáti Velké Británie a Francie pak sdělili, že se jejich jednotky stáhnou okamžitě poté, co „*modré přílby*“ dorazí na místo.

Ve 23 hodin byla v Moskvě odevzdána diplomatickým zástupcům Velké Británie a Francie poselství, v nichž sovětská vláda žádala, aby byla vojenská intervence proti Egyptu okamžitě zastavena. Nóta obsahovala varování před nebezpečnými důsledky, které by mohly mít jejich další vojenská operace. Například v poselství britskému premiérovi Anthonyemu Edenovi se mimo jiné pravilo:

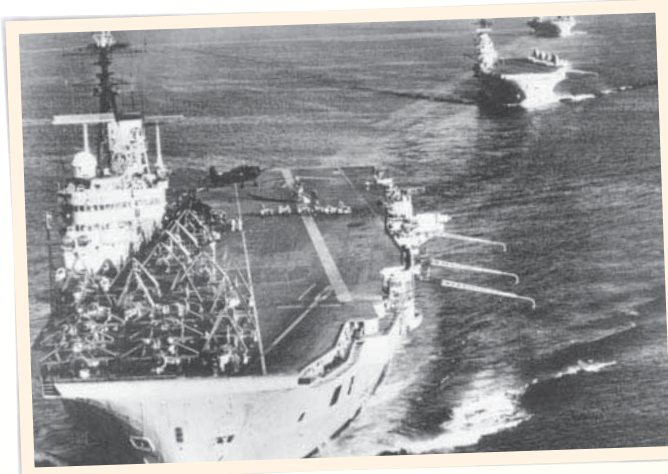
„*V jakém postavení by se ocitla sama Anglie, kdyby byla napadena silnějšími státy, vlastníci všechny druhy současných vyhlazovacích zbraní? A vždyť tyto země by dnes nemusely posílat k anglickým břehům své válečné loďstvo a letectvo a mohly by použít jiných prostředků, například letecké techniky... Obráćme se k Vám, k parlamentu, k labouristické straně, k odborům a ke všemu anglickému lidu: zastavte ozbrojenou agresi, skončete s krveprolitím! Válka v Egyptě může přeskočit do druhých zemí a přerůst ve třetí světovou válku.*“ V závěru poselství stála věta,

» Izraelští pěšáci na Sinaji

Počty nasazených sil

- Velká Británie – 45 000 mužů
- Francie – 34 000 mužů
- Izrael – 40 000 mužů
- Egypt – 90 000 mužů

» Britské letadlové lodě v akci u Suez

kterou Kissinger označil za Chruščovovu hrozbu západní Evropě raketovými útoky a „*Jsmen plně rozhodnutí použitím síly rozdrtit agresory a obnovit mír na Blízkém východě.*“

Eisenhower: Musíte se stáhnout!

Americký prezident Dwight Eisenhower byl velmi nespokojený s vojenským vstupem Britů a Francouzů do oblasti Suezského průplavu a dokonce šel tak daleko, že nepřímou pohrozil britské vládě blokáží půjčky pocházející z Mezinárodního měnového fondu. Potvrdil to i britský premiér Eden, jenž k tomu řekl: „*Sovětský svaz se rozhodl pohrozit intervencí, povzbuzen postojem Spojených států. Vážnější než sovětská hrozba byly v té chvíli spekulace proti libře sterlingů na americkém trhu nebo na americký příkaz.*“

Suezská krize totiž vskutku způsobila zejména Velké Británii ekonomické potíže, vyvolala nápor na libru sterlingů a způsobila, že se rychle vyčerpávaly britské ropné rezervy. Americká vláda měla nouzový plán, jak Británii poskytnout půjčku a nezbytné dodávky energetických surovin, ale Eisenhower to odmítl. Trval na tom, že pokud budou britští vojáci na egyptském území, nedá k takové pomoci souhlas.

S houževnatým odporem se setkávali Britové zejména v ulicích Port Saídu. Vedle vojáků a policistů bojovali dělníci i feláhové, a také egyptští studenti, k nimž se připojili mnozí z jejich učitelů. Do narychlo sestavených oddílů lidového odporu (Mukáwamat šabíja) se jen v průmyslové zóně Kafr ad-Dawwar začlenilo 4 500 lidí. Velkou organizátorskou roli v Port Saídu sehrál především major Muhammad an-Nar, jenž fakticky řídil boj lidových dobrovolníků, kteří právě v zápasu o toto město prokázali, že jejich morálka byla značně vyšší než u celé řady jednotek pravidelného egyptského vojska. Proti cizím vojákům obyvatelé Port Saídu – mladí i staří – vystupovali mnohdy i jen s kameny nebo klacky, lahve a vším, co bylo po ruce.

Z nosičů vrtulníků Ocean a Theseus byly vrtulníky typu Westland Whirlwind urychleně dopravovány posily – asi 500 mužů – k nejvíce ohroženým jednotkám britské 16. výsadkové brigády. Poté se Britům konečně podařilo obsadit město a postoupit ještě asi 40 kilometrů na jih. Ačkoliv slabý odpor Egyptanů mohl být snadno překonán

a interventní mohli obsadit celý průplav, Britové, kteří byli přitlačeni ke zdi Američany a OSN, ukončili palbu. Stalo se tak i přes protesty Francouzů, kteří nyní litovali, že souhlasili s podřízením se britskému velení. Operace Mušketýr tak skončila 7. listopadu.

Konec Operace Mušketýr

OSN a Američané tlačili na Brity a Francouze, aby se okamžitě stáhli z Egypta. Ti si však uvědomovali, že jejich pozice při následném vyjednávání bude silnější, pokud zůstanou na místě až do příchodu jednotek OSN. Na Sinaji v té chvíli stálo 50 000 Izraelců, asi 25 000 Britů a Francouzů bylo v Port Saídu a zhruba stejný počet čekal na moři. Jednotky OSN se na místo konfliktu dostávaly jen pomalu, 20. listopadu bylo v Egyptě přítomno jen 700 mužů mírových sborů. Britové v Port Saídu byli navíc napadáni ze zálohy, takže každou chvíli hrozilo obnovení palby. Situace byla vážná také kvůli zablokovanému Suezskému průplavu. Zásoby ropy poklesly v západoevropských zemích o 30 %; i to byl důvod, proč Washington stále nutil britsko-francouzskou alianci k odchodu.

K posunu došlo, až když Francouzi odeslali z Port Saídu část jednotek zpět do Alžírsku a Britové oznámili, že hodlají začít se stahováním. Izraelci odvolali část sil ze Sinajského poloostrova. Britsko-francouzské kontingenty byly z oblasti Suezského průplavu staženy 22. prosince 1956. Izraelská vojska odešla ze Sinajského poloostrova a z pásma Gazy 8. března 1957 a byla vzápětí nahrazena vojsky OSN (jako první přišli s Násirovým souhlasem Kanadáné

a Jugoslávci). Izraelci se stáhli po obdržení mezinárodních záruk, že důležité izraelské vodní cesty zůstanou otevřené. A konečně 24. dubna 1957 byl obnoven provoz v Suezském průplavu.

Tímto krokem skončila i druhá arabsko-izraelská válka. Neskončil však letitý arabsko-izraelský konflikt. Ještě musely proběhnout dvě krvavé války (1967 a 1973), než si 18. září 1978 v americkém Camp Davidu poprvé podali ruce nejvyšší představitelé Egypta a Izraele – prezident Anvar Sadat a premiér Menachem Begin – a uzavřeli mírovou smlouvu, která se měla stát prologem usilovného hledání urovnání celkové situace na Středním východě.

Británie a Francie zůstaly oslabeny

Hlavním mezinárodním důsledkem suezské krize bylo udržení politické a hospodářské nezávislosti, o kterou v Egyptě usilovala vláda prezidenta Násira, jehož popularita ve světě se podstatně zvýšila. Suezská krize současně značně oslabil vliv Francie a Velké Británie v regionu, kde měly obě tyto mocnosti tradiční pozice. Zároveň nutno dodat, že zvláště utrpěla světová prestiž Velké Británie. Přesněji řečeno: skutečnost, že Londýn přišel o své postavení velmocenské metropole již v roce 1947 ztrátou Indie, byla právě nyní debaklem u Suez 1956 definitivně potvrzena.

Na své „suezské angažmá“ ovšem doplatila i Francie, protože to byla v krátkém rozpětí dvou let již druhá mezinárodní ostuda, na kterou si „zadělal“ po zdrcující porážce v bitvě o vietnamskou pevnost Dien-bien-phu (7. května 1954). Suezský krach pak ještě více urychlil skluz Paříže po prudkém svahu do další katastrofy, kterou představovala probíhající protikolonialistická válka ve francouzském Alžírsku a která nakonec skončila vítězstvím Alžířanů. ■

» Britský tank v Port Saídu

Příští číslo Válka REVUE vyjde 28. srpna 2009

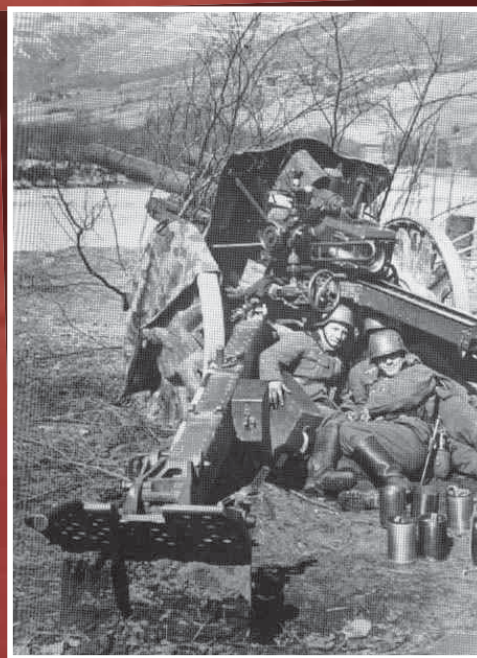

Válka černého proroka

V letech 1881–85 se několik anglo-egyptských expedic marně pokusilo potlačit povstání súdánských islamistů vedených Al-Mahdíem

Operace Wesserübung

Aby zabezpečil dodávky železné rudy ze Švédska, rozhodl se Hitler obsadit v dubnu 1940 neutrální Dánsko a Norsko. Jde o jeden z jeho největších úspěchů ve 2. světové válce

Irácko-iránská válka

Letité pohraniční spory mezi Iráskem a Íránem vyvrcholily v roce 1980 iráckým útokem na Írán. Válka obě země vyčerpala zejména ekonomicky

Georgij Konstantinovič Žukov

Asi neznámější sovětský maršál, který ve 2. světové válce zvítězil u Moskvy, Stalingradu i Kurska a dovedl své armády až do Berlína

Válka REVUE

Letní číslo vychází v pátek
26. června 2009
www.epublishing.cz
(E-mailové adresy zaměstnanců vydavatelství jsou tvořeny podle vzoru prijmeni@epublishing.cz)

Produktový ředitel Petr Broža

Šéfredaktor Jan Čurda

Redakce a stálí spolupracovníci

Ivan Brož, Jan Břečka, Martina Dočkalová,
Jan Januš, Martin Nekola, Marek Vlha,
Vratislav Vyhlička

Sazba Jiří Studený

Jazyková korektura Zdeněk Dan

Produkce, výroba Ivan Pospíšil

Adresa redakce

Válka REVUE
Extra Publishing, s. r. o.
Hrnčířská 23, 602 00 Brno
Tel.: 546 606 008, Fax: 549 210 724
E-mail: valkarevue@epublishing.cz

Inzerce a marketing

Pavel Pospíšil, Libor Kříž,
Silvie Banzetová, Jan Kučera

Extra Publishing Brno

Hrnčířská 23, 602 00 Brno
Tel.: 546 606 008
Fax: 549 210 724

Předplatné ČR

zajišťuje: SEND Předplatné, PO.Box 141,
Antala Staška 80, 140 00 Praha 4
telefon: 225 985 225

(prac. dny 8–18 hod.)
web: www.epublishing.cz
e-mail: extra@send.cz
Reklama zajišťuje Send Předplatné

Předplatné SR

pisemně: Mediaprint-Kapa Pressegross, a. s.,
oddelenie inej formy predaja, Vajnorská
137, PO.BOX 183, 830 00 Bratislava 3
tel.: 02/444 588 21, 444 427 73
a 444 588 16 a fax: 02/444 588 19
web: www.mediakapa.sk
e-mail: predplatne@abompkapa.sk

Pokud to není výslovně uvedeno, akční
nabídky, dárky apod. se nevztahují na
prodej předplatného na Slovensku.
Předplatné na Slovensku zajišťuje firma
Mediaprint-Kapa Pressegross, a. s.

Distribuce

V České republice Mediaprint & Kapa
Pressegrosso, s. r. o., na Slovensku
Mediaprint-Kapa Pressegross, a. s.
a soukromí distributoři

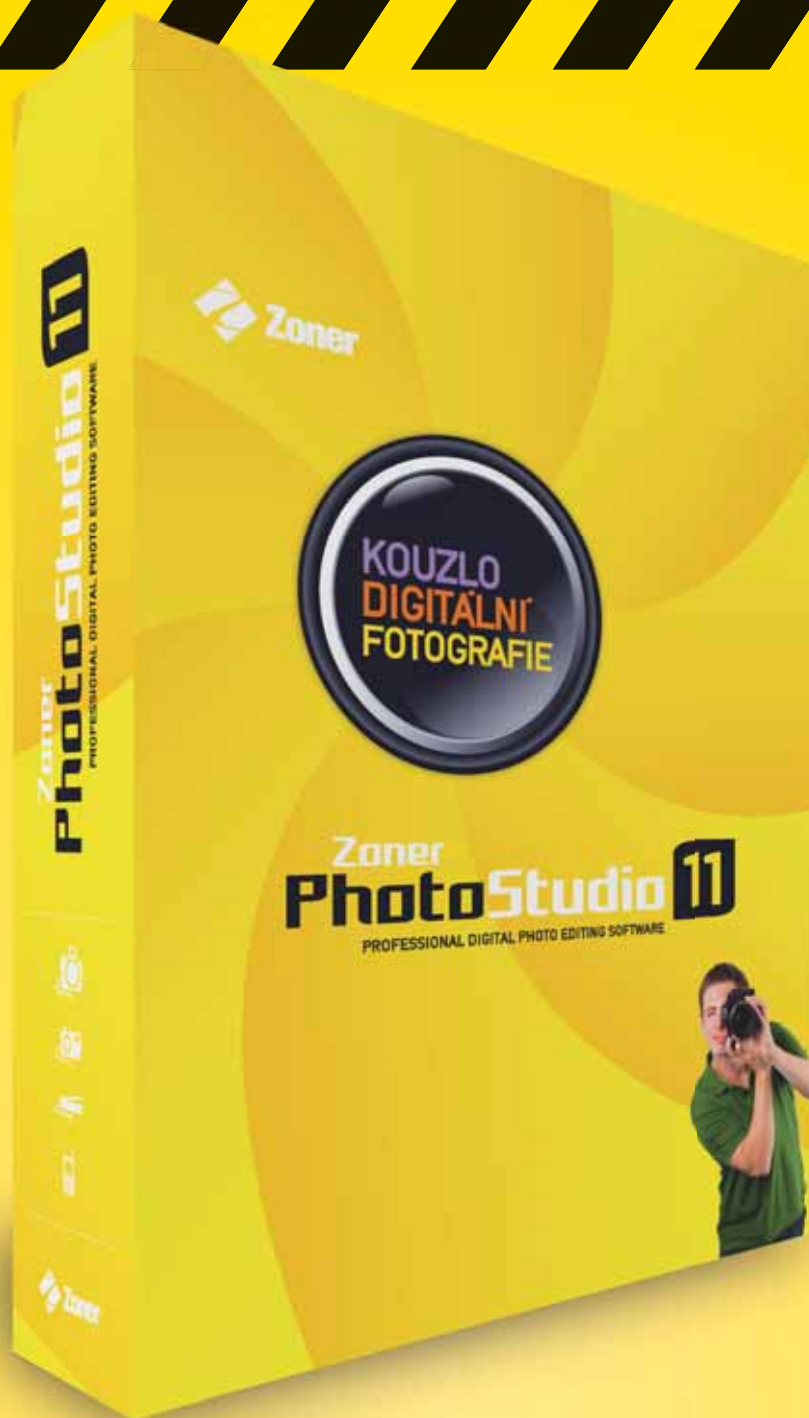
Tisk Česká Unigrafie, a. s.
Vychází měsíčně v Brně,
ISSN 1802-2278, MK ČR E 17134.

Autorská práva ke zveřejněným
materiálům vykonává vydavatel Extra
Publishing, s. r. o. Jakékoliv užití části
nebo celku, zejména přetisk a šíření
jakýmkoliv způsobem, včetně elektro-
nického, je bez předchozího souhlasu
vydavatele zakázáno.

Vydavatel

Extra Publishing, s. r. o.
Hrnčířská 23, 602 00 Brno
IČ 27 68 92 47, DIČ CZ 27 68 92 47
Obchodní ředitel tisk Pavel Pospíšil
Obchodní ředitel internet Libor Kříž
Finanční ředitel Ivan Pospíšil

Extra
Publishing

EXKLUZIVNĚ!

Nejlepší český program na úpravu fotografií

Zoner Photo Studio 11 v Extra Edici

jako příloha na DVD u magazínu Extra PC 7–8 /09

Ve všech trafikách od 3. července

„Extra Edice“ kombinuje vybrané výkonné funkce verzí Home a Professional. **Pro rodinné foto i „něco víc“ – vylepšujte svoje fotografie pomocí funkce Úrovně, pracujte s EXIF informacemi ... a nejen to!**